

**BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIF ÖĞRETMENLERİNİN
TÜKENMİŞLİK DÜZEYLERİ**

Alper ÇAĞLAYAN

Yüksek Lisans Tezi

İlköğretim Ana Bilim Dalı

Doç. Dr. Mücahit DİLEKMEN

2012

(Her hakkı saklıdır)

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANA BİLİM DALI
SINIF ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

**BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIF ÖĞRETMENLERİNİN TÜKENMİŞLİK
DÜZEYLERİ**

(Levels Of Burnout Combined Classroom Teacher)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Alper ÇAĞLAYAN

Danışman: Doç. Dr. Mücahit DİLEKMEN

**ERZURUM
Eylül, 2012**

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Doç. Dr. Mücahit DİLEKMEN danışmanlığında, Alper ÇAĞLAYAN tarafından hazırlanan, “Birleştirilmiş Sınıf Öğretmenlerinin Tükenmişlik Düzeyleri” başlıklı çalışma 25/09/2012 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından İlköğretim Anabilim Dalı’nda yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Mücahit DİLEKMEN İmza:

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Bircan ALVER İmza:

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Hanifi ERGÖKÜN İmza:

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.. / .. / ..

Prof. Dr. H. Ahmet KIRKKILIÇ
Enstitü Müdürü

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Birleştirilmiş Sınıf Öğretmenlerinin Tükenmişlik Düzeyleri” başlıklı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden olduğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla doğrularım.

Tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin ..... yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

25/09/2012

A. Çağlayan
İmza

Alper ÇAĞLAYAN

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ
BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIF ÖĞRETMENLERİNİN TÜKENMİŞLİK
DÜZEYLERİ
Alper ÇAĞLAYAN
2012, 91 Sayfa

Bu çalışmanın amacı birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelemektir.

Araştırma betimsel bir çalışma olup, tarama yöntemi ve anket tekniği kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini Türkiye’de; Erzurum ili Yakutiye, Palandöken ve Aziziye ilçelerinde görev yapan 97’si kadın, 73’ü erkek olmak üzere toplam 170 birleştirilmiş sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Örnekleme ise, söz konusu evrenden kolay örnekleme yöntemiyle ulaşılan 162 birleştirilmiş sınıf öğretmeni oluşturmuştur. Veri toplama aracı olarak, uzman görüşü alınarak hazırlanan kişisel bilgi formu ve Maslach Tükenmişlik Ölçeği kullanılmıştır. Elde edilen bilgilerin analizinde ise SPSS 17.0 programı kullanılmış ve t Testi, Mann Whitney U Testi ve Kruskal Wallis Testi uygulanmıştır.

Elde edilen bulgulara göre birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin tükenmişliklerinde cinsiyet ve aylık gelir düzeyi değişkenleri açısından anlamlı fark görülmezken; yaş, medeni durum, çocuk sayısı, mezun oldukları bölüm, mesleki kıdem, eşin çalışma durumu değişkenleri açısından anlamlı farklılaşmalar görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Birleştirilmiş sınıf, duyarsızlaşma, duygusal tükenme, düşük kişisel başarı, tükenmişlik.

ABSTRACT
MASTER THESIS
LEVELS OF BURNOUT COMBINED CLASSROOM TEACHER

Alper ÇAĞLAYAN

2012, 91 pages

Because of their work, the frequent and intense interactions that connected with people and appered as a result of different causes, the burnout which is causes and result of stres has become a hot topic by researchers in recent years.

In this study, it is aimed to determine the levels of burnout of combined classroom teachers and to determine if they significantly differentiate or not differentiate on the point of variably. The research is a descriptive study made in accordance with the model. The universe of the study are a total of 170 combined classroom teacher, including 97 women and 73 men. The 162 people, that attained in implementation proces constitute the samples. As a means of collecting data, the personal information from that made up with expert opinion and The Maslach Burnout Invertoy are used. In the analysis of the information that obtained, SPSS 17.0 program was used and t-Test, Mann-Whitney U test and Kruskall-Wallis test was applied.

Analysis of burnout show that, it is associated whith age, marital status, number of children, the depertmant that they graduated, seniority, spouse employment status, but not related to gender and monthly income level.

Key Words: Combined classroom, Burnout, Emotional exhaustion, Depersonalization, Low personal accomplishment

ÖN SÖZ

Bir toplumun gelişmesinde ve çağdaş uygarlık düzeyini yakalamasında öğretmenlerin önemi çok büyüktür. Yarını hazırlayan mesleklerden en önemlisi öğretmenliktir. Bu nedenle öğretmenlerin donanımlı olmalarının avantajları büyüktür. Öğretmenlerde görülen olumsuz özelliklerinde kendilerine ve görev yaptıkları alanlara olumsuz yansımaları olabilecektir. Bu çalışmada birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerinin araştırılması konu edinilmiştir.

Bu araştırmanın gerçekleşmesinde ve araştırmanın her aşamasında desteğini esirgemeyen, beni cesaretlendiren, yapıcı eleştirilerini ve önerilerini esirgemeyen örnek aldığım, birlikte çalışmaktan onur duyduğum, değerli tez danışmanım Doç. Dr. Mücahit DİLEKMEN' e çok teşekkür ederim.

İstatistiksel işlemlerde önemli katkıları olan Yrd. Doç Dr. Birol ALVER'e ve uygulamalarda her türlü desteğini gördüğüm birleştirilmiş sınıf yönetici ve öğretmenlerine en içten şükranlarımı sunarım.

Erzurum – 2012

Alper ÇAĞLAYAN

İÇİNDEKİLER

TEZ KABUL VE ONAY TUTANAĞI	i
TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ	v
TABLolar DİZİNİ	xi
ŞEKİLLER ve GRAFİKLER DİZİNİ	xiii

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ	1
1.1. Problem / Problem Durumu	6
1.1.1. Alt Problemler	6
1.2. Araştırmanın Amacı	7
1.3. Araştırmanın Önemi	7
1.4. Varsayımlar	7
1.5. Sınırlılıklar	8
1.6. Terimlerin ve Kısaltmaların Tanımlanması	8

İKİNCİ BÖLÜM

2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	9
2.1. Tükenmişlik Sendromu ile İlgili Kavramlar ve Görüşler	9
2.1.1. Freudenberger'in Tükenmişlikle İlgili Görüşleri.....	9
2.1.2. Maslach'ın Tükenmişlikle İlgili Görüşleri	9
2.1.2.1. Duygusal tükenme	10
2.1.2.2. Duyarsızlaşma	10
2.1.2.3. Düşük kişisel başarı.....	10
2.1.3. Suran ve Sheridan'ın Tükenmişlikle İlgili Görüşleri.....	10
2.1.3.1. 1. basamak; kimlik ve rol karmaşası	11
2.1.3.2. 2. basamak; yeterlilik, yetersizlik.....	11
2.1.3.3. 3. basamak; verimlilik, durgunluk	12
2.1.3.4. 4. basamak; yeniden oluşturma, hayal kırıklığı	12

2.1.4. Meier'in Tükenmişlikle İlgili Görüşleri	12
2.1.4.1. Pekiştirme beklentileri	13
2.1.4.2. Sonuç beklentileri.....	13
2.1.4.3. Yeterli olma beklentileri	13
2.1.4.4. Bağlamsal işleme süreci.....	14
2.1.5. Perlman ve Hartman'ın Tükenmişlikle İlgili Görüşleri.....	14
2.1.5.1. Durumun strese götürme derecesi	14
2.1.5.2. Algılama stres düzeyi.....	15
2.1.5.3. Strese verilen tepki	15
2.1.5.4. Strese verilen tepkinin sonucu	15
2.1.6. Cherniss'in Tükenmişlikle İlgili Görüşleri.....	15
2.1.7. Gaines ve Jermier'in Tükenmişlikle İlgili Görüşleri	15
2.1.8. Pines'in Tükenmişlikle İlgili Görüşleri	16
2.1.9. Edelwich Tükenmişlik Modeli	16
2.1.9.1. İdealistik coşku.....	16
2.1.9.2. Durgunlaşma	16
2.1.9.3. Engellenme.....	17
2.1.9.4. Apati (duyarsızlaşma, ilgisizleşme)	17
2.1.10. Tükenmişliğin Nedenleri	17
2.1.11. Tükenmişliğin Belirtileri	19
2.1.11.1. Tükenmişliğin fiziksel belirtileri.....	19
2.1.11.2. Tükenmişliğin psikolojik-duygusal belirtileri.....	20
2.1.11.3. Tükenmişliğin davranışsal belirtiler.....	20
2.1.12. Tükenmişliğin Evreleri	21
2.1.12.1. Şevk ve coşku dönemi.....	21
2.1.12.2. Durgunluk dönemi	22
2.1.12.3. Engelleme dönemi.....	22
2.1.12.4. Umursamazlık dönemi	22
2.1.13. Tükenmişliğin Sonuçları.....	23
2.1.14. Tükenmişliği Önleme ve Başa Çıkma Stratejileri	24
2.1.14.1. Bireysel düzeyde yapılabilecekler.....	24
2.1.14.1.1. Bireysel düzeyde yapılması gerekenler.....	24

2.1.14.1.2. Aile düzeyinde yapılması gerekenler	25
2.1.14.1.3. İş arkadaşları düzeyinde yapılması gerekenler	25
2.1.14.2. Organizasyon düzeyinde yapılabilecekler.....	26
2.1.14.2.1. İş yeri düzeyinde yapılması gerekenler.....	26
2.1.14.2.2. Devlet yönetimi düzeyinde yapılması gerekenler	26
2.1.15. Tükenmişliğe İlişkin Genel Kurallar	27
2.1.15.1. İzolasyon duygusu.....	27
2.1.15.2. Bozuk ilişkiler	27
2.1.15.3. Rol çelişkisi.....	27
2.1.15.4. Zamanı yönetme problemleri	28
2.1.15.5. Güçsüzlük ve sorumluluk duyguları	28
2.1.15.6. Hayat değişiklikleri ve evreleri	29
2.1.15.7. Kurumsal uygulama ve politikalar	29
2.1.15.8. Öğretmenlerin ve okulların toplumca eleştirilmesi.....	30
2.2. Birleştirilmiş Sınıf Kavramı İle İlgili Görüşler	30
2.2.1. Birleştirilmiş Sınıf Uygulamasının Ortaya Çıkaran Nedenler.....	31
2.2.2. Birleştirilmiş Sınıfın Yararları	31
2.3. Tükenmişlik Konusu İle İlgili Araştırmalar	32
2.3.1. Tükenmişlik Konusu İle İlgili Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar	32
2.3.2. Tükenmişlik Konusu İle İlgili Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar.....	45

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM.....	50
3.1. Araştırma Modeli	50
3.2. Evren ve Örneklem	50
3.3. Veri Toplama Araçları	51
3.3.1. Maslach Tükenmişlik Ölçeği	51
3.3.1.1. Maslach tükenmişlik ölçeğinin geçerliliği	52
3.3.1.2. Maslach tükenmişlik ölçeğinin güvenilirliği.....	53
3.3.1.3. Maslach tükenmişlik ölçeğinin cevaplanması.....	54
3.3.1.4. Maslach tükenmişlik ölçeğinin puanlanması	54
3.3.1.5. Maslach tükenmişlik ölçeğinin puanlarının yorumlanması	55

3.3.1.6. Kişisel bilgi formu	56
3.4. Verilerin Analizi.....	56

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR ve YORUM.....	57
4.1. Birleştirilmiş Sınıflarda Görev Yapan Sınıf Öğretmenlerinin Cinsiyetlerine Göre Duygusal Tükenmişlik, Duyarsızlaşma ve Düşük Kişisel Başarı Puanlarına İlişkin Bulgular ve Yorumlar	57
4.2. Birleştirilmiş Sınıflarda Görev Yapan Sınıf Öğretmenlerinin Yaş Gruplarına Göre Duygusal Tükenmişlik, Duyarsızlaşma ve Düşük Kişisel Başarı Puanlarına İlişkin Bulgular ve Yorumlar	59
4.3. Birleştirilmiş Sınıflarda Görev Yapan Sınıf Öğretmenlerinin Medeni Durumlarına Göre Duygusal Tükenmişlik, Duyarsızlaşma ve Düşük Kişisel Başarı Puanlarına İlişkin Bulgular ve Yorumlar	60
4.4. Birleştirilmiş Sınıflarda Görev Yapan Sınıf Öğretmenlerinin Çocuk Sayısı Gruplarına Göre Duygusal Tükenmişlik, Duyarsızlaşma ve Düşük Kişisel Başarı Puanlarına İlişkin Bulgular ve Yorumlar	62
4.5. Birleştirilmiş Sınıflarda Görev Yapan Sınıf Öğretmenlerinin Mezuniyet Alanlarına Göre Duygusal Tükenmişlik, Duyarsızlaşma ve Düşük Kişisel Başarı Puanlarına İlişkin Bulgular ve Yorumlar	64
4.6. Birleştirilmiş Sınıflarda Görev Yapan Sınıf Öğretmenlerinin Mesleki Kıdemlerine Göre Duygusal Tükenmişlik, Duyarsızlaşma ve Düşük Kişisel Başarı Puanlarına İlişkin Bulgular ve Yorumlar	65
4.7. Birleştirilmiş Sınıflarda Görev Yapan Sınıf Öğretmenlerinin Eşlerinin Çalışma Durumlarına Göre Duygusal Tükenmişlik, Duyarsızlaşma ve Düşük Kişisel Başarı Puanlarına İlişkin Bulgular ve Yorumlar	68
4.8. Birleştirilmiş Sınıflarda Görev Yapan Sınıf Öğretmenlerinin Aylık Gelir Düzeylerine Göre Duygusal Tükenmişlik, Duyarsızlaşma ve Düşük Kişisel Başarı Puanlarına İlişkin Bulgular ve Yorumlar	70

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. SONUÇ ve ÖNERİLER.....	72
5.1. Sonuçlar	72
5.2. Öneriler	74
5.2.1. Uygulayıcılar İçin Öneriler	74
5.2.2. Araştırmacılar İçin Öneriler	75
KAYNAKÇA	76
EKLER.....	86
Ek 1. Kişisel Bilgi Formu Maslach Tükenmişlik Ölçeği.....	86
Ek 2. Maslach Tükenmişlik Ölçeği Kullanım İzni	88
ÖZGEÇMİŞ.....	91

TABLolar DİZİNİ

Tablo 3.1. Evren ve Örneklem İle İlgili Bilgiler	50
Tablo 3.2. Çam (1989)'a Göre Maslach Tükenmişlik Ölçeğinin Geçerliği İçin Yapılan Araştırmada Hemşirelerin Kendi Yanıtları İle Arkadaşlarının Yanıtlarının Karşılaştırılması.....	53
Tablo 3.3. Maslach Tükenmişlik Ölçeğinin Puanlarının Yorumu	55
Tablo 4.1. Birleştirilmiş Sınıflarda Görev Yapan Sınıf Öğretmenlerinin Cinsiyetlerine Göre Duygusal Tükenmişlik, Duyarsızlaşma ve Düşük Kişisel Başarı Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve t Değeri	57
Tablo 4.2. Birleştirilmiş Sınıflarda Görev Yapan Sınıf Öğretmenlerinin Yaş Gruplarına Göre Duygusal Tükenmişlik, Duyarsızlaşma ve Düşük Kişisel Başarı Puanlarına İlişkin Ortalama Sıraları ve Mann Whitney U Testi Değerleri	59
Tablo 4.3. Birleştirilmiş Sınıflarda Görev Yapan Sınıf Öğretmenlerinin Medeni Durumlarına Göre Duygusal Tükenmişlik, Duyarsızlaşma ve Düşük Kişisel Başarı Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve t Değeri	61
Tablo 4.4. Birleştirilmiş Sınıflarda Görev Yapan Sınıf Öğretmenlerinin Çocuk Sayısı Gruplarına Göre Duygusal Tükenmişlik, Duyarsızlaşma ve Düşük Kişisel Başarı Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve t Değeri	63
Tablo 4.5. Birleştirilmiş Sınıflarda Görev Yapan Sınıf Öğretmenlerinin Mezuniyet Alanlarına Göre Duygusal Tükenmişlik, Duyarsızlaşma ve Düşük Kişisel Başarı Puanlarına İlişkin Ortalama Sıraları ve Mann Whitney U Testi Değerleri.....	64
Tablo 4.6. Birleştirilmiş Sınıflarda Görev Yapan Sınıf Öğretmenlerinin Mesleki Kademelerine Göre Duygusal Tükenmişlik, Duyarsızlaşma ve Düşük Kişisel Başarı Puanlarına İlişkin Ortalama Sıraları ve Kruskal Wallis Testi Değerleri	66
Tablo 4.7. Birleştirilmiş Sınıflarda Görev Yapan Sınıf Öğretmenlerinin Mesleki Kademelerine Göre Duygusal tükenme ve Duyarsızlaşma Puanlarının Çoklu Karşılaştırmaları (Dunnett's T3)	67

Tablo 4.8. Birleştirilmiş Sınıflarda Görev Yapan Sınıf ğretmenlerinin Eşlerinin alışma Durumlarına Göre Duygusal Tükenmişlik, Duyarsızlaşma ve Düşük Kişisel Başarı Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve t Değeri.....	69
Tablo 4.9. Birleştirilmiş Sınıflarda Görev Yapan Sınıf ğretmenlerinin Aylık Gelir Düzeylerine Göre Duygusal Tükenmişlik, Duyarsızlaşma ve Düşük Kişisel Başarı Puanlarına İlişkin Ortalama Sıraları ve Kruskal Wallis Testi Değerleri.....	70

ŞEKİLLER ve GRAFİKLER DİZİNİ

Şekil 2.1. Maslach Tükenmişlik Modeli 9

Grafik 3.1. Örnekleme Oluşturan Öğretmenlerin İlçelere Göre Sayıları..... 51

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

Her meslekte olması ve olmaması gereken bazı özellikler vardır. Olmaması gereken özelliklerden biride tükenmişliktir. Tükenmişlik, insanların aşırı çalışmaları sonucu işlerinin gereklerini yerine getiremez bir duruma gelmeleri; enerji, güç veya kaynaklar üzerinde ki aşırı taleplerden dolayı tükenmeye başlaması anlamına gelmektedir (Freudenberger 1974).

Köklü' ye (2000) göre işten soğuma, isteksizlik, performans düşüklüğü, verimli olamama motivasyon eksikliği gibi sonuçları doğuran bir kavram olan tükenmişlik, günümüzde her meslekte sıkça görülebilmektedir. Neden olarak aşırı stres, yoğun iş hayatı, günlük hayatın zorlukları, bireyin kendine zaman ayıramaması ve geçim sıkıntısı gibi faktörler gösterilebilir. Tükenmişlik; bitkinlik, işe geç gelme, boş vermişlik, aile ilişkilerinde uyumsuzluk, işten ve aile bireylerinden uzaklaşma, hizmet verdiği kişilere karşı duygudan yoksun, soğuk, ilgisiz ve katı şekilde davranma gibi sonuçlar doğurabilmektedir. Tükenmişlik yaşayan kişinin bu durumun sonuçlarını ailesine, ilişki kurduğu ve hizmet verdiği diğer kişilere yansıtabileceği göz önünde bulundurulduğunda doğabilecek sonuçların çok olumsuz olacağı söylenebilir. Bu sonuçları birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin yaşadığı düşünülürse, aile ve çevresindeki kişilerle yaşayacağı iletişim bozukluklarının yanı sıra, hizmet alan öğrencilerin yaşayacağı problemler sonucunda bir neslin psikolojik ve bilimsel açıdan çok büyük zarar görebileceği hatta bir milletin geleceğinin yok olma tehlikesi yaşayabileceği dahi söylenebilir. Birleştirilmiş sınıf, birden fazla sınıfın bir öğretmen tarafından eğitim-öğretime tabii tutulmasıdır. Birleştirilmiş sınıflarda eğitim-öğretim uygulamaları Türkiye gerçeklerinden biridir. Türkiye' de birleştirilmiş sınıflar daha çok köy olgusuna dayanmaktadır. Bir yerleşim birimi olan köy, varlığını devam ettirdikçe de birleştirilmiş sınıflarda öğretim durumu devam edecektir. Birleştirilmiş sınıflar uygulaması sadece Türkiye'ye özgü değildir. Bu durum dünya üzerinde ki birçok ülkede uygulanan bir öğretim uygulamasıdır.

Birleştirilmiş sınıf uygulaması köye yönelik bir öğretim uygulaması olması ile birlikte, Türkiye eğitim sistemi içinde yer alan sekiz yıllık ilköğretim uygulamasının birinci kademesine yönelik bir uygulamadır. Sekiz yıllık ilköğretim uygulamasının ilk 5 yılı 1. kademe, son 3 yılı ise 2. kademedir (Erdem, 2004).

Birleştirilmiş sınıfın birçok sınırlılıkları bulunmaktadır.

- ◆ Öğretmenin görev, yetki ve sorumluluklarının boyutu artmaktadır.
- ◆ İlköğretim programının tüm hedeflerine ulaşmak güçleşmektedir.
- ◆ Öğretmenin, öğrencileri kendi kendilerine çalışmaya yönlendirebilmek ve bunu etkili olarak gerçekleştirebilmek için yapacağı hazırlık bir kat daha artmaktadır.
- ◆ Öğretmenlerin tamamı birleştirilmiş sınıflarda öğretim konusunda yeterli bilgiye sahip değildir.
- ◆ Öğretmenlere, birleştirilmiş sınıflarda öğretim ile ilgili yeterince rehberlik yapılmayabilir.
- ◆ Yönetim bakımından köy okulları şartlarını ve yöneticiliğini bilmeyen öğretmenlerce yönetilebilmektedir (Akbaşlı, Pilten, 1999; Köklü, 2000; Köksal, 2003; Şahin, 2010).

İnsanların içinde buldukları fiziki ve sosyal durum, yaşadıkları sosyal çevre, üstlendikleri iş, sorumluluklar ve roller ve insanlarla olan ilişkilerin bireylerin ruh sağlığını doğrudan etkilediği söylenebilir. Eğitim alanı ise; insanlarla etkileşimin yoğun olarak yaşandığı, bireye yüklenen iş ve sorumlulukların arttığı bir alan olması nedeniyle bireyin ruh sağlığını zorlayabilmektedir. Bu açıdan bakılığında birey üzerine yüklenen görev ve sorumlulukların artması, fiziki koşulların ve sosyal etkileşimin azalması gibi unsurların bir araya gelmesi ile tükenmişliğin, özellikle de birleştirilmiş sınıflarda çalışan, öğretmenlerde daha yoğun bir şekilde görüldüğü söylenebilir.

Freudenberger (1974) tükenmişlik kavramını “insanların aşırı çalışmaları sonucu işlerinin gereklerini yerine getiremez bir duruma gelmeleri; enerji, güç veya kaynaklar üzerinde ki aşırı taleplerden dolayı tükenmeye başlamak” olarak tanımlamıştır. Maslach ve Jackson ise 1981 yılında konuyu yeniden ele almış, tükenmişliğin en çok kabul gören modelini geliştirmiş ve tükenmişliği; kronik yorgunluk, çaresizlik, ümitsizlik duygularının, olumsuz bir benlik kavramının gelişmesi, iş, yaşam ve diğer insanlara

yönelik olumsuz tutumlarla belirginleşen fiziksel ve duygusal bir tükenme hali; yorucu ve problemlili insanlarla yoğun olarak ilgilenenlerin gösterdiği zorlanma tepkisi olarak tanımlamışlardır (Özyurt, 2004).

Tükenmişlik hem duygusal hem de fiziksel sonuçları olan bir durumdur. Bıkkınlık, umutsuzluk, doyumsuzluk, tatminsizlik mesleki motivasyon eksikliği, duyarsız olma, umursamama, yılgınlık, zorlanma, çalışmaya karşı isteksizlik, yaşama sevincinde azalma, iç sıkıntısı vb. durumlar tükenmişlikle görülen duygusal belirtilerdir. Yorgunluk, kronik yorgunluk, güçsüzlük, yıpranma, hastalıklara karşı hassas olma, sık sık baş ağrısı, enerji kaybı, dikkat azlığı, işe geç kalma gibi durumlarda tükenmiş insanlarda görülebilecek fiziksel kaynaklı belirtilerdir (Ersoy, Yıldırım ve Edirne, 1999).

Torun'a (1996) göre; tükenme bireyin tüm çabalarının sonuçsuz kalacağına algısının geliştiği bir durumdur. Tükenme sonucunda yaratıcılık yok olur ve daha iyisi için uğraş verilmez. Kişi işinde ilerleyemediğini hatta gerilediğini düşünür; harcadığı çabanın bir işe yaramadığına inanır ve kendini yetersiz görüp yılgınlığa düşer.

Kavla'ya (1998) göre tükenmişlik; negatif bir deneyimdir, iş stresine bir tepkidir. Ergin (1992) tükenmişliği; “bir stres denklemdir ve ilerleyici bir süreçtir” olarak tanımlamıştır. Tükenme; herhangi bir ortamda yoğunluk veya stresten kaynaklanan fiziksel, zihinsel veya duygusal yıpranma olarak tanımlanabilir. Duygusal yıpranma olarak tanımlanabilir. Çeşitli araştırmalarla ortaya konan ve diğer kişilerin kolaylıkla gözleyebildikleri durum, fiziksel ve duygusal enerjinin azalmasıyla meydana gelen yorgunluk ve bitkinlik halidir (Leiter, 2001).

Sturgess ve Poulsen (1983) tükenmişliği “insanlara hizmet verilen mesleklerde çalışan kişilerin işlerinin sonucu olarak meydana gelen, ilerleyici bir idealizm, enerji ve amaç kaybı” olarak tanımlamışlardır.

Cherniss (1980) ise tükenmişliği “aşırı adanmışlık hastalığı” olarak tanımlamıştır. Tükenmede bazı değişkenlerin (medeni durum, yaş, cinsiyet, çalışma koşulları, deneyim vb.) önemli olduğu belirlenmiştir. Olkinuora'ya (1990) göre

deneyimsiz kişilerin tükenmişliği deneyimlilere göre daha fazladır. İş yükünü çok olduğu durumlar da tükenmeyi artırmaktadır (Aslan ve Ünal, 1996).

Tükenmede bazı değişkenlerin (medeni durum, yaş, cinsiyet, çalışma koşulları, deneyim vb.) önemli olduğu belirlenmiştir. Olkinuora'ya (1990) göre deneyimsiz kişilerin tükenmişliği deneyimlilere göre daha çoktur. İş yükünün çok olduğu durumlar da tükenmeyi artırmaktadır (Aslan ve Ünal, 1996).

Avşar Oğlu (2005), tükenmişliğin; iş stresine cevap olarak güdüsel, duygusal, tutumsal ve davranışsal değişiklikleri oluşturan tüm olguların bileşkesine eş değer bir baskı olduğunu ve baskının geçici bir yorgunluk ve zorlama olmadığını kabul eder. Maslach tarafından, 1986 yılında yayımlanan Maslach Tükenmişlik Ölçeği El Kitabında tükenmişliği; Duygusal Tükenme, Duyarsızlaşma ve Düşük Kişisel Başarı olarak üç alt boyutta değerlendirmiştir.

Duygusal Tükenme alt ölçeği, kişinin mesleği tarafından tüketilmiş ve duygusal kaynaklarının tükenmiş olmasını, kişiye aşırı yüklenilmiş olmayı ve enerjisinin azalmış olduğunu ifade etmektedir. Bu alt ölçekte; yorgunluk, bıkkınlık ve duygusal enerjinin azalması ile ilgili 9 madde yer almaktadır.

Duyarsızlaşma alt ölçeği; bireyin hizmet verdiklerine karşı duygudan yoksun biçimde, negatif, gayri ciddi bir şekilde ve bireylerin kendine özgü birer varlık olduklarını dikkate almaksızın davranmalarını tanımlar. Bu alt ölçek beş maddeden oluşmaktadır.

Düşük Kişisel Başarı alt ölçeği ise, kişinin kendini olumsuz değerlendirmesi ve yetersiz bulması olarak tanımlanır. Bu alt ölçek ise sekiz maddeden oluşmaktadır (Çam, 1992).

Yapılan çalışmalar tükenme ile karşılaşma riskinin, insanlarla yüz yüze çalışılan mesleklerde (öğretmenler, polisler, psikologlar, bakıcılar, doktorlar, hemşireler vs.) diğer mesleklere göre daha yüksek olduğu ortaya konulmuştur (Cherniss, 1980).

İnsanların hayatlarında karşılaştıkları zor ve olumsuz durumlarda tükenmişlik düzeyini artırabilir. Mesela; iş ortamındaki stres ile ev ortamındaki stres birleşir ise

bireyin tükenme düzeyinde artışa eden olur (Berksun, Palabıykoğlu, Sayıl, 2000). Cherniss'e (1980) göre tükenmişliğin ortaya çıkmasında kültürel faktörler de etkili olabilir. Ayrıca, Cherniss'e (1980) ve Piko'ya (2005) göre tükenme, bireysel ve kurumsal çok ciddi sorunlara yol açabilmektedir. Tükenmenin yalnızca iş koşullarına bağlı gelişmediği; mükemmeliyetçilik, ayrıntıcılık gibi kişilik özellikleri taşıyanlarda amaca ulaşamamanın sonunda da görülebilmektedir. Yapılan çalışmalar kişiler arası ilişkilerdeki olumsuzluk, iş yükünün fazla olması, konsantrasyon eksikliği, stresle başa çıkma becerisinin tükenmişlikle ilişkili olduğunu göstermektedir. Tükenme durumunun yoğun olarak yaşandığı dönemlerde, bireyde, aile yaşantısında sorunlara, uykusuzluğa, alkol ve uyuşturucu madde kullanımına rastlamak mümkün olabilmektedir (Sturgess, Poulsen, 1983 ve Özgüven, 2000).

Tükenmişliğin insanlarla yüz yüze çalışılan meslek gruplarında daha çok görüldüğünü, riskin daha fazla olduğunu ve bu meslekleri daha önce belirtmiştik. Bu mesleklerde sürekli etkileşimin sağlanması ve duygusal süreçlerin yoğun olarak yaşanması, kişilik özellikleri ve çalışma şartları bireyde strese ve dolayısıyla tükenmişliğe yol açmaktadır.

Bahsettiğimiz mesleklerden biride öğretmenliktir ve öğretmenlikte de tükenmişlikten söz etmek büyük bir olasılıktır. Bir yandan ilkokul çocuğunun çok yönlü olarak temel bilgi ve becerilerle donatılmasının, eğitim sisteminin diğer kademelerindeki öğrencilere göre daha zor olması öte yandan bu iş için gerekli olan kadronun çalışma ortamında yaşanan olumsuzluklar, içsel ve dışsal yetersizlikler sınıf öğretmenlerini tükenmişliğe çok kolay bir şekilde götürmektedir (Yerlikaya, 2000). Bunların yanına birde yukarıda bahsettiğimiz birleştirilmiş sınıfın özellikleri de eklenince birleştirilmiş sınıflarda görev yapan öğretmenlerin tükenmişlik yaşamaları kaçınılmaz görülmektedir.

Toplumun geleceğini hazırlayan, gelişmesini ve çağdaş uygarlık düzeyini yakalamasını sağlayabilecek olan mesleklerin en önemlisi öğretmenliktir. Birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin tükenmişlik yaşamaları durumunda ise ortaya küçümsenmeyecek problemler çıkabilir. Bu problemleri de sadece öğretmen açısından düşünmek yanlış olacaktır. Tükenmişlik yaşayan öğretmenin tükenmişliğin sonuçlarını arkadaşlarına,

ailesine, velilere, eğitim-öğretim ortamına hatta öğrencilere yansıtacağı düşünülürse ortaya hiç istenilmeyecek, kötü sonuçlar çıkacaktır.

1.1. Problem / Problem Durumu

Araştırmanın temel problemi, birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin cinsiyet, yaş, medeni durum, çocuk sayısı, mezuniyet alanları, mesleki kıdemleri, eşlerinin çalışma durumu, aylık gelir düzeyleri değişkenleri açısından tükenmişlik düzeyleri anlamlı olarak farklılaşmakta mıdır şeklinde özetlenebilir.

1.1.1. Alt Problemler

1. Birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin cinsiyetlerine göre tükenmişlik düzeyleri arasında anlamlı fark var mıdır?
2. Birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin yaşlarına göre tükenmişlik düzeyleri arasında anlamlı fark var mıdır?
3. Birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin medeni durumlarına göre tükenmişlik düzeyleri arasında anlamlı fark var mıdır?
4. Birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin çocuk sayılarına göre tükenmişlik düzeyleri arasında anlamlı fark var mıdır?
5. Birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin mezun oldukları bölüme göre tükenmişlik düzeyleri arasında anlamlı fark var mıdır?
6. Birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin mesleki kıdemlerine göre tükenmişlik düzeyleri arasında anlamlı fark var mıdır?
7. Birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin eşlerinin çalışma durumlarına göre tükenmişlik düzeyleri arasında anlamlı fark var mıdır?
8. Birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin aylık toplam gelir düzeylerine göre tükenmişlik düzeyleri arasında anlamlı fark var mıdır?

1.2. Araştırmanın Amacı

Araştırma Erzurum'a bağlı Yakutiye, Palandöken ve Aziziye ilçeleri sınırları içinde görev yapan birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerini çeşitli değişkenler açısından incelemektir.

1.3. Araştırmanın Önemi

Eğitimin niteliği açısından bakıldığında, birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinde tükenmişlikle ilgili olan değişkenlerin belirlenmesi son derece önemlidir. Bu açıdan düşünüldüğünde, bu araştırma, birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin tükenmişlik duygusunu yaşamasına neden olan faktörlerin belirlenmesi ve bunların ortadan kaldırılması bakımından önem taşımaktadır. Ayrıca yapılan literatür taraması sonucunda, tükenmişlik konusu ile ilgili birçok çalışmaya ulaşılmıştır. Bu çalışmalarda; öğretmenlerde, hemşirelerde, polislerde, akademisyenlerde, diş hekimlerinde, doktorlarda, pratisyenlerde tükenmişlik vs. konuları ele alınmıştır; ancak birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin tükenmişlik düzeyi konusu ele alınmamıştır (Acun, 2010; Aksoy Urfalı, 2007; Aslan, Ünal, 1996; Avşaroğlu, 2005; Başören, 2005; Baysal, 1995; Ceyanes, 2004; Düzyürek, 1992; Fennick, 1992; Girgin, 1995) . Bu açıdan bakıldığında, bu çalışmanın literatürdeki bu boşluğu doldurabileceği düşünülmektedir.

1.4. Varsayımlar

1. Uygulamaya birleştirilmiş sınıf öğretmenleri gönüllü olarak katılmışlardır.
2. Uygulamaya katılan birleştirilmiş sınıf öğretmenleri, Maslach Tükenmişlik Envanteri ve Kişisel Bilgi Formuna içtenlikle doldurmuşlardır.
3. Bu araştırmada kullanılan veri toplama araçlarının ölçülmek istenilen özellikleri doğru olarak ölçtüğü varsayılmıştır.
4. Örneklemin, evreni temsil ettiği varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

1. Araştırma birleştirilmiş sınıf öğretmenleri üzerinde yapılmıştır. Sonuçlar aynı veya benzer özellikleri taşıyan öğretmenlere genellenebilir.
2. Araştırmadan elde edilen veriler, Maslach Tükenmişlik Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formundan elde edilen verilerle sınırlıdır.

1.6. Terimlerin ve Kısaltmaların Tanımlanması

Birleştirilmiş Sınıf: Nüfusu az olan yerlerde, özellikle köylerde her sınıftaki öğrenci mevcudunun azlığı, öğretmen ihtiyacı ve dersane yetersizliği nedeniyle birden fazla sınıfın birleştirilerek bir grup oluşturulup bir öğretmen tarafından yetiştirilmesine birleştirilmiş sınıf öğretimi denir (Tekışık, 1989).

İkamet: Bir yerde oturmak.

Mesleki Kıdem: Meslekteki eskilik, çalışmışlık.

Öğretmen: Mesleği bir bilim dalını, bir sanatı ya da teknik gibi bilgileri öğretmek olan kimse, muallim, muallime.

Tükenmişlik: Tükenme bireyin tüm çabalarının sonuçsuz kalacağına algısının geliştiği bir durumdur. Tükenme sonucunda yaratıcılık yok olur ve daha iyisi için uğraş verilmez. Kişi işinde ilerleyemediğini hatta gerilediğini düşünür; harcadığı çabanın bir işe yaramadığına inanır ve kendini yetersiz görüp yılgnlığa düşer (Torun, 1996).

Duygusal Tükenme: Bireylerin yorgunluk ve duygusal yönden kendilerini aşırı yıpranmış hissetmeleri gibi duygularındaki artış olarak tanımlanmaktadır (Maslach ve Jackson, 1981).

Duyarsızlaşma: Kişinin bakım ve hizmet verdiklerine karşı, bireylerin kendi özgü birer varlık olduklarını dikkate almaksızın ve duygudan yoksun bir şekilde davranmasıdır (Maslach ve Jackson, 1981).

Düşük Kişisel Başarı: Kişinin içindeki yeterlilik ve başarı duygularını, yani kendisini değerlendirmesini içerir (Maslach ve Jackson, 1981).

İKİNCİ BÖLÜM

2. KURAMSAL ÇERÇEVE İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Tükenmişlik Sendromu ile İlgili Kavramlar ve Görüşler

Tükenmişlik kavramını açıklayabilmek için günümüze kadar birçok çalışma yapılmıştır. Bireylerin strese dayanma gücündeki farklılıklar, insan davranışlarını tanımlama ve sınıflandırmadaki güçlükler nedeniyle tükenmişlikle ilgili farklı görüşlere rastlanmaktadır (Koşan, 2010). Bu görüşlere ve kavramlara aşağıda yer verilmiştir.

2.1.1. Freudenberger'in Tükenmişlikle İlgili Görüşleri

Freudenberger'e (1974) göre tükenmişlik, bireyden aşırı isteklerde bulunulması sonucu ortaya çıkan aşınma ve bitkinlik duyguları ile birlikte başarısızlık durumunun birleşmesidir. Freudenberger (1974) tükenmeyi; başarısızlık, yıpranma, güç ve potansiyel üzerinde aşırı isteklerde bulunulduğu zaman ortaya çıkan bir durumdur; çabuk öfkelenme, kolay ağlama huzursuzluk, önemsiz baskıları taşıyabileceğinin üstünde algılama ve duygularını kontrol etmede zorluklar yaşmaktır olarak açıklamıştır. Kişi çalışma süresini artırsa da başarısı düşer ve bu durumdan sosyal hayatı da etkilenir (Taşgın, 2004).

2.1.2. Maslach'ın Tükenmişlikle İlgili Görüşleri

Maslach'a (1981) göre tükenmişlik kavramının Üç alt boyutu bulunmaktadır. Bunlar; duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve başarı duygusunun azalmasıdır. Bu üç boyuta ilişkin tükenmişliği ölçebilmek için 22 maddeden oluşan Maslach Tükenmişlik Ölçeği geliştirilmiştir.

+Duygusal Tükenme	+Duyarsızlaşma	-Düşük Kişisel Başarı
-------------------	----------------	-----------------------

Şekil 2.1. Maslach Tükenmişlik Modeli

2.1.2.1. Duygusal tükenme: Kişinin yaptığı iş nedeniyle aşırı yüklenilmiş ve bireyin tüketilmiş olması demektir. Bu boyut daha çok, insanlarla yoğun ilişkilerin yaşandığı mesleklerde görülmektedir. Bu boyut, tükenmişliğin başlangıcı ve en önemli boyutu olarak görülmektedir. Duygusal yönden yoğun tempo içinde bulunan kişi kendini zorlamakta ve diğer insanların duygusal talepleri altında ezilmektedirler (Maslach ve Jackson, 1981).

2.1.2.2. Duyarsızlaşma: Bireyin hizmet verdiği kişilere karşı duygudan yoksun biçimde (yani; soğuk, ilgisiz ve katı) tutum ve davranışlar sergilemesidir. Duygusal tükenmedeki bir kişi duyarsızlaşmayı bir kaçış yolu olarak görür ve insanlarla olan ilişkilerini en az düzeye indirir (Maslach ve Jackson, 1986). Maslach bu alt boyutu en problemlili boyut olarak tanımlamaktadır.

2.1.2.3. Düşük kişisel başarı: Sorunun üstesinden gelememe ve kendini yetersiz bulma olarak tanımlanmaktadır. Bu boyutun görüldüğü durumlarda ise, kişinin kendini işinde yetersiz ve başarısız olarak algıladığı bilinmektedir. Birey hem kendisi hem de başkaları için olumsuz düşünceler geliştirir (Maslach ve Jackson, 1986).

Maslach ve Jackson'a (1986) göre tükenmişlik olgusunun üç bileşeni vardır ve bunlar;

- ◆ Fiziksel yorgunluk ve bitkinlik hissi.
- ◆ İş ve hizmet verilen bireylerden soğuma.
- ◆ Kendi kendinden şüphelenmeye varan ruhsal yorgunluk.

2.1.3. Suran ve Sheridan'ın Tükenmişlikle İlgili Görüşleri

Bu yaklaşımın dört basamağı vardır ve bu basamaklar şunlardır:

1. basamak: kimlik, rol karmaşası.
2. basamak: yeterlilik, yetersizlik.
3. basamak: verimlilik, durgunluk.

4. basamak: yeniden oluşturma, hayal kırıklığı.

Her basamak tükenmişliğin oluşumunda etkili olan hayat tarzının içermektedir ve tükenmişlik her basamakta yaşanma ihtimali olan çatışmaların doyumsuz kalmasıyla ortaya çıkmaktadır. Yukarıda bahsedilen basamakların açıklamasına aşağıda yer verilmiştir (Suran, 1984).

1. basamak; kimlik ve rol karmaşası: Suran ve Sheridan'a (1984) göre, gelişim ile ilgili konuların etkin olarak dikkate alındığı dönem lisenin son ve üniversitenin ilk yıllarıdır. Kişisel ve mesleki kimlik rollerinin oluştuğu bu zaman dilimi, psikolojik gelişim açısından kritik bir dönemdir. Ego kimliği ve rol karmaşası arasındaki çatışmaların kararlılığı, mesleki seçim ile profesyonel ve bireysel hedeflerin belirlenmesinde ağırlık kazanmaktadır. Ebeveyn, aile ve yaşlılar; destek, yönlendirme ve kendine saygı konularında önemli kaynaklar oluşturmaktadır. Temel sorun “nasıl bir profesyonel olacağım?” sorusunu içermektedir. Bu sorunun yanıtı meslek seçimi yönünü ve meslek labirentinde bireye yol gösteren ilk duygulara dayanmaktadır.

Mesleki gelişimin anlamlı bir şekilde tamamlanmaması, gelecekte bireyi rol karmaşası ile karşı karşıya bırakmış olur. Böylece de bireyin tükenmişlik tohumları atılır (Başören, 2005).

2. basamak; yeterlilik, yetersizlik: Bireyin kimlik süreci, içindeki yeterlilik duygusunu elde etmesi ve kişisel-sosyal yaşamını etkili bir şekilde birleştirmesi ile tamamlanmaktadır. Bu süreçte birey becerilerini geliştirerek bağımsızlaşmaktadır. Deneyim esnasında birey, insanların gözünde profesyonel kimlik geliştirir ve bunu yapmak için duyulan kaygının çoğu azalır. Bundan sonra gelen soru “yaptığım işte ne kadar iyiyim?” sorusudur. Bu sorunun en tutulan çözümü, kendini diğer eş düzeydeki bireylerle karşılaştırmak ya da birkaç yıl sonraki pozisyonunu görmeye çalışmaktır. Kendini başkalarıyla kıyaslama, “birçok bireyin yaptığı kadar ya da onlardan daha iyi olabilirim” hissine yol açmaktadır. Bu dönem yirmili yaşlarda başlamaktadır. Bu tür bir karşılaştırmaların sonucu olumsuzsa, birey kişisel yetersizlik ve mesleki aşağılık duygusu ile baş başa kalmaktadır. Meslekle ilgili katı beklentileri olan bireyin tükenme riski olabilir. Yeterlik ise, kişinin yapmayı seçtiği işte kendini değerli hissetmeyi öğrenme sürecidir (Suran ve Sheridan, 1984).

3. basamak; verimlilik, durgunluk: Suran ve Sheridan'a (1984) göre bu süreç otuzlu yaşlarda başlayan ve sonlarına kadar devam eden bir süreçtir. İlk kararlar yer ve tarz belirlemeyi içerir. Özel ilgi, eğilim ve yetenekler açık hale gelmektedir. Beceriler özelleşmeye başlamakta ve bir tanesi özel yetenek ve ilgi için belirgin hale gelmektedir. Birey işte bu noktada kariyerinin amacını ilk kez sorgular. Bu durum evlilik ve çocuk sahibi olmayı erteleyen bireyler için daha zor bir süreçtir. Kariyer ve kişisel mutluluk incelenir ve sorumluluğu seçme ihtiyacı ortaya çıkabilir. Bu aşama bireyin odaklandığı ve üretici olduğu bir aşamadır. Bireyin hayatını sağlamlaştırıp, yeteneklerine olanak verme duygusu, enerjisini verimli ve yaratıcı bir yaşam tarzı geliştirme üzerine çevirebilmektir. Ancak bireyin stil ve ilgi geliştirememesi, bir amaç ve hedefsizlikle sonuçlanmaktadır. Yetenekleri yaratıcı olarak kullanabilecek bir ortam olmayınca, daha önceki başarılarında anlamlı görünmeyecektir. Kişi ne yapacağını bilemez hale gelmektedir. “hepsi bu muymuş?” duygusu hakim olmaya başlamakta ve tükenmişlik kaçınılmaz olmaktadır. Verimlilik ise “yaratıcı olmayı, bireyin kendisini olduğu gibi ifade etmeyi ve öyle davranmayı öğrenme sürecidir.

4. basamak; yeniden oluşturma, hayal kırıklığı: O tuzlu yaşların sonundan kırklı yaşların sonuna kadar olan süreçte birey erken seçimlerini sorgular. Bu dönemde bireyin iş ile ilgili doyumsuzluğu olabilir. Bireyin yeteneklerini kullanmasından yıllar sonra, sıkılma ve muhtemelen tükenmişlik ortaya çıkabilmektedir (Koşan, 2010).

Stres, gerginlik ve yorgunluk bireyin hayatında baskın duruma geçmektedir. Bu dönemde bireyde, incinme ve fanilik duygusu hakim olmaktadır. Orta yaşta ortaya çıkan meslekle ilgili hayal kırıklığı duygusu, mesleğin amaçlarını yeniden değerlendirmede olumlu bir uyarıcı rolü de oynamış olabilir. Yeniden oluşturma ise kişinin kişisel ve profesyonel yaşamında olmak istediği kişi olması için yeni bir neden keşfetme sürecidir (Başören, 2005).

2.1.4. Meier'in Tükenmişlikle İlgili Görüşleri

Tükenişlik, bireylerin işlerinden anlamlı pekiştireç, kontrol edilebilir yaşantı veya bireysel yeterliliğin az olmasından ve küçük ödül-büyük ceza beklentisinden kaynaklanan bir durumdur (Bandura, 1977). Meier'e (1983) göre bu yaklaşım, Bandura'nın çalışmasını temel alarak tükenmişlik kavramında yeni boyutlar içeren bir

yaklaşım önermektedir. Bu yaklaşımda tükenmişlik incelenmiş ve üç aşamada açıklanmıştır.

1. Olumlu pekiştireç davranışının beklentisinin düşük, ceza beklentisinin yüksek olması.
2. Pekiştireçleri kontrol etme ile ilgili beklentisinin yüksek olması.
3. Pekiştireçleri kontrol etmede öz yeterliliğinin düşük olması.

Böyle düşük seviyede beklentisi olan bireyler sıklıkla korku ve anksiyete gibi olumsuz duygular yaşamaktadırlar.

Meier'e (1983) göre bu yaklaşımın dört boyutu vardır. Bunlar ise; pekiştirme beklentileri, sonuç beklentileri, yeterli olma beklentileri, bağlamsal işleme sürecidir.

2.1.4.1. Pekiştirme beklentileri: Kişinin iş ve sosyal hayatındaki bütün amaç ve ihtiyaçlarının karşılanıp karşılanamayacağı ile ilgili beklentileridir. Bireyin yaşantısındaki sonuçlar, bireyin attığı değer ve anlama göre bireyden bireye değişir. Mesela, bir öğretmen sınıfta sürekli soru soran öğrencilerle çalışmak isterken diğer bir öğretmen sessizce dinleyen öğrencileri tercih edip bu şekilde doyum sağlayabilir. Her ikisi de işlerinden bu şekilde memnuniyet duyarken, tam tersi durum her ikisi içinde doyumsuzlukla sonuçlanabilir.

2.1.4.2. Sonuç beklentileri: Belli sonuçlara yol açan davranışlar hakkındaki betimlemeler olarak tanımlanmaktadır. Pekiştirme beklentileri belli sonuçların istenen amaçları karşılayıp karşılamadığını tanımlarken, sonuç beklentileri hangi davranışların o sonuçları elde etmede gerekli olduğunu tanımlamaktadır. Örneğin; bir öğretmen "öğrenciler bu konuyu öğrenemezler" şeklindeki beklentisini destekleyen yaşantıları nedeni ile bezginlik yaşarlar.

2.1.4.3. Yeterli olma beklentileri: Koşan'a (2010) göre, Bandura yeterli olma beklentisi ve sonuç beklentileri arasındaki farka dikkat çekmiştir. Bu ise bilme ve yapma arasındaki farktır. Yeterlilik beklentisi, bireylerin sonuçlar üretmede gerekli davranışları başarılı bir şekilde yapma kabiliyetidir. Mesela; öğretmen, öğrenciler

materyali öğrenmediği için tükenmişlik yaşayabilir ya da öğretmek için kişisel yeterlikten yoksun hissedebilir (Bandura, 1977).

2.1.4.4. Bağlamsal işleme süreci: Bu süreç insanın bilgi işleme süreçlerine işaret etmektedir. Meier (1983)'e göre bağlamsal işleme süreci tükenmişliğin en geniş kategorisidir. Çünkü burada insanın devam ettirdiği ve değiştirdiği ile ilgili açıklama yapılmaktadır.

Çevresel olaylarda yer alan yeterli olma bilgisi birey tarafından bilişsel süreçlerden geçirilerek filtre edilir. Böylece farklı iki bireyin yaşadığı benzer başarı deneyimi yeterli olmayı farklı etkiler. Bilişsel süreçler, yeni davranış kalıplarının akılda tutulmasında ve kazanılmasında önemli rol oynamaktadır (Bandura, 1977).

2.1.5. Perlman ve Hartman'ın Tükenmişlikle İlgili Görüşleri

Tükenmişlik; kronik duygusal strese verilen ve üç bileşenden oluşan bir yanıttır. Bu bileşenler; duygusal ve fiziksel tükenme, düşük iş üretimi ve başkalarına karşı duyarsızlaşmadır (Perlman ve Hartman, 1982).

Şanlı'ya (2006) göre, bu modelde tükenmenin üç boyutu, stersin üç temel semptom kategorisini yansıtmaktadır. Bunlar;

Fiziksel semptomlar üzerine odaklanan duygusal-bilişsel boyut (duygusal tükenme). Tutum ve duygular üzerinde odaklanan duygusal-bilişsel boyut (duygusal tükenme).

Semptomatik davranışlar üzerinde odaklanan davranışsal boyut (duyarsızlaşma ve düşük iş verimi). Sılığ'a (2003) göre; bu yaklaşım, bireysel özelliklerin ve sosyal çevrenin tükenmenin üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Yaklaşımın dört aşaması bulunmaktadır:

2.1.5.1. Durumun strese götürme derecesi: Strese yol açan durumları gösteren aşamadır. Stresin meydana gelmesinde iki temel neden yer almaktadır. Bunlar ise; bireyin yeteneklerinin ve becerilerinin yetersiz olması ve bireyin işinin; istek, ihtiyaç ve değerler ile örtüşmemesidir.

2.1.5.2. Algılama stres düzeyi: Birey tarafından algılanan stres düzeyini gösterir.

2.1.5.3. Strese verilen tepki: Bu aşama strese verilen üç temel tepkiyi içermektedir. Bilişsel, davranışsal ve fizyolojik belirtilerden hangisinin ortaya çıkacağını, kişisel ve örgütsel değişkenleri belirlemektedir.

2.1.5.4. Strese verilen tepkinin sonucu: Bu aşamada ise tükenmişlik, kronik duygusal stres sonucunda oluşmaktadır.

2.1.6. Cherniss'in Tükenmişlikle İlgili Görüşleri

Cherniss'e (1998) göre, tükenmişliğin kökünde stres vardır ve stres, taleplerin başa çıkma kaynaklarını aşması sonucunda ortaya çıkmıştır.

Tükenmişlik zaman içinde ortaya çıkan bir durumdur. Belirli mesleki özelliklerle işe giren birey kendisinden çok daha farklı istekleri bulunan bireylerle etkileşim içindedir. Bu etkileşimde yaşanan sorunlar ya da aksaklıklar değişik derecelerde yaşanan strese kaynak olabilmektedir. Bireyler ise bu kaynaklarla farklı şekillerde baş etmektedirler. Bazıları sorunu etkin olarak çözmeye yoluna giderken bazıları da olumsuz tutumlarını değiştirerek sorunla baş etmeyi tercih etmektedirler. Stresle karşılaşan birey, stresle başa çıkmak için ilk olarak stres kaynağını ortadan kaldırmayı seçmektedir. Eğer başarılı olamazsa stresle başa çıkma tekniklerine başvurarak rahatlama yoluna gidebilir. Eğer yine başarılı olmazsa, bu kez duygusal yükünü azaltmak için işle olan psikolojik ilişkisini kesmektedir. Stresle başa çıkma teknikleri olumsuz durumun iyileşmesinde etkili olmuşsa, bireyde olumlu davranış değişikliği ortaya çıkar. Bu teknikler etkili olmamışsa, olumsuz tutum değişiklikleri görülmektedir (Burke, 1989).

2.1.7. Gaines ve Jermier'in Tükenmişlikle İlgili Görüşleri

Duygusal tükenme sürecin ilk ve en önemli boyutudur. Ayrıca bu boyut diğer boyutlarla (duyarsızlaşma, düşük kişisel başarı) ardışık bir süreç oluşturmaktadır (Gaines ve Jermier, 1983).

Gaines ve Jermier'e (1983) göre duygusal tükenmişlik; fiziksel yorgunluk, kaygı, uykusuzluk, alkol ve ilaç kullanımı varlıklarla olan zayıf ilişkiler vb. gerilimlerle ilgidir. Ayrıca, kronik ve iş deneyiminin yaygın ve etkili özelliklerinin her ikisini de kapsayan birkaç gerilim kavramından biri olarak tanımlanır.

2.1.8. Pines'in Tükenmişlikle İlgili Görüşleri

Bu modele göre tükenmişlik; fiziksel duygusal ve zihinsel açıdan bitkinlik durumudur (Pines, 1993). Pines Tükenmişlik Modeline göre, tükenmişliğin temelinde bireyi sürekli olarak duygusal baskı altında tutan iş ortamları vardır; ancak bu iş ortamları sadece işe güdülenme düzeyi yüksek olan bireylerde tükenmişliğe yol açabilir (Baysal, 1995).

Baysal'a (1995) göre güdülenme düzeyi yüksek olan bireyler, iş çevresini destekleyici olarak algırlar. Dolayısıyla bu bireyler, beklentilerini ve beraberinde kendini gerçekleştirme şansını da yakalamış olurlar. Ancak iş çevresinde stres boyutunun yüksek, destek ve ödül alma boyutunun düşük olduğu durumlarda yaşanan başarısızlık tükenmişliğin en önemli nedenini oluşturmaktadır (Ok, 1995).

Pines'e (1981) göre, tükenmişlik bir kez yaşandığında güdülenme düzeyi giderek azalır ve bu durum bazı bireylerin işten ayrılmalarına veya iş değişikliği yapmalarına neden olmaktadır.

2.1.9. Edelwich Tükenmişlik Modeli

Çam'a (1989) göre Edelwich Tükenmişlik Modeli büyük umutlarla mesleğe başlamış olmak ve bu umutların karşılanmamış olması, çalışan bireylerde tükenmişliğe neden olmaktadır. Edelwich modeline göre tükenmişlik, birbirini takip eden dört aşamada meydana gelmektedir.

- 1. İdealistik Coşku:** Kişide enerji, beklenti ve umut düzeyi yüksektir.
- 2. Durgunlaşma:** Kişinin enerji düzeyi düşmeye başlar ve işi aksatma düşüncesi oluşmaya başlar.

3. **Engellenme:** Zaman ilerledikçe, kişi mesleğinin amaçlarının engellendiğini düşünür.
4. **Apati (duyarsızlaşma, ilgisizleşme):** Artık kişi tamamen ilgisiz ve duyarsızlaşmıştır. İşe geç gelme, gelmeme ve işten erken ayrılmalar başlamıştır.

2.1.10. Tükenmişliğin Nedenleri

Tükenmişliğin birçok nedeni olduğu söylenebilir. Bunlar hem kişisel hem de örgütsel nedenlerdir. Tükenmişliği etkileyen bazı kişisel ve örgütsel nedenlere aşağıda yer verilmiştir.

Tümkiye (1996) tükenmişliğin nedenlerini insanların beklentileriyle ilişkilendirmiştir. Yani, tükenmişliğin, gerçek dışı beklentiler ile gerçeklerin uyumsuzluğunun fazla olmasından kaynaklanan durum olduğunu ve hayatının büyük bölümünü iş kolik olarak geçiren, çeşitli sebeplerle yoğun iş yükü altında çalışan kişilerin tükenmişlikle daha fazla karşı karşıya kaldıklarını belirtmiştir.

Tükenmişliğin nedenleri, kişisel ve çevresel nedenlerdir. Yaş, medeni durum, çocuk sayısı, işe aşırı bağlılık, kişisel beklentiler, kişilik, motivasyon, kişisel stresler, mesleki doyum, performans, üstlerinden gördüğü destek vb. birçok kişisel özellik tükenmişlikle ilgili araştırmalarda karşılaşılan ve tükenmişlikle ilgili görülen özelliklerin başında gelmektedir (Çam, 1995).

Ayrıca Çam (1995) tükenmenin örgütsel nedenlerini aşağıdaki gibi sıralamıştır:

- ◆ Çalışılan kurumun tipi
- ◆ Çalışma süresi
- ◆ Kurumun özellikleri
- ◆ İş yükü
- ◆ İş gerilimi
- ◆ Stres
- ◆ Yaşamdaki değişiklikler

- ◆ Rol belirsizliği
- ◆ Rol çatışması
- ◆ Yönetimle ilgili işlerde geçirilen zaman
- ◆ Kişinin eğitim durumu
- ◆ Kişinin eğitim işi için yeterli veya yetersiz oluşu
- ◆ Önemli kararlara katılmama
- ◆ Örgütsel işleyişteki kusurlar
- ◆ Adalet yokluğu
- ◆ Kontrol eksikliği
- ◆ İşin yüksek performans gerektirmesi
- ◆ Hizmet verilen insanlarla olan ilişkiler
- ◆ Yetersiz personel ve araç
- ◆ Ekonomik ve toplumsal nedenler vs.

Murat (2000) ise ulaşılması olanaksız olan hedeflere sahip olmak, zihni yorgunluk, bireyin kendisini aşırı güdülemeye çalışması, katı kurallar, her şeyi mükemmel yapma isteği, insanlarla sık sık karşı karşıya gelme, zamanı gelmeden üst makamlara terfi etme vs. gibi etmenlerinde tükenmişliğe yol açtığını belirtmiştir.

Tükenmişlik tek bir nedene bağlandığı söylenemez ve tükenmişliğin ortaya çıkmasında birçok faktör rol almaktadır. Tükenmişliğe etki eden faktörler incelendiğinde; tükenmişlik ile yaş arasında yakın bir ilişki olduğu görülmekte ve tükenmişliğin yaşlı çalışanlara göre genç çalışanlarda daha çok görüldüğü ifade edilmektedir. Buradan da yaşın etkisiyle çalışanların daha tecrübeli, olgun, dengeli ve tükenmişliğe karşı daha dirençli oldukları anlaşılmaktadır. Genç, dolayısıyla tecrübesiz çalışanlar tükenmeye karşı daha dayanıksız olabilmektedirler (Ergin, 1996; İzgar, 2001; Tümkaya, 1996).

Tükenmişlik üzerine etkisi olduğu düşünölen diğer bir faktör ise cinsiyettir ve cinsiyetin tükenmişliğe etkisi konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Bazı araştırmacılar kadınların, bazıları erkeklerin tükenmişlik yaşadıklarını ifade ederken (Örmen, 1992); bazıları ise cinsiyetin tükenmişliği etkilenmediği sonucuna ulaşmışlardır (Çelen, Kırılmaz, Sarp, 2003).

Tükenmişlik soğuk algınlığı gibidir, herkes soğuk algınlığı geçirebilir ve bunun şiddeti ile süresi önemlidir. Tükenmişlik de aynı bunun gibidir; yani herkes soğuk algınlığı gibi tükenmişlik de yaşayabilir, fakat nedenler, süre ve belirtiler kişiden kişiye değişir (Gordon ve Hamann 2000).

2.1.11. Tükenmişliğin Belirtileri

Çeşitli derecelerde ele alınan tükenmişlik her derecede farklı davranışlarla gözlenebilir. Buna göre tükenmişlik; hafif, orta ve şiddetli olarak üç grupta incelenme ve ortaya çıkan davranışlar şu şekilde sıralanmaktadır (Vızlı, 2005) :

- ◆ Hafif derecede tükenme gösterenler: Kısa süren sinirlilik, alınganlık, endişe.
- ◆ Orta derecede tükenme gösterenler: Hafif derecede tükenme gösterenlerdeki belirtiler vardır; fakat bu belirtiler en az iki haftada bir tekrarlanır.
- ◆ Şiddetli derecede tükenme gösterenler: Fiziksel rahatsızlık, ülser, migren vb. sorunlar bildirirler ev buların dışında da ailevi sorunlar biçiminde ortaya çıkar.

Tükenmişlik hem verilen hizmetin nitel ve niceliğini hem de hizmeti veren bireylerin sağlığını olumsuz etkilemektedir. Tükenmişlik sendromunun belirtileri araştırıldığında çok çeşitli belirtilerinin olduğu ortaya çıkmıştır.

Tükenmişlik sendromunun belirtileri; fiziksel, davranışsal ve psikolojik-duygusal belirtiler olmak üzere üç başlık altında sıralanabilir (Girgin, 2005).

2.1.11.1. Tükenmişliğin fiziksel belirtileri

- ◆ Uykusuzluk
- ◆ Solunum güçlüğü
- ◆ Kilo kaybı
- ◆ Uyuşukluk
- ◆ Genel ağrı ve sızılar
- ◆ Sık sık baş ağrısı
- ◆ Yorgunluk ve bitkinlik hissi
- ◆ Yüksek kolesterol

- ◆ Koroner kalp rahatsızlığı
- ◆ Sindirim sistemi hastalıkları
- ◆ Sık görülen gripler ve soğuk algınlıkları
- ◆ Kalbin hızlı hızlı atması
- ◆ Enfeksiyonlara karşı direncin azalması

2.1.11.2. Tükenmişliğin psikolojik-duygusal belirtileri

- ◆ Aile sorunları
- ◆ Umutsuzluk
- ◆ Depresyon
- ◆ Uyku düzensizliği
- ◆ Hayal kırıklığı
- ◆ Psikolojik hastalıklar
- ◆ İç sıkıntısı
- ◆ Özgüvende azalma
- ◆ Yabancılaşma
- ◆ İlgisizlik
- ◆ Endişe
- ◆ Alınganlık

2.1.11.3. Tükenmişliğin davranışsal belirtiler

- ◆ Çabuk öfkelenme
- ◆ İşinden soğuma
- ◆ İşine geç gitme
- ◆ Alıngan olma
- ◆ Şüpheli ve endişeli olma
- ◆ Alkol kullanımının artması
- ◆ Öz saygı ve öz güvende azalma
- ◆ İçine kapanma
- ◆ Uzaklaşma

- ◆ Yakın çevresi ile sorunlar yaşama
- ◆ Suçluluk hissetme
- ◆ Hevesin kırılması, çaresizlik
- ◆ Unutkanlık
- ◆ Hareketli olmayış
- ◆ Kolay ağlama, yansıtma
- ◆ Sürekli bir şeyler düşünme
- ◆ Rol çatışması
- ◆ Görev ve kurallarla ilgili karışıklık
- ◆ Kuruma olan ilginin kaybolması
- ◆ Bir şeyleri sürekli erteleme
- ◆ Başarısızlık hissi
- ◆ Alaycı ve suçlayıcı olma
- ◆ Çalışmaktan uzak durma vs.

2.1.12. Tükenmişliğin Evreleri

Tükenmişlik kavramı birçok araştırmacı tarafından incelenmiş ve farklı farklı evrelere ayrılmışlardır. Bu farklılığın nedeni olarak da, bireylerin farklı durum koşullara karşı hoşgörü düzeylerinin farklı olmasıdır (Kaçmaz, 2005). Edelwich (1980) tükenmişliği dört bölümde incelenmiştir.

2.1.12.1. Şevk ve coşku dönemi

Bu dönemin başında bireyde bir umut görülür ve bireyde enerji artışı ve mesleki idealler vardır. Ancak iş hayatındaki uygulama sorunları, sık sık eleştirilme, ön yargı ve bireyin kendine zaman ve enerji ayıramayışı buna rağmen tüm bu olumsuzluklarla baş edebilme çabası sonucunda artık birey yavaş yavaş durgunlaşmaktadır. Bur durgunlaşma süreci ise, bireyin bu şartlar içinde yaklaşık olarak bir yıl süreyle çalışması sonucunda görülebilmektedir.

2.1.12.2. Durgunluk dönemi

Artık bireyin isteği ve mutluluğunda bir azalma görülmekte ve dolayısıyla da başlangıçtaki motivasyon azalmaktadır. Bireyde, hayallere ulaşamama, beklentilerin gerçekleşmemesi vb. nedenlerle hayal kırıklığı görülür. Artık iş bireye çekici değil önemsiz gelmektedir, işten alınan doyum özel ihtiyaçlar ve iş dışındaki ilgiler kadar önemli görülmemektedir.

2.1.12.3. Engelleme dönemi

Bireyin zihninde işini devam ettirip ettiremeyeceği hakkında ciddi sorular vardır. Artık yaptığı işin anlamını ve amacını sorgulamaya başlamıştır. Ayrıca işinin sınırlılıklarını, işin amacını gerçekleştirmede tehdit edici ve sınırlayıcı bir etken olarak görür. Artık duygusal, davranışsal ve fiziksel sorunlar ortaya çıkmaya başlar.

2.1.12.4. Umursamazlık dönemi

Birey yüksek düzeyde umutsuzluk, ilgisizlik ve doyumsuzluk yaşamaya başlar ve mesleği ile ilgili inançlarını yitirir. İşini önemsiz bir şey olarak görür ve işi için çok az zaman harcar. İlgisizliğin en yoğun yaşandığı dönemdir. Rutinler dışında başka hiçbir şey yapmama, buna rağmen sürekli işinden yakınma, işe geç gelme ve duyarsız davranma gibi durumlar öz konusu olmaktadır. Bu devrede derin bir umutsuzluk görülmektedir. Mesleğini sadece ekonomik ve sosyal güvence için sürdürme söz konusudur.

Tükenmişliğin bir süreç olması ve her dönemin farklı özellikler göstermesi nedeniyle, tükenmişlik dönemlere ayrı ayrı incelenmektedir. Bireylerin tükenmişlik düzeyleri değerlendirildiğinde bütünüyle tükenmişlik var ya da yok denilememekte, her döneme ilişkin değerlendirmeler ayrı ayrı yapılmaktadır. Bu evreler her zaman kronolojik sırayla ardı ardına yaşanmayabilir. Birey zaman zaman farklı evreler arasında gidip gelebilir (Koşan, 2010).

2.1.13. Tükenmişliğin Sonuçları

Tükenmişliğin belirtileri olarak ifade edilen faktörler aynı zamanda tükenmişliğin sonuçları olarak da ifade edilmektedir. Tükenmişliğin bireylerde; fiziksel, duygusal ve iş yaşamını etkileyen sonuçlarının olduğunu görmüştük. Tükenmişlik yaşayan insanların çok karmaşık duygular yaşadığı ve bunun sonucunda da davranış bozukluğu gösterdiği saptanmıştır (Dilsiz, 2006).

Çam'a (1995) göre tükenmişliğin sonuçları olarak;

- ◆ İşi aksatma
- ◆ Boş vermişlik
- ◆ İşe geç gelmelerin artması
- ◆ İşe gelmemelerin artması
- ◆ İşi bırakma eğilimindeki artış
- ◆ İnsan ilişkilerinde uyumsuzluk
- ◆ Eşten ve aile bireylerinden uzaklaşma gibi sonuçları sıralamıştır.

Yorgunluk, uyku bozuklukları, baş ağrısı, bitkinlik, deri şikayetleri, solunum güçlüğü, uyuşukluk, sindirim güçlükleri vb. tükenmişliğin fiziksel sonuçlarıdır. Duygusal tükenme, çabuk öfkelenme, içe kapanma, alay etme, negatif duygular, alınganlık vb. ise tükenmişliğin duygusal sonuçlarıdır. Hizmet kalitesinde düşme, işe gelmeme, performansta düşüş, iş kazaları, işten ayrılma isteği vb. tükenmenin iş hayatındaki zararlı sonuçlarıdır (Düzyürek ve Ünlüoğlu, 1992).

Tükenmişliğin birey için önemli sonuçlarından birisi de zararlı alışkanlıklara yol açmasıdır. Sorunları aşmak isteyen birey sigara, alkol, sakinleştirici ilaç gibi zararlı maddelerin kullanımını arttırmakta ve zamanla bağımlı hale gelebilmektedir (Izgar, 2001).

Gümüş'e (2006) göre, tükenmişlik geniş bir sosyo-ekonomik bir etkiye sahiptir. Birçok kişi tükenmişlik nedeniyle mesleklerinden erken bir şekilde emekli olmaktadır. Tükenmişlik sonucunda iş günü kayıpları ve üretimde azalma belirgindir.

Ayrıca bireyin kişiler arası ve aile ilişkilerinde zararlı etkiler oluşturabilir ve yaşama karşı olumsuz tavır geliştirmesine neden olabilir.

2.1.14. Tükenmişliği Önleme ve Başa Çıkma Stratejileri

Tükenmişlik genellikle bireysel, kurumsal ve hatta sistemden kaynaklanan etmenlerin bir arada rol alması ile ortaya çıkan bir hastalık tablosu ve sistem sorunudur (Evans ve Fischer, 1993).

Tükenmişlik sendromu yaşayan bireye yapılacak olan müdahale hem bireysel hem de örgütsel zeminde olmalıdır. Tükenmişliği ortaya çıkaran etmenlerin en baştan giderilmesi, bunun yapılamadığı durumda ise sendromun erken dönemde tanınarak hızla müdahale edilmesi ise en önemlisidir (Schaufeli, 1994).

Çalışma ortamında işin yoğunluğu ve bireye yüklenilen iş miktarı, bireyin bilimsel ve fiziksel açıdan aşırı yorulmasına ve tükenmişlik sendromunun yaşanmasına neden olur. Bu nedenle sendromu yaşayan kişinin iş yoğunluğunun azaltılması sağlanmalıdır. Tükenmişliği önlemek için bireyin; görevinde, görev yaptığı kişilerde ve görevin işleyişinde değişiklikler düşünülebilir (Girgin, 1995).

Taormina'ya (2000) göre tükenmeyi önlemek ve onunla başa çıkmayı sağlamak için yapılabilecekler bireysel ve organizasyonel düzeyde ele alınmıştır.

2.1.14.1. Bireysel düzeyde yapılabilecekler

2.1.14.1.1. Bireysel düzeyde yapılması gerekenler

- ◆ Tükenmişlik sendromu yaşayan bireyin en çok ihtiyaç duyduğu şey “güç ve inanç”tır. Bireyin bu durumdan kurtulması için; düşünce sisteminin, bakış açısının ve değer sıralamasının değiştirilip, geliştirilmesi gerekmektedir. Ayrıca olumsuz algıların fark edilmesi ve düşüncelerin yeniden yapılandırılması gerekir.
- ◆ Bireyin içinde bulunduğu durumun ne olduğunu bilmesi ve belirtilerini tanıması, kendindeki durumu erkenden tanımasını ve çözüm aramasını sağlayacaktır.

- ◆ Tükenme sendromu yaşayan birey iş dışındaki alanlarını da geliştirmelidir; çünkü sosyal ilişkileri kuvvetli olan kişiler tükenmeye karşı daha dirençlidirler.
- ◆ Birey işe başlamadan önce işin risklerini ve zorluklarını öğrenmelidir.
- ◆ Birey çalışırken, dinlenme ve tatil olanaklarını mutlaka kullanmalıdır. Mesela işini bitiremediği ya da daha çok para kazanmak için akşam mesaiye kalmamalıdır.
- ◆ İş çıkışı rahatlatıcı bir şeyler yapmak son derece önemlidir. Özellikle de spor aktiviteleri tavsiye edilebilir.
- ◆ İş yerindeki ve özel hayatındaki rutin alışkanlıkları bırakmak, yani monotonluğu azaltmak da faydalı olacaktır.
- ◆ Nefes alma, meditasyon, gevşetme teknikleri vb. teknikler kullanılarak rahatlamak faydalı olacaktır.
- ◆ Sadece tükenme yaşayan bireyler değil herkes duygularını ve hayatta ki zorlukları paylaşmaları gerektiğini bilmelilerdir.
- ◆ Mizah dergileri okumaya zaman ayrılabilir ve hatta evde bir rahatlama köşesi oluşturulabilir.
- ◆ Birey, bir insan olarak kendi sınırlılıklarını çok iyi bilmelidir ve kaldıramayacağı yüklerin altına girmemelidir.

2.1.14.1.2. Aile düzeyinde yapılması gerekenler

- ◆ Bireyin iş hayatı dışındaki yaşamında ailesinin yakın desteği vazgeçilmez bir unsurdur. Ayrıca bu yolla kişi, işi dışında var olduğu ve takdir edildiği bir alan bulmuş olacaktır (Koşan, 2010).

2.1.14.1.3. İş arkadaşları düzeyinde yapılması gerekenler

- ◆ İş yerinde destekleyici bir ortam meydana getirmek birey için çok önemli bir durumdur.
- ◆ İşte karşılaşılan problemlerin, sorunların ve duygusal zorlukların paylaşılabilmesi arkadaş grubu oluşturulmuş olmalı.

- ◆ İş ortamında oluşan sorunların kronikleşmeden, kalıcı bir hal almadan önce çözülmesi gerekir.
- ◆ İş ortamında zaman zaman farklı konuklardan konuşmak, iş arkadaşları ile birlikte iyi vakit geçirebilmek, aralarında sıcak ve yakın bir ilişki kurulmasını sağlamak destekleyici olacaktır.
- ◆ İş ortamında adil bir görev paylaşımı yapılması ve ekip çalışmasının sağlanması bu tür sorunları önlemeye faydalı olacaktır.

2.1.14.2. Organizasyon düzeyinde yapılabilecekler:

2.1.14.2.1. İş yeri düzeyinde yapılması gerekenler

- ◆ Hoşgörülü, esnek, adaletli, katılımcı ve dinleyen bir yönetim anlayışı
- ◆ Çalışanların ihtiyaçlarının karşılanması
- ◆ Ödül kaynaklarının çoğaltılması
- ◆ Çalışanın desteklenildiği ve sıkıntılı bir durumda yardım alabildiği
- ◆ Düzenli bir şekilde toplantı yapılması ve bu toplantılarda öneri ve eleştirilerin alınması
- ◆ İş bölümlerinin özelliklerine göre etkin personel planının yapılması; yani herkese yapabileceği işin verilmesi.
- ◆ İşe yeni başlayan bireyin oryantasyona tabii tutulması
- ◆ Görev tanımlarının açık ve net olması vs.

2.1.14.2.2. Devlet yönetimi düzeyinde yapılması gerekenler

- ◆ Personel yetersizliği sorununun giderilmesi
- ◆ Çalışanların görevlerini ve yetkilerini belirleyen gerekli yasal düzenlemelerin yapılması
- ◆ Tüm kurumlarımızın çağdaş yönetim ilkelerine uygun olarak düzenlenmesi
- ◆ Demokratik bir yönetim yaklaşımının benimsenmesi
- ◆ Çalışanların görevlerini ve yetkilerini belirleyen gerekli yasal düzenlemelerin yapılması
- ◆ Sistemdeki ödül kaynaklarının artırılması

- ◆ Sosyal aktivite olanaklarının artırılması
- ◆ Çalışma saatlerinin kısaltılıp, ücret sorununun giderilmesi vs.

2.1.15. Tükenmişliğe İlişkin Genel Kurallar

Tükenmişliğin sadece belli bölgelerdeki öğretmenleri etkilediği söylenemez. Her düzeyde, şehir merkezinde, ilçe merkezinde veya köyde görev yapan her öğretmeni etkileyebilir (Yerlikaya, 2000). Dilsiz'e (2006) göre, araştırmacıların yaptıkları çalışmalar sonucunda tükenmişliğe ilişkin şu genellemeler yapılmıştır.

2.1.15.1. İzolasyon duygusu

Öğretmenler çalıştıkları zamanın çoğunu sınıfta geçirmektedirler. Bu nedenle meslektaşları ile konuşmaya, görüşmeye pek vakit bulamamaktadırlar. Öğretmenlerdeki bu izole olmuşluk duygusu onlarda umutsuzlukların artmasına neden olmaktadır (Girgin, 1995).

2.1.15.2. Bozuk ilişkiler

Öğretmenler genellikle kendilerini dinleyen kimsenin olmadığından ve onlara kimsenin saygı göstermediğinden (öğrenciler, veliler, meslektaşları ve yöneticiler) şikayet etmektedirler. Diğer taraftan öğretmenlerin en çok rahatsız oldukları şeylerden biri de müfredat programının yoğunluğu ve bu program oluşturulurken hiçbir öğretmenin fikrinin alınmamasıdır. Bunların dışında da yaşanan duygu yüklü sorunlar, sürekli olarak problemlerle karşılaşma, uzun süre konuşma vb. nedenler öğretmenlerin fiziksel ve ruhsal bakımdan bitkin düşmelerine ve yanlış davranmalarına neden olmaktadır (Yerlikaya, 2000).

2.1.15.3. Rol çelişkisi

Öğretmenler; öğrencilerin, velilerin ve yöneticilerin talepleri ile uğraşırken çok çelişki yaşarlar. Yönetimin uygun gördüğü davranış öğrenciler tarafından reddedilebilir ya da velilerin talepleri yönetim ve ya öğrencilerden farklı olabilir, bu durumda birey ne yapacağını bilemeyebilir (Yelikaya, 2000).

Çelişki nedenlerin bir diğeri ise öğretmenlerin aynı zamanda birçok rolü üstlenmeleridir. Okulda öğretmen rolünü üstlenen birey, evde ise anne, baba, eş ya da ev hanımı rollerini üstlenmektedir. Sürekli okulu ve öğrencilerini düşünen bir öğretmen okuldaki işini eve getirebilir ve böylece evdeki rollerini göz ardı etmiş olabilir (Girgin, 1995).

2.1.15.4. Zamanı yönetememe problemleri

Zamanı yönetememe probleminin ortaya çıkmasında bireyin üstlendiği rollerin çokluğunun önemli bir etkisi vardır. Sınıf öğretmenlerinin okul içinde ve dışında yapacakları birçok işleri vardır ve bu yüzden de zaman öğretmenler için çok önemlidir. Bir öğretmen; erken saatte ders verebilir, günlük olarak evrakları gözden geçirebilir, hafta sonları hizmet içi eğitime devam edebilir, her gün plan ve materyal hazırlayabilir ve ayrıca ev işleri de yapabilir. Bunlardan sonra da hobi ve sosyal faaliyetler ise zaman ve enerji kalırsa yapılabilir. Bunların dışında da okulda öğrencilerine temel becerileri öğretmesi, öğrencilerin duygusal ilgilerine seslenmesi, sınıfta seviye farkına göre ihtiyaçlara cevap vermesi beklenir (Yerlikaya, 2000).

Tüm bu rollerin yüklenmesi sonucunda da zamanı yönetme problemi ve dolayısıyla da tükenmişlik durumu ortaya çıkmaktadır.

2.1.15.5. Güçsüzlük ve sorumluluk duyguları

Yerlikaya'ya (2000) göre; ders kitaplarının yazılması, eğitim materyallerinin yetersizliği gibi konularda öğretmenler kendilerini yetersiz ve güçsüz görmektedirler. Bu durum da onları rahatsız etmektedir. Ayrıca kalabalık sınıflar, öğrencilerin yeteneklerinin ve ilgilerinin farklı olması, kitap yetersizliği, sınıfların havalandırma ve ısıtma sorunları, ulaşım güçlükleri, öğretmen veli ilişkisinin yetersizliği vb. problemler öğretmenleri umutsuzlulara sürükler.

Öğretmenler, öğrencilerin okula ve eğitime negatif tavırlarından, yanlış çalışma alışkanlıklarından ve sorumsuz davranışlarından sıklıkla hayal kırıklığı yaşarlar. Çaresizliklerinin diğeri bir nedeni de günlük sorunlara çözmeye ilişkin yeterli eğitimi almamış olmalarıdır. Başarısızlık ve umutsuzluk duyguları genellikle gerçekçi olmayan

hedeflerle ve durumun oluşuna tepki göstermekle ortaya çıkmaktadır. Tükenmişlik ile başa çıkmak için kimi öğretmenler öğrencileri ve işleri konusunda önemseme duygularını azaltmışlardır (Yerlikaya, 2000).

2.1.15.6. Hayat değişiklikleri ve evreleri

Hayat değişikliği kavramı; okul kapanmaları, sürgün tayinleri, istem dışı tayinler, köy ve kasabalarda görev yapma olarak öğretmenler için özel anlam kazanır (Yerlikaya, 2000).

Tükenmişliğin nedenlerini önceden sıralamış ve bu nedenler arasında stres ve yaşamdaki değişikliklerinde olduğunu söylemiştik.

Bu alanda 1967 yılında Holmes ve Rahe tarafından yürütülen alışmalarda stresin, genellikle fiziksel hastalıklar öncesinde bulunduğu görülmüştür. Holmes ve Rahe'nin yaptıkları bu çalışmalara göre, çok kısa sürede gerçekleşen olumlu değişiklikler bile insanda strese ve fiziksel hastalığa yol açabilmektedir (Girgin, 1995).

Bu durum her insan için geçerli olduğu gibi öğretmenle için de geçerlidir. Hayat değişikliği yaşayan öğretmenler, yeni hayatlarına ayak uydurmaya çalışırken bir de iş yüklerinin çokluğu öğretmenlerde bir takım problemlere yol açabilmektedir.

Levinson ve Shechy “Yaşam Evreleri Arasındaki Geçişler” düşüncesini popularize etmiştir. Bu düşünceye göre bireyler her 7 ile 10 yılda bir değerlerini, hedeflerini, evliliklerini ve kariyerlerini tekrar gözden geçirirler. Bu evreler bazen sorunlu olarak yaşanabilir. Bu durumu yaşayan bazı öğretmenler sınıflarına, olumsuz duygusal ve fiziksel koşullarda gittiklerini belirtmektedirler (Girgin, 1995).

2.1.15.7. Kurumsal uygulama ve politikalar

Yerlikaya'ya (2000) göre, bir okulun yönergeleri ve politikaları öğretmenler üzerinde zaman zaman stres kaynağı olabilmektedirler. İletişimin yetersiz olduğu okullarda sorunları gidermek için gereken fırsatlar ve ortam oluşturulamaz ve bu durum da kronik olarak hayal kırıklığına uğratarak öğretmenlere gerilim yaşatabilir. Nedensiz ve mantıksız kurallar öğretmende yetenek ve zamanın boşa harcandığı duygusunu

oluşturur. Ayrıca okullardaki bürokrasi ve örgütsel işleyişte öğretmende güçsüzlük ve izolasyonu artırabilmektedir.

2.1.15.8. Öğretmenlerin ve okulların toplumca eleştirilmesi

Öğretmenlere ilişkin bulguların sık sık halka açılması, öğretmenlerin devamlı olarak işleri hakkında savunmada bulunmaları insanların bu meslekten uzaklaşmalarına neden olmaktadır. Genellikle medya, okullarda disiplinin azaldığı, eğitim kalitesinin düştüğü konusunda açıklamalarda bulunarak öğretmenin yalnız bırakılmasına ve takdir yerine olumsuz dürtüler olmasına neden olmaktadır (Girgin, 1995).

2.2. Birleştirilmiş Sınıf Kavramı İle İlgili Görüşler

İlköğretim programına göre birden fazla sınıfın birleştirilerek bir grup meydana getirmek suretiyle, bir öğretmen tarafından yetiştirilmesine birleştirilmiş sınıf öğretimi denir (Vural, 2002).

Fidan'a (1988) göre, ilköğretimde, birden çok sınıfın birleştirilmesiyle oluşturulmuş bir öğrenci kümesiyle bir öğretmen tarafından yapılan öğretime birleştirilmiş sınıflarda öğretim denir.

Tekışık'a (1989) göre ise, nüfusu az olan yerlerde, özellikle köylerde her sınıftaki öğrenci mevcudunun azlığı, öğretmen ihtiyacı ve dersane yetersizliği nedeniyle birden fazla sınıfın birleştirilerek bir grup oluşturulup bir öğretmen tarafından yetiştirilmesine birleştirilmiş sınıf öğretimi denir.

Bir sınıfa düşen öğrenci sayısının azlığı, bu sınıflara ayrı birer öğretmen verilmeyişi nedeniyle birden çok sınıfın birleştirilmesiyle oluşan ve birkaç öğretmenin yönetiminde bulunan sınıftır (Oğuzkan, 1991).

Binbaşıoğlu'na (1999) göre birleştirilmiş sınıf; iki ya da daha çok sınıfın bir grup teşkil ederek bir öğretmen yönetiminde, birlikte çalışmasıdır.

Bir ilköğretim okulu bünyesinde bulunan tüm öğrencilerin bir derslikte toplanması ve tüm sınıfların birleştirilmesi sonucu oluşan sınıfa birleştirilmiş sınıf denir (Doğan, 2000).

Birleştirilmiş sınıflarda; 1, 2, ve 3. sınıf öğrencilerinden meydana gelen gruba *A grubu*; 4 ve 5. sınıf öğrencilerinden meydana gelen gruba *B grubu* öğrencileri denir. Birleştirilmiş sınıflarda bir ya da birden fazla öğretmen bulunabilir. Tek öğretmenli okullarda her iki grupta aynı öğretmen tarafından okutulur. İki öğretmenli okullarda A grubu bir, B grubu ise bir öğretmen tarafından okutulur. İki öğretmenden fazla öğretmeni bulunan okullarda ise grup ve sınıf paylaşımı, öğrenci sayısına göre yapılır.

2.2.1. Birleştirilmiş Sınıf Uygulamasının Ortaya Çıkaran Nedenler

- ◆ Geçmiş yıllarda öğretmen sayısının yeterli olmayışı.
- ◆ Köyden kente sürekli bir göçün oluşu ve bunun beraberinde getirdiği bir takım sorunlar.
- ◆ Öğrencisi az olan köy okullarına müstakil sınıflar açmak için öğretmenler göndermek ekonomik açıdan da ekonomiye bir masraf olacaktır.
- ◆ Yakın zamanda uygulamaya geçirilen “taşınmalı eğitim” yerine öğrenci azlığından kapanan köy okullarının açılması “birleştirilmiş sınıf”ı gündeme getirmektedir (Erdem, 2004).

2.2.2. Birleştirilmiş Sınıfın Yararları

- ◆ Her köye beş sınıflı okul yerine köylerin nüfus durumu göz önüne alınarak bir veya iki sınıflı okul yapılması hem ekonomik hem de daha çok okulsuz köyü okula kavuşturma olanağı sağlayacaktır.
- ◆ Birden çok sınıfa bir öğretmen görevlendirerek ülke düzeyinde öğretmen ihtiyacını karşılamak kolaylaşır.
- ◆ Sınıfların birleştirilmesi ile oluşan gruplarda farklı yaş, bilgi ve deneyim düzeyindeki öğrencilerin bir arada bulunması, onlara birbirleri ile etkileşme ve yardımlaşma, birbirlerinden öğrenme olanağı sağlarlar.
- ◆ Birleştirilmiş sınıflarda zamanın büyük bir bölümü öğrencilerin kendi kendilerine çalışmalarını ile geçer. Öğrenciler bu tür çalışmalar sırasında kendi

kendini yönetme, araştırma yapma ve kendi kendine öğrenme gibi önemli beceriler geliştirirler.

- ◆ Birleştirilmiş sınıflarda öğretimin iyi yürütülmesi durumunda öğrencileri yetenekli oldukları ve ilgi duydukları alanlarda bireysel olarak geliştirmek ve bireysel farklılıklara göre bir öğretim ortamı hazırlamak kolaylaşacaktır (Akbaşlı, Pilten, 1999; Köklü, 2000).

Doğan (2000) ise, birleştirilmiş sınıfların yararlarını aşağıdaki gibi sıralamıştır.

- ◆ Kırsal alanda eğitimin yaygınlaşmasını sağlamak.
- ◆ Kırsal alandaki eğitimin kalitesini artırmak.
- ◆ Kırsal alanda toplumsal kalkınmaya öncülük etmek.
- ◆ Türkiye'nin kırsal yapısına en uygun eğitim kurumu olması.
- ◆ Köy halkına halk eğitimi hizmeti vermesi.
- ◆ Uzak köylerde yaşayan çocuklara zorunlu eğitim hizmeti vermek.
- ◆ İlköğretim hizmetini vatandaşın ayağına götürmek.

2.3. Tükenmişlik İle İlgili Araştırmalar

2.3.1. Tükenmişlik Konusu İle İlgili Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar

Çam (1989) Atatürk Sağlık Sitesi Devlet Hastanesi ve Ege Üniversitesi Araştırma Hastanesinde çalışan 276 hemşirenin tükenmişliklerini çeşitli değişkenler açısından incelemiştir. Bu çalışmada Maslach Tükenmişlik Ölçeği kullanılmıştır ve yaş, hizmet süresi, çalışılan hastane, çalışma şekli, hastadan alınan destek durumu, çalışma ortamından beklenen memnuniyet, iş verimi ve mesleki gelecek algısı gibi değişkenler ile Maslach Tükenmişlik Ölçeğinin üç alt bölümü arasında anlamlı ilişkiler saptanmıştır. Hastanede üstlenilen görev, meslektaş desteği, medeni durum ve eğitim durumu değişkenlerinin de Maslach Tükenmişlik Ölçeğinin üç alt ölçeğinin de anlamlı etkisi saptanmıştır. “Çocuk sahibi olma”yla duygusal tükenme alt ölçeği arasında; “çalışma süresi” ve “üstlerinden destek görme durumu” ile duygusal tükenme ve düşük kişisel başarı alt ölçekleri arasında anlamlı ilişkiler gözlenmiştir.

Ergin (1992) yaptığı çalışmada doktor ve hemşirelerin tükenmişliğini ve Maslach Tükenmişlik Ölçeğinin uyarlanmasını incelemiştir ve bu çalışmada 235 kişilik örneklem grubuyla çalışmıştır. Bu çalışmadan sonra elde edilen bulgular sonucunda ölçeğe son şekli verilmiştir. Sonraki aşamada ise Ankara'daki 114 sağlık kuruluşundan seçilen 297 hemşire ve 255 doktora Maslach Tükenmişlik Ölçeğini, iş hayatlarına yönelik bazı değerlendirmeleri ve bazı demografik özellikleri içeren bir form uygulanmıştır. Çalışmanın son bölümünde ise, ölçeğin geçerlik-güvenirlilik değerleri ve tükenmişlik düzeyini yordayan bazı değişkenler saptanmıştır. Bunların bazıları ise şunlardır: iş doyumu, yalnız kalma isteği, çalışma süresi, iş değiştirme isteği, cinsiyet, medeni durum ve aile hayatının etkilenmesi değişkenleridir.

Baysal (1995) İzmir'de, lise ve dengi okul öğretmenlerinde meslekte tükenmişliğe etki eden faktörleri, İzmir ili metropolitan alan dışında bulunan genel ve mesleki teknik liselerde çalışan 551 öğretmen üzerinde Maslach Tükenmişlik Ölçeğini kullanarak yaptığı çalışmada; meslektaş ve aile desteği, geleceğe ilişkin düşünceler ve mesleğin gerekliliklerini yerine getirmedeki verimlilik gibi değişkenler ile Maslach Tükenmişlik Ölçeğinin üç alt bölümünde anlamlı ilişkiler saptanmıştır. “Çalışmanın yapıldığı genel lisenin metropol alanda olması ya da olmaması, medeni durum, çocuk sayısı, branş, sınıflardaki ortalama öğrenci sayısı, öğretmenlerin sosyo-ekonomik düzeyi, aylık gelir, mesleği isteyerek seçip seçmeme durumu, mesleğin toplumda hak ettiği yeri bulup bulmaması, mesleki gelişime katkıda bulunulacak bir çalışmanın olup olmaması durumu” değişkenleri ile Maslach Tükenmişlik Ölçeğinin üç alt ölçeğinde de anlamlı etkiye rastlanılmıştır. Ölçeğin alt ölçekleri açısından; öğretmenlerin çalışmış oldukları teknik liselerin metropol alan içinde olup olmaması, yaş, çocuk sahibi olup olmama, toplam hizmet süresi, halen çalışılan okuldaki hizmet süresi, çalışma ortamından memnun olup olmama, mevcut eğitim sisteminden memnuniyet durumu, değişkenlerine göre gruplar arasındaki farkın anlamlı düzeyde olduğu Maslach Tükenmişlik Ölçeğinin alt ölçekleri, “duygusal” ve “duyarsızlaşma” şeklindeki alt ölçekleridir.

Öğretmenlerin genel ya da teknik lisede çalışıyor olmaları, metropol alan içindeki kurumlarda çalışan öğretmenlerin genel lise ya da teknik lisede çalışıyor olmaları değişkenlerine göre gruplar arasındaki farkın anlamlı düzeyde olduğu alt ölçek

ise “duyarsızlaşma” alt ölçeğidir. Metropol alan dışı okullarda çalışan öğretmenlerin; genel lise ya da mesleki teknik lisede çalışmaları, çalışılan kurumun bulunduğu sosyo-ekonomik düzey, cinsiyet, öğretmenlerin mesleki gelecekleri konusundaki görüşleri, mevcut eğitim sisteminden memnun olmama nedenleri gibi değişkenlere göre gruplar arasındaki farkın anlamlı olduğu alt ölçek “duygusal tükenmişlik” alt ölçeğidir. Uygunluk derecesi ve üstlerden takdir görüp görmeme değişkenlerine göre gruplar arasındaki farkın anlamlı olduğu iki alt ölçek ise “duygusal tükenmişlik” ve “düşük kişisel başarı” alt ölçekleridir (Kaya, 2010).

Demir (1995) Van ilinde farklı hastanelerde çalışan 131 hemşire üzerinde yaptığı çalışmada, hemşirelerin tükenmişlik düzeylerini ve tükenmişliği etkileyen bazı faktörleri incelenmiştir ve Maslach Tükenmişlik Ölçeğini kullanmıştır. Bu çalışma sonucunda; genç yaş grubunda “duyarsızlaşma” alt ölçeğinin, ileri yaş grubunda “düşük kişisel başarı” alt ölçeğinin yüksek olduğu, evli ve çocuklu olanların daha fazla tükendikleri, 14 yıl ve daha fazla çalışanların daha az tükendikleri sonuçlarına ulaşmıştır. Bunların dışında da mesleğini isteyerek seçen hemşirelerin daha az duygusal tükenme yaşadıklarını ve doğum evinde çalışan hemşirelerin tükenmişlik puanlarının daha az olduğunu saptamıştır.

Girgin (1995) İzmir ilinde farklı sosyo-ekonomik düzeylerden 23 ve metropol dışından 15 olmak üzere toplam 38 okuldan, 255 kadın, 146 erkek olmak üzere toplam 401 ilkokul öğretmeni üzerinde Maslach Tükenmişlik Ölçeğinin öğretmen formunu uygulayarak meslekte tükenmişliğin gelişimini etkileyen değişkenlerin analizini inceleyen bir çalışma yapmıştır. Çalışmada; duygusal tükenmişliği; okuldaki konum, mesleği sürdürme nedeni, mesleği isteyerek seçip seçmeme, meslektaşlarından destek görme durumu, üstlerinden takdir görme durumu, mesleğin toplumda hak ettiği yeri bulup bulmadığı kanısı, eğitim sisteminden memnun olup olmama değişkenlerinin etkilediği; duyarsızlaşma şeklinde tükenmişliği ise; cinsiyet, çalışma yılı, mesleğin toplumda hak ettiği yeri bulup bulmadığı kanısı, eğitim sisteminden memnuniyet durumu, metropolde alışılan sosyo-ekonomik düzey değişkenlerinin etkilediği; düşük kişisel başarı şeklindeki tükenmişliği de; çalışma yılı, okullardaki konum, mesleği sürdürme nedeni, üstlerinden takdir görme durumu, çalışılan sosyo-ekonomik düzey değişkenlerinin etkilediği saptanmıştır.

Tükenmişliğin üç alt alanı ile yaş, mesleği kendine uygun bulma, meslekteki geleceğe bakış, çalışılan ortamdan memnuniyet gibi bağımsız değişkenler arasında anlamlı ilişkiler saptanmıştır. Ayrıca Maslach Tükenmişlik Ölçeğinin öğretmen formunun uygulanabilir olduğu kanısına da varılmıştır (Kaya, 2010).

Üstün (1995) Ankara il sınırları içinde 206'sı hemşirelik yüksek okulu, 156'sı ise sağlık meslek yüksek okulu mezunu olan toplam 362 hemşire üzerinde Maslach Tükenmişlik Ölçeğini kullanarak hemşirelerin atılganlık ve tükenmişlik düzeylerini incelemiştir. Yapılan bu çalışmada, duygusal tükenmişliği; çalışılan hastane, çalışma saatleri ve nöbete girme durumu değişkenlerinin etkilediği, düşük kişisel başarı şeklindeki tükenmişliği; çalışılan hastane, servis ve gündüz hizmet verilen hasta sayısı, değişkenlerinin etkilediği, duyarsızlaşma şeklinde tükenmişliği ise; çalışılan süre, 35 haftalık çalışma süresi, gece hizmet verilen hasta sayısı ve nöbet sayısı gibi değişkenlerin etkilediği saptanmıştır.

Aslan, Ünal ve Aslan (1996) hekimlerde tükenme düzeylerinin cinsiyete göre Sosyodemografik ve işle ilgili değişkenlerle ilişkisini inceleyen bir çalışma yapmışlardır. Bu çalışmalarını; Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi'nde çalışan 176 tıpta uzmanlık öğrencisi ile Adana ili merkezindeki aile sağlığı merkezlerinde görev yapan 101 pratisyen hekim üzerinde Maslach Tükenmişlik Ölçeğini de kullanarak yapmışlardır. Çalışmalarında evli erkek hekimlerin evli kadın hekimlere göre düşük kişisel başarı puanlarının daha yüksek olduğunu saptamışlardır. Gelecekte beklenmesi olmayan, karamsar ve umutsuz kadın hekimlerin duygusal tükenme puanları gelecekte beklenmesi olmayan erkek hekimlere göre daha yüksektir. Hekimlerde yaşla duygusal tükenme ve duyarsızlaşma, çalışma yılıyla duyarsızlaşma puanları arasında negatif korelasyon bulunmuştur. Cinsiyete göre, güç gelen yaşam olayı iş ya da diğerlerinin oranları ile ölçek puanları arasında fark saptanmamıştır. Bekar kadın ve erkek hekimler arasında da farklılık gözlenmemiştir.

Sucuoğlu ve Kuloğlu (1996) yaptıkları araştırmada, ilkökul öğretmenleri ile özel eğitim öğretmenlerinin tükenmişlik düzeyleri arasında fark olup olmadığını ve öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerine etki eden etmenleri belirlemek için yapmışlardır. Çalışma 199 özel eğitim öğretmeni ve 112 ilkökul öğretmeni üzerinde yapılmış ve

Maslach Tükenmişlik Envanteri kullanılmıştır. Çalışma sonucunda iki grup öğretmenin toplam tükenmişlik puanları arasında anlamlı fark olmadığı belirlenmiştir; ancak ilköğretim öğretmenlerinin düşük kişisel başarı puanlarının özel eğitim öğretmenlerinininkinden daha fazla olduğu saptanmıştır. Ayrıca tükenmişlik; cinsiyet, yaş ve çalışılan süre değişkenleri açısından değerlendirilmiş ve bu değişkenlerin alt ölçek puanlarında etkili değişkenler oldukları belirlenmiştir.

Torun (1996) yaptığı çalışmada; öğretmenler, satış elemanları, laborantlar ve trafik polislerinin “tükenmişlikle aile yapısı ve sosyal destek ilişkileri”ni incelemiştir. Bu çalışmada, tükenmişlikle en çok ilgisi olan boyutun duygusal destek boyutu olduğunu, en az ilgisi olan boyutun ise bilgi ve maddi destek boyutu olduğunu saptamıştır. Ayrıca Torun bu çalışmasında; duygusal tükenmişlik, canlılık ve katılım tüm aile yapısı boyutları ile başkalarına ilginin de ahenkli aile başları ile ilişkili oluşunu, duygusal tükenme ve katılım arttıkça ailedeki olumlu yönlerin azaldığını saptamıştır (Kaya, 2010).

Tümekaya (1996) “Öğretmenlerdeki Tükenmişlik, Görülen Psikolojik Belirtiler ve Başa Çıkma Yolları” isimli bir çalışma yapmış ve bu çalışmaya ilköğretim, ortaokul ve lise öğretmenlerinden toplam 720 öğretmen katılmıştır. Tümekaya bu çalışmasında Seidman ve Zager tarafından 1986–1987 yıllarında geliştirilen “öğretmen tükenmişlik ölçeği” ile Derogatis ve arkadaşları tarafından geliştirilen “psikolojik belirti tarama testi”ni kullanmıştır. Yaptığı çalışma sonucunda erkek öğretmenlerin daha çok tükenmişlik yaşadıklarını, medeni durum açısından fark olmadığını, öğrencilere yönelik tutumlar açısından dört yıllık yüksek okul ya da fakülte mezunu öğretmenlerin daha çok tükenmişlik gösterdiklerini, “görülen idari destek” alt ölçeğine göre ilköğretim okullarında görev yapan, “öğrencilere yönelik tutumlar” alt ölçeğine göre ise lisede görev yapan öğretmenlerin daha çok tükenmişlik gösterdikleri görülmüştür. Bu çalışmada hizmet süresi arttıkça iş doyumu ve öğrencilere yönelik olumlu tutumların da arttığı, branş farklılığının tükenmişliğe etki etmediği, sosyo-ekonomik düzey ile tükenmişliğin ters orantılı olduğu, yaş ile ilgili faktörlerin sadece “somatizasyon” alt ölçeğinde önemli olduğu, eğitim düzeyi arttıkça da olumsuz stres tepkilerinin azaldığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Tümkiye (1997) yaptığı çalışmada Çukurova Üniversitesi öğretim elemanlarının akademik tükenmişlik düzeylerini konu edinmiştir. Bu çalışmanın örneklemini 23'ü kadın, 69'u erkek, toplam 92 öğretim elemanı oluşturmaktadır. Çalışmada Seidman ve Zager'in geliştirdiği "öğretmenlerde tükenmişlik ölçeğini" kullanmış ve sonuç olarak da öğretim elemanlarındaki tükenmişliğin idari destek, akademik unvan ve cinsiyete göre farklılaştığını saptamıştır.

Yıldırım (1997) yaptığı araştırmada 240 banka çalışanın tükenmişlik düzeylerini belirlemiştir. Çalışmasında tükenmişlik duyarsızlaşma olarak görülmüştür. Duyarsızlaşma boyutunda da cinsiyet değişkeninin etkisiz olduğunu ve kadınların erkeklere göre daha fazla tükenme gösterdiklerini saptamıştır.

Çıtak (1998) Türkiye genelinde farklı üniversitelere bağlı hemşirelik yüksek okullarında görev yapan 332 öğretim elemanı üzerinde, Maslach Tükenmişlik Ölçeğini kullanarak, öğretim elemanlarını empatik beceri ve tükenmişlik düzeylerini belirlemeye çalışmıştır. Hemşirelik Yüksekokulu Öğretim elemanları ve sağlık meslekleri dışındaki fakülte öğretim elemanlarının çalıştıkları ve mezun oldukları yüksek okul/fakülteye göre empatik beceri puanları arasında fark istatistiksel olarak anlamlı iken, tükenmişlik alt ölçek puanları arasında fark anlamlı çıkmamıştır. Sağlık meslekleri dışındaki fakülte öğretim elemanlarından 5 yılın altında çalışanların düşük kişisel başarı puanları, 5 yılın üstünde çalışanların düşük kişisel başarı puanlarından daha yüksek, hem hemşirelik yüksek okulu hem de sağlık meslekleri dışındaki fakülte öğretim elemanlarından 30 yaş grubunun üstünde olanlardan yüksektir. Her iki grupta da iletişimle ilgili ders/konferans alanların düşük kişisel başarı puanlarının daha düşük olduğu görülmüştür (Kaya, 2010).

Haran (1998) Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi İbni Sina ve Cebeci Hastanelerinde çalışan 56 doktor ve 109 hemşire ve Ankara Numune Hastanesi'nde çalışan 61 doktor ve 50 hemşire olmak üzere toplam 276 kişinin tükenmişlik düzeylerini Maslach Tükenmişlik Ölçeğini uygulayarak bir çalışma yapmıştır. Çalışmasında kadın ve erkeklerin tükenmişlik düzeyleri arasında anlamlı bir fark saptanmamıştır.

Özer (1998) Türkiye'nin 67 ilindeki rehberlik araştırma merkezlerinde ve okullarda görev yapan toplam 595 rehber öğretmenin tükenmişlik düzeylerinin, tükenmişliklerinin nedenlerinin ve tükenmişliklerinin çeşitli değişkenlere göre, Maslach

Tükenmişlik Ölçeği kullanılarak incelenmesidir. Bu çalışmada rehber öğretmenleri, en çok düşük kişisel başarı şeklinde en az da duyarsızlaşma şeklinde tükenmişlik yaşadıkları saptanmıştır. Çalışma sonuçlarına göre rehber öğretmenin karşılaştığı güçlük ve sorunlar ise; mesleklerinde üretken olma arzularına rağmen yönetici ve öğretmenden destek görmemeleri, hatta bu kişiler tarafından engellenmeleri, görev ve sorumluluklarını düzenleyen yönetmelik ve genelgelerin hizmetlerin gereği yönünden yetersiz olması olarak görülmektedir.

Gökçakan ve Özer (1999) Doğu Karadeniz’de görev yapan rehberlik öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerini, nedenlerini ve tükenmişliklerinin çeşitli değişkenlere incelendiği bir çalışma yapmışlardır. Bu çalışmada 49 rehber öğretmen incelenmiş ve öğretmenlerin % 20’sinde duygusal tükenmişlik, % 37’sinde düşük kişisel başarı ve % 2’sinde de duyarsızlaşma şeklindeki tükenmişlikler saptanmıştır. Bunun dışında cinsiyet, medeni durum, çalışılan kurum, çalışma süresi, mesleği isteyerek seçip seçmeme gibi değişkenlerin rehber öğretmenlerin tükenmişlik düzeyleri üzerine ayırıcı bir etki yapmadıklarını belirlerken, mesleki işlevini yerine getiremeyenlerde tükenmişliğin daha çok olduğu saptanmıştır.

Gündüz (2000) Trabzon ilindeki 265 hemşire üzerinde çalışmıştır. Çalışma sonucunda hemşirelerin % 24’ünün duygusal tükenmişlik, % 15’nin düşük kişisel başarı, % 2’sini duyarsızlaşma şeklinde tükenmişlik yaşadıkları saptanmıştır. Duygusal tükenme ile iyimser yaklaşım arasında pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin bulunduğu, hizmet süresi ve öğrenim düzeyi ne olursa olsun hemşirelerin tükenmişlik yaşama risklerinin olduğu saptanmıştır. Sağlık personeli ile yapılan çalışmaların sonucunda yaş, çalışılan hastane, mesleki gelecek algısı, hastadan alınan destek durumu, hizmet süresi, çalışma ortamından memnuniyet, iş verimi ve çalışma şekli gibi değişkenler ile Maslach Tükenmişlik Envanterinin üç alt bölümü arasında anlamlı ilişkiler saptanmıştır.

Sınıf öğretmenlerinde 10 yıllık meslek sürecinde tükenmişliğin gelişiminin haritalanması ve bazı değişkenlere göre ilişkisini inceleyen, Maslach Tükenmişlik Ölçeği kullanılan ve 2401 sınıf öğretmeni üzerinde uygulanan çalışma Murat (2000) tarafından yapılmıştır. Bu çalışmanın diğer bir özelliği ise haritalama amaçlı ilk çalışma

olmasıdır ve bu nedenle de öncü bir araştırma özelliği taşımaktadır. Çalışmanın sonucunda; tükenmişliğin 4. yıldan itibaren ortaya çıkmaya başladığı ve tümünde de 8. yılda düşmüş olduğu görüşüne ulaşılmıştır. Çalışmada, sınıf öğretmenlerini en çok zorlayan sorunların şunlar olduğu ifade edilmiştir: Sosyo-ekonomik yetersizlik, araç ve gereç eksikliği, velilerin ilgisizlikleri, köylere ulaşım zorlukları, öğrencilerin Türkçe diklini iyi kullanamaması ve sınıfların kalabalık olması olduğunu saptamıştır.

Seğmenli (2001) Ankara ilinde, Maslach Tükenmişlik Ölçeğini kullanarak, rehber öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerinin incelemiştir. Bu çalışmasına Ankara il merkezinde çalışan 560 rehber öğretmen katılmıştır. Çalışma sonuçlarına göre, 23–30 yaş grubundaki öğretmenler duyarsızlaşma şeklinde tükenmişlik, çalışma süresi 5 yıl olanların da düşük kişisel başarı şeklinde tükenmişlik yaşadıkları saptanmıştır. Rehber öğretmenlerinin tükenmişlik düzeyleri üzerinde medeni durum, cinsiyet, çalışma süresi, mesleği isteyerek seçip seçmeme, çalışılan kurum vb. değişkenlerin ayırıcı bir etki yapmadığı saptanmıştır. Tükenmişliğin mesleki işlevlerini yerine getirmeyenlerde daha çok olduğu ve rehber öğretmenlerin tükenmişliklerinin en önemli sebebinin yönetici ve öğretmenlerden destek görmemeleri olarak saptanmıştır.

Murat (2003) Maslach Tükenmişlik Ölçeğini kullanarak 79 emniyet görevlisinin tükenmişlik düzeyini incelemiştir. Murat, çalışmasında genel olarak duygusal ve düşük kişisel başarı şeklindeki tükenmişlik alt boyutlarında orta düzeyde, duyarsızlaşma şeklindeki alt boyutta da düşük düzeyde bir tükenmişlik yaşadıkları gözlemlenmektedir.

Unvanlarına ve mesleğini yapıyor olmalarına göre emniyet görevlileri arasında duygusal ve düşük kişisel başarı şeklindeki tükenmişlik puanları arasında anlamlı fark saptanmıştır. Duyarsızlaşma şeklindeki tükenmişlik puanları arasında ise anlamlı fark saptanmamıştır. Üstlerinden takdir görme durumuna göre emniyet görevlilerinin tükenmişlik puanları arasında duygusal ve duyarsızlaşma şeklindeki alt boyutlarında anlamlı fark bulunurken, düşük kişisel başarı alt boyutunda anlamlı fark saptanmamıştır. Emniyet görevlilerini en çok rahatsız eden durumların başında ekonomik yetersizlik, üstlerinden memnuniyetsizlik ve siyasi müdahaleler gibi sorunların geldiği gözlemlenmiştir (Kaya, 2010).

Gümüş (2006) İstanbul’da “Farklı Mesleklerde Çalışanların İş ve Yaşam Doyumlarının Tükenmişlik Düzeyleri Açısından Karşılaştırılması” başlıklı bir çalışma yapmıştır. Çalışma 1206 kişi üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda vergi ve nüfus dairelerinde çalışanların duygusal tükenmişlikleri turizm otel işletmelerinde çalışanlardan daha yüksek, devlet hastanelerinde çalışanlardan ise daha düşüktür. Milli eğitim müdürlüğünde çalışanların duyarsızlaşmaları, devlet hastanesinde ve otomotiv sektöründe çalışanlardan düşüktür. Tekstil sektöründe çalışanların düşük kişisel başarı özel eğitim kurumlarında ve özel hastanelerde çalışanlardan daha düşüktür sonuçlarına ulaşılmıştır.

Özipek (2006) yaptığı çalışmada ortaöğretim okullarında görev yapan öğretmenlerde tükenmişlik düzeyi ve nedenlerini incelemiştir. Çalışma; Edirne ilinde, ortaöğretimde görev yapan öğretmenlerinin tükenmişlik nedenlerini belirlenmeyi amaç edinmiştir. Çalışmanın örneklemini ise Edirne ilinde görev yapan 212 öğretmen oluşturmaktadır. Çalışma sonucunda örnekleme giren öğretmenlerde çalıştıkları okula göre yapılan tek yönlü varyans analizinde duygusal tükenme düzeyleri arasında anlamlı fark olduğu, duyarsızlık ve kişisel başarı düzeyinde ise anlamlı fark olmadığı; araştırmaya katılan öğretmenlerin yaş ortalamasıyla tükenmişlik düzeyine ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda tükenmişlik ve duygusal tükenme düzeyinde anlamlı fark bulunmamasına karşılık kişisel başarı ve duyarsızlık düzeyinde anlamlı fark bulunmuştur. Sahip olunan çocuk sayısı ile duygusal tükenme düzeyi puanları aritmetik ortalaması arasında anlamlı fark bulunurken kişisel başarı ve duyarsızlık düzeyinde anlamlı fark bulunmamıştır. Öğretmenlerin eğitim durumu ile tükenmişlik düzeyleri arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Örnekleme dahil olan öğretmenlerin haftalık ders saati, medeni durum, branşlara ve cinsiyetine göre tükenmişlik düzeyi arasında anlamlı fark bulunmamıştır.

Şanlı (2006) çalışmasında polislerin tükenmişlik düzeylerinin incelemiştir. Çalışmada; yaş, cinsiyet, medeni durum, öğrenim durumu, rütbe, görev yaptıkları şube, mesleki kıdem, günlük çalışma sistemi, alınan takdir ve taltif, ekonomik durumlarını algılama gibi demografik değişkenleri kullanmıştır. Çalışma 355 polis üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda polislerin duygusal tükenme düzeyinin; cinsiyet, görev yapılan şube ekonomik durumlarını algılamalarına; günlük çalışma sistemi,

mesleki kıdem ve ekonomik durumlarını algılamalarına; düşük kişisel başarı düzeyinin ise yaş, cinsiyet, takdir, taltif, görev yapılan şube ve mesleki kıdeme göre farklılık gösterdiği saptanmıştır. Rütbe, medeni durum ve öğrenim durumuna göre tükenmişlik düzeyleri arasında anlamlı fark saptanmamıştır.

Yücel (2006) “Öğretmenlerde Mesleki Tükenmişlik ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışı”nı incelemiştir. Araştırmacı, çalışmasında öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin, öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışlarıyla alakalı olup olmadığını incelemiştir. Araştırmanın evrenini; Uşak il merkezinde, merkez köylerinde ve ilçelerinde bulunan Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı 165 ilköğretim okulunda, 2004-2005 eğitim-öğretim yılında görev yapan 1069 sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini, Uşak il merkezinde, merkez köylerinde ve ilçelerinde bulunan 42 ilköğretim okulunda görev yapan 450 sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda ise,

Aksoy Urfalı (2007) yaptığı çalışmada Eskişehir İli Özel Eğitim Kurumlarında Çalışan Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeylerinin Değerlendirilmesi isimli çalışmada, öğretmenlerin tükenmişlik puanlarının hesaplanması amaç edinilmiştir. Çalışmaya 2005–2006 yılında Eskişehir ilinde görev yapan 104 öğretmen katılmıştır. Çalışma sonunda ise öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin birçok değişkene göre farklılık gösterdiği saptanmıştır.

Cemaloğlu ve Kayabaşı (2007) yaptıkları çalışmada öğretmenlerin tükenmişlik düzeyleri ile sınıf yönetiminde kullandıkları disiplin modelleri arasındaki ilişkiyi saptamayı amaçlamışlardır. Araştırmanın örneklemini tesadüfî yöntemle seçilen 155 öğretmen oluşturmaktadır. Araştırmada Maslach Tükenmişlik Ölçeği ve Disiplin Modelleri Ölçeği kullanılmıştır. Yapılan çalışmanın sonucunda ise, öğretmenlerin en çok akıl-sonuç tekniğini ve en az Glaser Tekniğini kullandıkları sonucuna varmışlardır. Ayrıca öğretmenlerin duyarsızlaşma, düşük kişisel başarı ve duygusal tükenme düzeylerinin yüksek olduğu; öğretmenlerin disiplin modelleri arasında pozitif ve anlamlı bir ilişkinin bulunduğu; duygusal tükenme ile Kounin ve Glaser modeli arasında negatif ve anlamlı bir ilişkinin olduğu; düşük kişisel başarı alt boyutunda tükenmişlik düzeyi arttıkça öğretmenlerin daha çok ‘Canter ve Kounin’ modellerini tercih ettikleri;

öğretmenlerin düşük kişisel başarı alt boyutu puanları ile duyarsızlaşma arasında pozitif ve anlamlı bir ilişkinin bulunduğu; duygusal tükenme yaşayan öğretmenlerin Glaser Modelini daha çok uyguladıkları saptanmıştır (Kaya, 2010).

Karakuş (2008) yaptığı araştırmada “Özel İlköğretim ve Ortaöğretim Kurumlarında Çalışan Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi” başlıklı konuyu irdelemiştir. Çalışmaya Ankara ilinde görev yapan 368 öğretmen katılmıştır. Çalışma sonucunda, tükenmişliğin bazı değişkenlere göre farklılaşıp bazılarında farklılaşmadığına ulaşılmıştır.

Otacıoğlu (2008) çalışmasında, devlet kurumlarında ve özel kurumlarda görev yapmakta olan müzik öğretmenlerinin tükenmişlik sendromu düzeylerini incelemiştir. Araştırma evrenini 40 müzik öğretmeni oluşturmaktadır ve öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerini ölçmek için Maslach Tükenmişlik Ölçeği kullanmıştır. Araştırma sonucunda ise, öğretmenlerin tükenmişlik puanları; cinsiyet, yaş, çalışılan kurum, alınan takdir, mesleki kıdem ve ekonomik durumu algılama değişkenleri açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar gösterirken, tükenmişlik ölçeği alt boyut puanlarının çalışılan kurum değişkenine göre fark oluşturup oluşturmadığı da ortaya konulmuştur.

Arman (2009) çalışmada zihinsel engelli çocuğa sahip anne ve babaların tükenmişlik ve kaygı düzeylerinin incelemiştir. Araştırmacı çalışma evrenini, Erzurum ilinde zihinsel engelli çocuğa sahip anne-babalar olarak belirlemiş, örnekleme ise, 2008–2009 eğitim-öğretim yılında Erzurum ili, Aziziye, Yakutiye ve Palandöken ilçelerindeki rehabilitasyon merkezlerinde, zihinsel engel haricinde tanılanmış ek engelleri olmayan zihinsel engelli çocuğa sahip anne-babalar oluşturmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre çocuğun zihinsel engel düzeyine göre anne ve babaların toplam algılanan sosyal destek düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur.

Kaya (2009) yaptığı Müdür Yetkili Öğretmen Olarak Görev Yapan Okul Yöneticilerinin Tükenmişlik Düzeyleri isimli çalışmasında, Muğla ilinde görev yapan müdür yetkili öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerini belirlemeyi ve bu soruna çözüm önerileri getirmeyi amaçlamıştır. Çalışma evrenini, Muğla ili ve ilçelerinde görev yapan 130 müdür yetkili öğretmen oluşturmaktadır.

Kemaloğlu (2009) yaptığı araştırmada çalışan hemşirelerin tükenmişlik ile stresle başa çıkma tarzlarının karşılaştırılmasını konu edinmiştir. Sonuçta retimi yetersiz bulanların duygusal tükenme alt boyutunda diğerlerinden daha yüksek puan aldığı görülmüştür. Düşük kişisel başarı alt boyutunda ise, bilgilerini hiç uygulamaya geçiremeyen hemşirelerin diğerlerinden anlamlı düzeyde yüksek puan aldıkları görülmüştür.

Öktem (2009) “İlkretimde Görev Yapan ğretmenlerin Tükenmişlik Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi” isimli çalışmada Türkiye’nin kırsalında yer alan Afyonkarahisar ili Sandıklı ilçesinde 2007–2008 ğretim yılında ilköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerini bazı değişkenler açısından inceleyerek, ğretmen tükenmişliğine sebep olan nedenleri belirlemek ve tükenmişliğin giderilmesine yönelik önerilerde bulunmayı hedeflemiştir. Araştırma evrenini ise 2007–2008 ğretim yılı Afyonkarahisar ili Sandıklı merkez ilçeye bağlı ilköğretim okullarında görev yapan toplam 172 ğretmen oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda ise öğretmenlerde tükenmişlik, yaş değişkenine göre düşük kişisel başarı alt boyutunda anlamlı farklılık göstermezken, duygusal tükenme ve duyarsızlaşma alt boyutlarında 46 ve üzeri yaş grubu öğretmenler lehine anlamlı farklılık göstermektedir. ğretmenlerde tükenmişlik, cinsiyet değişkenine göre her üç alt boyutta da anlamlı farklılık göstermemektedir. ğretmenlerde tükenmişlik, medeni durum değişkenine göre duygusal tükenme alt boyutunda evli öğretmenler lehine anlamlı farklılık göstermektedir. ğretmenlerde tükenmişlik, branş değişkenine göre her üç alt boyutta da sınıf öğretmenleri lehine anlamlı farklılık göstermektedir. ğretmenlerde tükenmişlik, mesleki kıdem değişkenine göre duygusal tükenme ve duyarsızlaşma alt boyutlarında 20 ve üzeri yıl mesleki kıdeme sahip öğretmenler lehine anlamlı farklılık göstermektedir. Çalışma ortamından memnuniyet düzeyi “iyi” olan öğretmenlerin duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve düşük kişisel başarı alt boyutlarındaki tükenmişlik düzeyi daha düşük bulunmuştur. ğretmenlerde tükenmişlik, mesleki ödül alma değişkenine göre her üç alt boyutta da anlamlı farklılık göstermemektedir. ğretmenlerde iş doyumunu düzeyi “düşük” olanlarda duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve düşük kişisel başarı alt boyutlarındaki tükenmişlik düzeyi daha yüksek bulunmuştur.

Acun (2010) Diyarbakır ilinde görev yapan biyoloji öğretmenlerinin tükenmişliklerini bazı değişkenlere göre incelenmiştir. Araştırmanın evrenini, Diyarbakır ilinde 2009–2010 eğitim-öğretim yılında, Diyarbakır’da görev yapan, 50’si kadın, 63’ü erkek olmak üzere toplam 113 biyoloji öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda ise, öğretmenlerin tükenmişliklerinin bazı değişkenlere göre farklılaşp bazı değişkenlere göre farklılaşmadığına ulaşılmıştır.

Karahüseyin (2010) yaptığı çalışmada dinlenme ve bakımevinde çalışan hemşirelerin tükenmişlik düzeylerini etkileyen faktörlerin incelemiştir. Araştırmanın evrenini Narlidere Dinlenme ve Bakımevi’nde çalışan 55 hemşire oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda ise, hemşirelerin tükenmişliklerinin bazı değişkenlere göre farklılaşp bazılarına göre farklılaşmadığına ulaşılmıştır.

Kaya (2010) “Ankara İlinde Çalışan Polislerin Tükenmişlik Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi” başlıklı araştırmasında, polislerin tükenmişlik düzeylerinin çalıştıkları birim, rütbe, cinsiyet ve çalışma sistemine göre farklılık gösterip göstermediğini incelemiştir. Araştırmanın evrenini, Ankara Emniyet Müdürlüğü bünyesinde çalışan Çevik Kuvvet Polis Merkezi, Kaçakçılık ve Organize Suçlar Şube Müdürlüğü’nde çalışan polisler oluşturmaktadır. Araştırmacı, yaptığı araştırma ile eğitim durumları ile polislerin tükenmişlikleri arasında anlamlı fark olduğu ve 2 yıllık fakülte mezunları ile 4 yıllık fakülte mezunlarının tükenmişlikleri arasında anlamlı fark olmadığını saptamıştır.

Koşan (2010) yaptığı çalışma ile Erzurum’da çalışan hekimlerin tükenmişlik düzeyi ve Sosyodemografik değişkenlerle ilişkisini saptamayı amaçlamıştır. Çalışmasının evrenini, Erzurum ili genelinde Sağlık Bakanlığı’na bağlı hastaneler ve sağlık ocakları, üniversite hastaneleri ve özel hastanelerde çalışan hekimler ve örnekleme ise evrenin yarısı oluşturmaktadır ve örneklem sistematik yöntemle belirlenmiştir. Koşan, araştırma sonucunda katılımcıların genel tükenmişlik düzeylerinin alt sınırlarda olduğunu saptamıştır.

Tulunay (2010) “Sınıf Öğretmenlerinin Tükenmişlik Düzeyleri ve Örgütsel Bağlılık ve Örgütsel İletişim İle İlişkisi” isimli çalışmasında, sınıf öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerini ve örgütsel bağlılık ve örgütsel iletişim ile ilişkisini tespit

etmeyi amaç edinmiştir. Çalışma evreni olarak 2009–2010 eğitim-öğretim yılında, Sivas ilinde görev yapan toplam 866 sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Çalışma sonucunda ise, sınıf öğretmenlerinin bazı düzeylerde yüksek, bazı düzeylerde düşük tükenmişlik yaşadıkları sonucuna ulaşmıştır.

Tuna (2010) çalışmasında beden eğitimi öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerini incelemiştir. Tuna çalışmasında Ankara ilinde ki beden eğitimi öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerini bazı değişkenler açısından incelemeyi amaç edinmiş ve çalışma evreni olarak Ankara ilinde görev yapan 1147 beden eğitimi öğretmenin belirlemiştir. Sonuç olarak da beden eğitimi öğretmenlerinin tükenmişliklerinin bazı değişkenlere göre farklılaştığı, bazılarında göre de farklılaşmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Bolat (2011) “Spor İşletmelerinde Mesleki Tükenmişlik ve Örgütsel Bağlılık İlişkisi” başlıklı çalışmasında tükenmişliğin örgütsel bağlılık üzerinde bir etkisinin olup olmadığını belirlemeyi amaç edinmiştir. Araştırmanın evrenini İzmir ve Kocaeli’nde ki bazı spor kulüpleri oluşturmaktadır ve çalışmada 91 anket analize alınmıştır. Çalışma sonucunda ise tükenmişliğin iş görenlerin örgütsel bağlılık düzeylerini etkilediğine ulaşılmıştır.

Cihan Barış (2011) yaptığı çalışmada farklı illerde çalışan beden eğitimi öğretmenlerinin tükenmişlik düzeyleri incelenmiş ve karşılaştırmayı amaçlanmıştır. Araştırmanın evrenini, 2010–2011 eğitim-öğretim yılında farklı illerde görev yapan toplam 407 beden eğitimi öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda ise, beden eğitimi öğretmenlerinin küçümsenmeyecek derecede tükenmişlik yaşadıklarını ve bu durumun da değişkenlere göre farklılık gösterdiği saptanmıştır.

2.3.2. Tükenmişlik Konusu İle İlgili Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar

Tükenmişlik konusu ile ilgili yurt dışında yapılan ilk çalışma Gaines ve Jermier (1983) tarafından yapılmıştır. Araştırmacılar, çalışmalarını polis merkezlerinde görev yapan 169 polis üzerinde yapmışlar ve Maslach Tükenmişlik Ölçeğini kullanmışlardır. Gaines ve Jermier çalışmalarında polislerin duygusal tükenmişliklerini stres, kişisel özellikler, örgütsel faktörler ve büro değişkenleri açılarından incelemişler ve araştırmalarının sonucunda polislerin medeni durumlarının ve mesleki deneyim

sürelerinin tükenmişliklerini etkilemediği, araştırma biriminde çalışan polislerin masa başında çalışan polislere göre daha düşük olduğunu saptamışlardır. Tükenmişliklerini anlamlı yönde en belirgin şekilde etkileyen faktörlerin ise meslekte ilerleme ve ücret değişkenleri faktörleri olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Yurt dışında yapılan bir diğer çalışma ise Etzion ve Pines (1986) yaptıkları çalışmada örneklem olarak Amerikan ve İsrail insan servislerinde çalışan 503 kişi belirlenmiş ve bireylerin cinsiyet ve kültür farklarını karşılaştırmalı olarak tükenme ile başa çıkma stratejileri ele alınmıştır. Çalışma sonucunda ise kadınların erkeklerden daha çok tükenmişlik yaşadıkları ve kültürel farkların tükenmişliğe etkisinin cinsiyet farklarından daha fazla olduğu saptanmıştır.

Byrne (1991) yaptığı çalışmada Maslach Tükenmişlik Ölçeğinin geçerliğini ölçmüştür. Maslach Tükenmişlik Ölçeğini 163 ortaokul, 163 lise ve 218 üniversite öğretim elemanı üzerine uygulamıştır. Yaptığı bu çalışma sonucunda Maslach Tükenmişlik Ölçeğinin ortaokul ve liselerdeki öğretmenler için geçerliliğinin yüksek, üniversite öğretim elemanları için düşük olduğunu saptamıştır.

Friedman (1991) öğretmenlerin tükenmesine neden olan okul kaynaklı faktörleri ve öğretmenlerin tükenmişliklerinin cinsiyet değişkeni ile ilişkisini belirlemek için bir çalışma yapmıştır. Çalışmada yaş, cinsiyet, medeni durum, deneyimler, örgütsel bakış açısı, çalışılan ortam, iş yerindeki sosyal ve profesyonel destek, rol çatışması, iş yükü ve rol belirsizliği gibi faktörler dikkate alınmıştır. Friedman çalışmasını 78 okuldan belirlediği 1597 öğretmen üzerinde yapmış ve çalışma sonucunda erkek öğretmenlerin bayan öğretmenlerden daha yüksek tükenmişlik yaşadıkları sonucuna ulaşmıştır.

Hipss ve Holpin (1991) yaptıkları çalışmada, devlet okullarında görev yapan 58 yönetici ve 219 öğretmenin memnuniyetsizliklerini, tükenmişliklerini ve yaygın eğitimin oluşturduğu stres incelenmiştir. Çalışma sonucunda da maaş ve ücret durumları, saygınlık standartları, öğrencilerde ilişkilerde eksiklik ve yaşlıları ile ilişkiler vb. konuların öğretmenler ve yöneticilerin tükenmişlikleri üzerinde etkili olduğu saptanmıştır.

Abu-Hilal ve Salameh (1992) Maslach Tükenmişlik Ölçeğinin geçerlik ve güvenilirliğini batılı olmayan bir yerleşim yerinde test etmek için, Ürdünlü 233 öğretmen üzerinde bir çalışma yapmışlardır. Araştırmacılar, çalışma sonucunda Maslach Tükenmişlik Ölçeğinin geçerlik ve güvenilirliğinin kabul edilebilir derece olduğunu ve batılı olmayan ülkelerde de kullanılabileceğini önermişlerdir.

Fennick (1992) öğretmenlerin çoğunun mesleği ilk beş yıl içinde bıraktıkları, genellikle yüksek performanslı öğretmenlerin mesleklerini bırakmaya eğilimli olduklarını, stajyer ve yeni başlayan öğretmenlerin büyük ideallere ve amaçlara eğilimli olduklarını belirtirken buna karşılık çok fazla güç harcamanın genç öğretmenlere zarar verdiğini belirtmiştir.

Geller ve Hobfoll (1994) çalışmasında 61 erkek, 55 kadını cinsiyet değişkenini dikkate alarak incelemiştir. Çalışma sonucunda erkekler ve kadınlarda iş stresi benzer çıkmıştır ve iş stresinin azaltılmasında sosyal desteğin önemine dikkat çekilmiştir. Çalışma sonucuna göre kadınlarda bezginlik oranının erkeklere göre daha çok olduğu belirtilmiştir.

Kelly (1994) antrenörlerin tükenmişliklerini incelediği çalışma ile duygusal tükenme, engellenme, çaresiz kalma gibi yüksek stres belirtilerinin kadın antrenörlerde daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmış ve cinsiyete göre kadınların tükenmişlik düzeylerinin erkeklere göre daha fazla olduğunu saptamıştır.

Sultana (1996) özel eğitim veren öğretmenlerin yıpranmalarını ve bu durumun nedenlerini saptamak için bir çalışma yapmıştır. Çalışmasında örneklem olarak 98 öğretmen belirlemiş ve çalışma sonucunda öğretmenlerin yıpranmalarının en önemli nedenlerinin; saygı görmeme, ortak çalışma yapmama ve uzun süren bürokratik işlemler olduğu saptanmıştır. Bunların dışında da ailelerdeki ilgi eksikliği ve öğrencilerin gelişimindeki eksiklik gibi nedenlerinde öğretmenlerde tükenmişliğe neden olabileceğine de dikkat çekmiştir.

Alcorn ve Petrie (1997) kadına yönelik tutum ve aile içi şiddeti inceleyen bir çalışma yapmıştır. Araştırmasında örneklem olarak 133'ü kadın 602'si erkek toplam 735 polisi seçmiştir. Çalışması sonucunda polislerin de, insana hizmet veren diğer

meslek çalışanlarına yakın düzeyde tükenmişlik yaşadıklarını saptamıştır. Bunun dışında polislerin duyarsızlaşma alt boyutunda diğer mesleklerden daha yüksek, düşük kişisel başarı boyutunda ise daha düşük tükenmişlik yaşadıkları saptanmıştır. Erkek polislerin tükenmişlik düzeyleri duygusal tükenme ve duyarsızlaşma boyutunda kadın polislerinkinden farklılık göstermemiştir; fakat düşük kişisel başarı boyutunda kadınların erkeklerden daha az tükenmişlik yaşadıklarını tespit etmiştir. Ayrıca kadın polislerin, düşük rütbeli polislerin ve az alkol kullanan polislerin diğerlerine göre daha olumlu davrandıkları saptanmıştır.

Öğretmenlerde tükenmişlik konusunda çalışma yapan araştırmacılardan biri de Terry'dir (1997). Araştırmasını tükenmişliğin gerçekliğini ve bunun engellenebilirliğini incelemek için gerçekleştirmiştir. Araştırma sonucunda uzun süreli stersin vücudun psikolojik yapısını değiştirebileceği ve bu durumda da uygun bir savunma ve müdahale mekanizması kurulmadığında bunun tükenmişliğe yol açabileceğini saptamıştır. Terry, eğer öğretmenden yıllarca zevkle öğretmeye devam etmesi bekleniyorsa tükenmeyi engelleme yöntemlerinin uygulanması gerektiğini bunun içinde öğretmenin kendi kendisini takdir etmesi, stresi azaltması, özel diyet uygulayıp egzersiz yapması gerektiğini rapor etmiştir.

Kop, Euwema ve Schaufeli (1999) polisler üzerinde yaptıkları çalışmaya 358 polis dahil edip, polislerin mesleklerindeki stres kaynaklarını incelemişlerdir. Araştırma sonucunda ise, örgütsel stres kaynaklarının görevle ilgili stres kaynaklarından daha yaygın olduğunu saptamışlardır diğer mesleklerle karşılaştırıldıklarında ise; düşük düzeyde duygusal tükenme, orta düzeyde duyarsızlaşma ve yüksek düzeyde düşük kişisel başarı yaşadıkları saptanmıştır.

Weisberg ve Sagie (1999) İsrail'de öğretmenlerin tükenmişlik durumlarını içeren bir çalışma yapmışlardır. Çalışmalarında örneklem olarak 28 bayan öğretmen seçmişlerdir. Çalışma sonucunda memnuniyet değişkeni ile hem tükenme hem de işi bırakma niyeti arasında olumsuz ve anlamlı bir boyutta ilişki saptanmıştır. Zihinsel tükenme daha az etkili iken, duygusal tükenmenin etkili olmadığı ortaya çıkmıştır. Öğretmenlerin tükenmişlik yaşamalarına neden olan değişkenler disiplin, çok fazla bürokratik iş, bürokratik engeller, düşük ücret, öğretmenin kendisine ve mesleğine karşı

yapılan saygısızlıklar, mesleğin zor olması, öğrencilerle ilişkilerdeki eksiklik, yaşlılar ile ilişkilerdir. Öğretmenlerin stres ve tükenmişlikle başa çıkabilmeleri ile ilgili yapılan çalışmalarda; bireysel ve okula dayalı stratejiden bahsedilmektedir. Bireysel stratejileri; ileriye bakmak, sabah iş programı yapmak, beslenmeye dikkat etmek, rahatlamak, öğrenciyi ilgilendiren şeylere yanıt verebilmek, kendini övmek. Kendi kendini hipnotize etmek, üstün adam/kadın hayallerinden uzak durmak, uymak, sosyal destek aramak, kendine ve okula zaman ayırmak olarak tanımlanırken, okula dayalı stratejiler ise; idari destek, davranışsal konsültasyon, okul içi eğitimin iyice yerleşmesi, danışmanlık, örgütsel gelişim, yeniden yapılanma, yeniden biçimlenme, öğretmen yardımcı ekipleri, öğretmen merkezleri ve öğretmen çalışma grupları şeklinde gruplanmıştır.

Euwema, Kop ve Dagger (2004) 358 Hollanda polisi üzerinde yaptıkları çalışmada, polislerin 122 gün boyunca sivillerle olan etkileşimi incelenmiştir. Araştırma sonucunda talep-ödül dengesizliğinin tükenmişliğin yordayıcısı olduğunu saptamışlardır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli

Araştırma betimsel bir çalışma olup, tarama yöntemi ve anket tekniği kullanılmıştır.

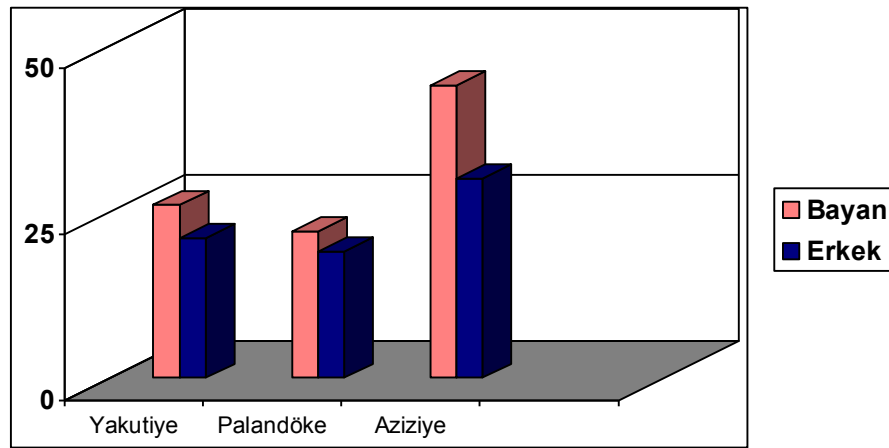
3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Türkiye’de; Erzurum ili Yakutiye, Palandöken ve Aziziye ilçelerinde görev yapan 97’si kadın, 73’ü erkek olmak üzere toplam 170 birleştirilmiş sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Örneklemi ise, söz konusu evrenden kolay örnekleme yöntemiyle ulaşılan 162 birleştirilmiş sınıf öğretmeni oluşturmuştur. Evren ve örneklem ile ilgili ayrıntılı bilgiler Tablo 3.1.’de ve Grafik 3.1. ’de verilmiştir.

Tablo 3.1.

Evren ve Örneklem İle İlgili Bilgiler

	Evren			Örneklem		
	Yakutiye	Palandöken	Aziziye	Yakutiye	Palandöken	Aziziye
Bayan	28	24	45	26	22	44
Erkek	21	20	32	21	19	30

Grafik 3.1. Örnekleme Oluşturan Öğretmenlerin İlçelere Göre Sayıları

3.3. Veri Toplama Araçları

Yapılan bu çalışma ile birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin tükenmişlikleri irdelenmiştir. Kaya'ya (2010) göre insanların herhangi bir konudaki tutum ve davranışlarını anlamının birkaç yolu vardır. Araştırmacılar başta gözlem olmak üzere anket ve mülakat gibi bilimsel yöntemlerle kişilerin kimi konularda ne düşündüklerini ve nasıl davrandıklarını belirleyebilirler. Fakat bu yöntemlerden gözlem ve mülakat yöntemleri, araştırmacıya finansal yönden daha çok yük getirmeleri ve uzun zaman almaları nedeni ile kullanılmamıştır. Bu çalışmada, Maslach (1982) tarafından hazırlanan Maslach Tükenmişlik Ölçeği ve uzman görüşü alınarak araştırmacı tarafından hazırlanan kişisel bilgi formu kullanılmıştır.

3.3.1. Maslach Tükenmişlik Ölçeği

Maslach Tükenmişlik Ölçeği, Maslach ve Jackson (1981) tarafından geliştirilmiştir. Her maddede belirtilen duygunun yaşanma yoğunluğuna göre 0'dan 6'ya kadar işaretlenmeye olanak veren likert tipi bir ölçektir. Ergin (1992) tarafından Türkçeye çevrilmiş ve ölçeğin 235 kişilik bir grupla yapılan ön uygulamasından sonra, uygulamaya katılan bireylerin yedi basamaklı cevap seçeneklerine itiraz ve farklı farklı cevaplar vermeleri sonucunda ölçekte bazı değişiklikler yapılmıştır. Ölçeğin özgün formunda; "hiçbir zaman, yılda birkaç kere, ayda bir, ayda birkaç kere, haftada bir, haftada birkaç kere ve her gün" şeklinde yedi basamaklı olan cevap seçenekleri; "hiçbir

zaman, çok nadir, bazen, çoğu zaman, her zaman” şeklinde beşli dereceleme olarak düzenlenmiştir (Kaya, 2010).

Maslach Tükenmişlik Ölçeği toplam 22 maddeden oluşmakta ve tükenmişliği; Duygusal tükenme, Duyarsızlaşma ve Düşük kişisel başarı olarak üç alt boyutta değerlendirmiştir. Duygusal Tükenme alt ölçeği, kişinin mesleği tarafından tüketilmiş ve kişiye aşırı yüklenilmiş olmayı ifade etmektedir. Bu alt ölçekte; yorgunluk, bıkkınlık ve duygusal enerjinin azalması ile ilgili 9 madde yer almaktadır. Duyarsızlaşma alt ölçeği; bireyin hizmet verdiklerine karşı duygudan yoksun biçimde, bireylerin kendine özgü birer varlık olduklarını dikkate almaksızın davranmalarını tanımlar. Bu alt ölçek beş maddeden oluşmaktadır. Düşük kişisel başarı alt ölçeği, insanlarla bir kimsede yeterlilik ve başarıyla üstesinden gelme duygularını tanımlar. Bu alt ölçek ise sekiz maddeden oluşmaktadır (Çam, 1992).

Duygusal tükenme ve Duyarsızlaşma boyutları olumsuz, Düşük kişisel başarı boyutu olumlu ifadelerden oluşmaktadır. Bu nedenle her alt boyutun puanı ayrı ayrı değerlendirilir. Duygusal Tükenme ve Duyarsızlaşma alt ölçeklerinden alınan puanların yüksek olması, düşük kişisel başarı alt ölçeğinden alınan puanın ise düşük olması tükenmişliği göstermektedir (Çam, 1992).

3.3.1.1. Maslach tükenmişlik ölçeğinin geçerliliği

Maslach Tükenmişlik Ölçeğinin farklı yöntemlerle denenmiştir. Bunlardan birincisi, bireyin ölçekten aldığı puanlar ile bireyin eşi, çocukları veya iş arkadaşları gibi en yakınındaki kişilerin birey için yaptığı değerlendirmeler karşılaştırılmıştır. İkincisinde, bireyin ölçek puanlarının tükenmişliğe katkıda bulunacağı belirlenen belirli iş karakteristikleri ile ilişkilerinin sınanması şeklinde yapılmıştır. Üçüncüsü ise, ölçek puanları tükenmişlikle ilişkili olduğu varsayılan bireyin insan ilişkilerinde bozulma, işten ayrılmayı düşünme, sık sık işe gelmeme vb. sonuçlar ölçümlerle karşılaştırılarak yapılmıştır (Maslach ve Jackson, 1981).

Bireyin deneyiminin dışsal doğrulaması için arkadaşlarına başvurduğunda elde edilen puanlar ile bireyin kendi değerlendirmeleri arasındaki ilişki duygusal tükenme ($r=$

.41, $p > .01$) ve duyarsızlaşma ($r = .57$, $p < .01$) alt ölçekleri için anlamlı bulunmuştur (Yerlikaya, 2000).

Maslach Tükenmişlik Ölçeğinin, Türkiye'deki geçerliği ise, Çam (1992) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin geçerlik çalışması İzmir'de üç farklı hastanede çalışan toplam 276 hemşire üzerinde yapmış ve hemşirelerin kendi değerlendirmeleri ile arkadaşlarının değerlendirmeleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma görülmemiştir.

Tablo 3.2.

Çam (1989)'a Göre Maslach Tükenmişlik Ölçeğinin Geçerliği İçin Yapılan Araştırmada Hemşirelerin Kendi Yanıtları İle Arkadaşlarının Yanıtlarının Karşılaştırılması

Alt Ölçekler	Uygulamadan Seçilerek Oluşturulan Örneklem			Deneklerin Arkadaşlarının Oluşturduğu Örneklem			t
	N	$\bar{X}$	Ss	N	$\bar{X}$	Ss	
Duygusal tükenme	74	26.59	10.48	74	26.11	8.88	.46*
Duyarsızlaşma	74	6.703	5.954	74	7.284	4.853	-.79*
Düşük kişisel başarı	74	35.216	8.136	74	34.189	8.512	.85*

3.3.1.2. Maslach tükenmişlik ölçeğinin güvenilirliği

Maslach Tükenmişlik Ölçeğinin güvenilirlik çalışmalarında Kuder-Richardsen 20 Formülü ve yarıya bölme tekniği kullanılmıştır. Kuder-Richardsen 20 Formülüne göre güvenilirlik katsayıları;

Duygusal tükenme alt ölçeği için : .89

Duyarsızlaşma alt ölçeği için : .71

Düşük kişisel başarı alt ölçeği için : .72 bulunmuştur.

Yarıya bölme tekniğine göre güvenilirlik katsayıları;

Duygusal tükenme alt ölçeği için : .84

Duyarsızlaşma alt ölçeği için : .78

Düşük kişisel başarı alt ölçeği için : .72 olarak hesaplanmıştır (Çam, 1992).

3.3.1.3. Maslach tükenmişlik ölçeğinin cevaplanması

Araştırmada kullanılan Maslach Tükenmişlik Ölçeği orijinal yönergesi doğrultusunda hazırlanmıştır. Ölçek 22 sorudan oluşmakta ve cevaplanması likert tipine uygun olarak hazırlanıp, 0–4 arası değişen değerlerle ifade edilmiştir. Araştırmaya katılanlardan, cevaplarını belirtilen rakamın karşısına işaret koyarak vermeleri istenmiştir.

3.3.1.4. Maslach tükenmişlik ölçeğinin puanlanması

Gökçakan ve Özer'e (1999) göre, Maslach Tükenmişlik Ölçeğini 1, 2, 3, 6, 8, 13, 14, 16 ve 20. soruları Duygusal tükenme alt ölçeği için; 5, 10, 11, 15 ve 22. soruları Duyarsızlaşma alt ölçeği için; 4, 7, 9, 12, 17, 18, 19 ve 21. soruları da Düşük kişisel başarı alt ölçeği için hazırlanmıştır.

Yerlikaya'ya (2000) göre puanlama, ölçeğin her alt boyutu için ayrı ayrı yapılmalıdır. Duygusal tükenme ve duyarsızlaşma alt ölçekleri olumsuz, düşük kişisel başarı alt ölçeği olumlu ifadelerden oluşmaktadır. bu nedenle puanlama sırasında düşük kişisel başarı alt ölçeğindeki sorular tersine puanlanabilir. Ancak her alt boyutun puanı ayrı ayrı kullanıldığı ve bu ölçekten bileşik bir puan elde edilmediği için bu işlem gerekli değildir.

İstendiği takdirde bu boyutlardan elde puanlar için bazı kesme noktaları konarak düşük, orta, yüksek gibi gruplama yapılabilir. Bu ölçeğin alt boyutlarından alınan puanlar demografik bilgiler, iş özellikleri, iş performansı, kişilik özellikleri vb. verilerle olan korelasyonları yönünden incelenebilir. Maslach Tükenmişlik Ölçeğinden elde edilen puanları en iyi yordayan etmenler çoklu regresyon yöntemi ile saptanabilir (Yerlikaya, 2000).

3.3.1.5. Maslach tükenmişlik ölçeğinin puanlarının yorumlanması

Maslach Tükenmişlik Ölçeğinden elde edilen puanların yorumlanmasında aşağıdaki tablo dikkate alınır.

Tablo 3.3.

Maslach Tükenmişlik Ölçeğinin Puanlarının Yorumu

	<i>Yüksek</i>	<i>Normal</i>	<i>Düşük</i>
Duygusal tükenmişlik	18 ve üzeri	12–17 arası	0–11 arası
Düşük kişisel başarı	21'e kadar	22–25 arası	26 ve üzeri
Duyarsızlaşma	10 ve üzeri	6–9 arası	0–5 arası

Çam'a (1992) göre;

Duyarsızlaşma alt ölçeğinde 10 ve üzeri puanlar tükenmişlik olarak kabul edilmekte, 6–9 arası puanlar normal ve 0–5 arasındaki puanlar ise düşük olarak kabul edilmektedir ve duyarsızlaşma ile duygusal tükenme alt ölçeklerinin yüksek puanları, düşük kişisel başarı alt ölçeğinin düşük puanlarını gösterir.

Düşük kişisel başarı alt ölçeğinden alınan puanlardan, 21'e kadar olanlar tükenmişliğin yüksekliğini, 22–25 arası olanlar tükenmişliğin normal olduğunu, 26 ve üzeri puanlar ise tükenmişliğin düşük düzeyde olduğunu gösterir.

Duygusal tükenme alt ölçeğinden alınan 18 ve üzeri puanlar tükenmişlik olarak kabul edilmekte, 12–17 arasındaki puanlar tükenmişliğin normal olduğunu ve 0–11 arası puanlar ise tükenmişliğin düşük düzeyde olduğunu göstermektedir.

3.3.1.6. Kişisel bilgi formu

Araştırmada uzman görüşü alınarak hazırlanan kişisel bilgi formu kullanılmıştır.

3.3.Verilerin Analizi

Elde edilen veriler, SPSS 17.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Verilerin analizinde t Testi, Mann Whitney U Testi ve Kruskal Wallis Testi kullanılmıştır.

Farklılaşmanın olması durumunda, bu farklılaşmanın hangi gruplardan kaynaklandığını saptamak amacıyla Post Hoc (Dunnett's T3) testi ile çoklu karşılaştırmalar yapılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR ve YORUM

Bu bölümde, uygulanan kişisel bilgi formu ve Maslach Tükenmişlik Ölçeği'nden elde edilen verilerin analizi sonucunda ulaşılan bulgulara ve bu bulguların yorumlarına yer verilmiştir.

4.1. Birleştirilmiş Sınıflarda Görev Yapan Sınıf Öğretmenlerinin Cinsiyetlerine Göre Duygusal Tükenmişlik, Duyarsızlaşma ve Düşük Kişisel Başarı Puanlarına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Cinsiyetlerine göre birleştirilmiş sınıflarda görev yapan sınıf öğretmenlerinin duygusal tükenmişlik, duyarsızlaşma ve düşük kişisel başarı puan ortalamaları açısından aralarında anlamlı farklılaşma olup olmadığını saptamak için t testi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 4.1.' de verilmiştir.

Tablo 4.1.

Birleştirilmiş Sınıflarda Görev Yapan Sınıf Öğretmenlerinin Cinsiyetlerine Göre Duygusal Tükenmişlik, Duyarsızlaşma ve Düşük Kişisel Başarı Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve t Değeri

	Cinsiyet	n	$\bar{X}$	ss	t	p
Duygusal tükenme	Kadın	93	23.20	4.39	-.883	.379
	Erkek	69	23.86	5.18		
Duyarsızlaşma	Kadın	93	13.96	3.22	-1.849	.066
	Erkek	69	14.88	2.96		
Düşük kişisel başarı	Kadın	93	12.60	3.97	-1.053	.294
	Erkek	69	13.27	4.09		

Birleştirilmiş sınıflarda görev yapan sınıf öğretmenlerinin cinsiyetlerine göre duygusal tükenme ($t_{160} = -.883$, $p = .379$), duyarsızlaşma ($t_{160} = -1.849$, $p = .066$) ve düşük kişisel başarı ($t_{160} = -1.053$, $p = .294$) puan ortalamaları açısından aralarında anlamlı farklılaşma bulunmamıştır. Ancak cinsiyete göre duyarsızlaşma alt boyutunda, anlamlı fark çıkmasa da, anlamlıya yakın erkekler lehine fark görülmektedir. Yapılan çalışmalarda Akman ve ark. (2010), Altay (2007), Arslan (2007), Ayaz –Sezgin (2006), Baysal (1995), Çavuşoğlu (2005), Dolunay (2002), Doyle ve Hind (1998), Erdemoğlu Şahin (2007), Gençay (2007), Girgin (1995), Gündüz (2004), Kırılmaz, Çelen ve Sarp (2003), Koçak (2009), Maslach ve Jackson (1981), Maslach ve Jackson (1985), Oruç (2007), Öktem (2009), Özmen (2001), Yıldız Kırılmaz ve ark. (2004), Yiğit (2007) elde edilen bulgular bu çalışmada elde edilen bulguyu desteklemektedir. Ayrıca cinsiyet değişkeninin tükenmişliği etkilediği sonucuna ulaşılan çalışmalar da vardır. Balay ve Engin (2007), Engin (2006), Tümkaya (2006), Urfalı-Aksoy (2007), Yavuzyılmaz ve ark. (2007) yaptıkları çalışmalarda, duygusal tükenme alt boyutunda kadınların erkeklere göre daha fazla tükenme yaşadıkları; Emlek (2005), Gümüş (2006) duyarsızlaşma alt boyutunda kadınların erkeklere göre daha fazla tükenme yaşadıkları; Girgin ve Baysal (2005), Türker (2007) duyarsızlaşma alt boyutunda erkeklerin kadınlara göre daha fazla tükenme yaşadıkları; Deryakulu (2005), Dilsiz (2006) ve Tümkaya (2001) ise erkeklerin kadınlara göre tüm alt boyutlarda daha fazla tükenme yaşadıkları sonucuna ulaşmışlardır.

Birleştirilmiş sınıflarda görev yapan sınıf öğretmenlerinin cinsiyetlerine göre duygusal tükenmişlik, duyarsızlaşma ve düşük kişisel başarı puan ortalamaları açısından aralarında anlamlı farklılaşma bulunamaması; birleştirilmiş sınıflarda görev yapan erkek ve kadın öğretmenlerin iş yükünün ve sorumluluklarının fazla olması, birden fazla sınıfta müfredatı tam ve amaçlar doğrultusunda yetiştirmek zorunda olmaları, her iki tarafında idare işlerini de yürütmek zorunda olması gibi nedenler; yani hem erkek hem de kadın öğretmenler için çalışma koşullarının ve zorluklarının aynı olması, mesleki rollerin cinsiyete göre farklılık göstermemesi ve kişisel performanslarını yüksek tutma isteği gibi nedenler erkek ve kadın öğretmenlerin duygusal tükenmişlik, duyarsızlaşma ve düşük kişisel başarı alt boyutlarını eşdeğer şekilde etkilemiş olmasından kaynaklanabilir.

4.2. Birleştirilmiş Sınıflarda Görev Yapan Sınıf Öğretmenlerinin Yaş Gruplarına Göre Duygusal Tükenmişlik, Duyarsızlaşma ve Düşük Kişisel Başarı Puanlarına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Birleştirilmiş sınıflarda görev yapan sınıf öğretmenlerinin yaş gruplarına göre duygusal tükenmişlik, duyarsızlaşma ve düşük kişisel başarı puan ortalamalarına ilişkin ortalama sıraları arasında anlamlı farklılaşma olup olmadığını saptamak için Mann Whitney U testi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 4.2.' de verilmiştir.

Tablo 4.2.

Birleştirilmiş Sınıflarda Görev Yapan Sınıf Öğretmenlerinin Yaş Gruplarına Göre Duygusal Tükenmişlik, Duyarsızlaşma ve Düşük Kişisel Başarı Puanlarına İlişkin Ortalama Sıraları ve Mann Whitney U Testi Değerleri

Bağımlı Değişken	Yaş grubu	N	Ortalama sıra	U	P
Duygusal tükenme	18-30 yaş	150	78.98		
	31-40 yaş	12	113.00	522.000	.015
	Toplam	162			
Duyarsızlaşma	18-30 yaş	150	80.91		
	31-40 yaş	12	88.83	812.000	.570
	Toplam	162			
Düşük kişisel başarı	18-30 yaş	150	82.87		
	31-40 yaş	12	64.42	695.000	.188
	Toplam	162			

31–40 yaş grubu birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin duygusal tükenme puanları 18–30 yaş grubu birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin duygusal tükenme puanlarından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur (U162= 522.000, p=.015). Ayrıca, yaş gruplarına göre birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin duyarsızlaşma (U162= 812.000, p=.570) ve

düşük kişisel başarı (U162= 695.000, p=.188) puanlarına ait ortalama sıraları arasında anlamlı farklılaşma olmadığı görülmüştür. Yaş değişkeninin sadece duygusal tükenme alt boyutunda farklılaşma oluşturduğu sonucuna Demirkol (2006) ve Çimen (2007)'de ulaşmıştır. Yaş değişkeninin tükenmişliğin alt boyutlarından sadece duyarsızlaşma alt boyutunda farklılaştığını Babaoğlu (2006), Türker (2007); sadece düşük kişisel başarı alt boyutunda farklılaştığını Ayaz-Sezgin (2006), Basım ve Şeşen (2006), Şanlı (2006), Oruç (2007); Duygusal tükenme ve duyarsızlaşma alt boyutlarında farklılaştığını ise Avşaroğlu Deniz ve Kahraman (2005), Erdemoğlu-Şahin (2007) ve Öktem (2009) bulmuşlardır.

31–40 yaş grubu birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin duygusal tükenme puanları 18–30 yaş grubundaki birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin duygusal tükenme puanlarından anlamlı düzeyde yüksek bulunmasının nedeni olarak, 31–40 yaş grubu birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin birleştirilmiş sınıfta daha uzun çalışmış, daha fazla yıpranmış olmaları ve ilerleyen yaşları gösterilebilir. Yaşlarına göre birleştirilmiş sınıflarda görev yapan sınıf öğretmenlerinin duyarsızlaşma ve düşük kişisel başarı puan ortalamaları açısından aralarında anlamlı farklılaşma bulunamaması; 31–40 yaş grubundaki öğretmenlerin daha fazla yorulmuş olmalarına rağmen tecrübeli olmaları, okulda karşılaşılan problemlere ve en az iki işin birlikte yürütülmesi durumuna alışmış olmaları ve buna karşılık 18–30 yaş grubundaki öğretmenlerin de tecrübelerinin daha az olmasına, karşılaşılan problemlere ve en az iki işin birlikte yürütülmesi durumuna daha az alışmış olmalarına karşın daha dinamik daha idealist olmaları gibi nedenlerin, öğretmenlerin, duyarsızlaşma ve düşük kişisel başarı alt boyutlarını eşdeğer şekilde etkilemiş olmasından kaynaklanabilir.

4.3. Birleştirilmiş Sınıflarda Görev Yapan Sınıf Öğretmenlerinin Medeni Durumlarına Göre Duygusal Tükenmişlik, Duyarsızlaşma ve Düşük Kişisel Başarı Puanlarına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Birleştirilmiş sınıflarda görev yapan sınıf öğretmenlerinin medeni durumlarına göre duygusal tükenmişlik, duyarsızlaşma ve düşük kişisel başarı puan ortalamaları açısından aralarında anlamlı farklılaşma olup olmadığını saptamak için t testi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 4.3.' de verilmiştir.

Tablo 4.3.

Birleştirilmiş Sınıflarda Görev Yapan Sınıf Öğretmenlerinin Medeni Durumlarına Göre Duygusal Tükenmişlik, Duyarsızlaşma ve Düşük Kişisel Başarı Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve t Değeri

	Medeni durum	n	$\bar{X}$	Ss	t	p
Duygusal tükenme	Evli	95	24.42	3.47	3.061	.003
	Bekar	67	22.16	5.87		
Duyarsızlaşma	Evli	95	15.09	2.30	3.691	.000
	Bekar	67	13.31	3.82		
Düşük kişisel başarı	Evli	95	12.94	3.57	.219	.827
	Bekar	67	12.80	4.61		

Birleştirilmiş sınıflarda görev yapan evli öğretmenlerin duygusal tükenme ($t_{160} = 3.061$, $p = .003$) ve duyarsızlaşma ($t_{160} = 3.691$, $p = .000$) puan ortalamaları bekar öğretmenlerin puanlarından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Ancak, düşük kişisel başarı ($t_{160} = .219$, $p = .827$) puan ortalamaları açısından aralarında anlamlı farklılaşma olmadığı görülmüştür. Türkiye’de ve dünyada yapılan Baysal (1995), Doyle ve Hind (1998), Greenglass ve Burke (1988), Maslach ve Jackson (1985), Özdemir (1999), Özmen (2001), Tümkaya (1996) elde ettikleri bulgular ile bu çalışmada elde edilen bulgular birbirini destekler niteliktedir. Medeni durum değişkeninin tükenmişlik alt boyutlarından sadece duygusal tükenmede farklılaşmalar yarattığını; Erdemoğlu-Şahin (2007), sadece düşük kişisel başarı alt boyutunu etkilediğini Kırılmaz, Çelen ve Sarp (2003) yapmış oldukları araştırma sonuçları ile ulaşımlardır. Medeni durum değişkeninin tükenmişliğin tüm alt boyutlarında farklılık yarattığı sonuçlarına ise Engin (2006), Dilsiz (2006) ve Gümüş (2006) ulaşımlardır. Bunların yanında medeni durum değişkeninin tükenmişliği etkilemediği ile ilgili araştırma bulguları da bulunmaktadır. Medeni durum değişkeninin tükenmişliği etkilemediği; Aras (2006), Arslan.Ö (2007), Ayaz-Sezgin (2006), Basım ve Şeşen (2006), Çavuşoğlu (2005), Dolunay (2002), Emlek (2005), Gündüz (2004), Gündüz (2006), Oruç (2007), Otacıoğlu (2008), Özipek

(2006), Şanlı (2006), Türker (2007), Vızlı (2005), Yiğit (2007) araştırma sonuçlarıyla ifade edilmektedir (Öktem, 2009).

Birleştirilmiş sınıflarda görev yapan öğretmenlerin medeni durumlarına göre düşük kişisel başarı puan ortalamaları açısından aralarında anlamlı farklılaşma olmaması, hem bekar hem de evli öğretmenlerin karşılaştıkları sorunların üstesinden gelebilmek için çok çaba harcayamamaları ve bu duruma karşı ilgisiz bir tavır içinde olmaları ile açıklanabilir. Birleştirilmiş sınıflarda görev yapan evli öğretmenlerin duygusal tükenme ve duyarsızlaşma puan ortalamalarının bekar öğretmenlerin puanlarından anlamlı düzeyde yüksek bulunması ise evli öğretmenlerin okulda üstlendikleri görevler dışında bir de evliliğin verdiği sorumluluk, zorunluluk, yükümlülük ve görevler ile evli öğretmenlerin taşıdıkları yükün birkaç katına çıkması ve sürekli olarak akıllarını meşgul eden bu görev ve sorumlulukların onları duygudan yoksun bırakması, yani insanlara ve bu görevler sorumluluklar dışındaki farklı konulara karşı soğuk, ilgisiz ve katı olmalarına neden olması ile açıklanabilir.

4.4. Birleştirilmiş Sınıflarda Görev Yapan Sınıf Öğretmenlerinin Çocuk Sayısı Gruplarına Göre Duygusal Tükenmişlik, Duyarsızlaşma ve Düşük Kişisel Başarı Puanlarına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Çocuk sayısı gruplarına göre birleştirilmiş sınıflarda görev yapan sınıf öğretmenlerinin duygusal tükenmişlik, duyarsızlaşma ve düşük kişisel başarı puan ortalamaları açısından aralarında anlamlı farklılaşma olup olmadığını saptamak için t testi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 4.4' de verilmiştir.

Tablo 4.4.

Birleştirilmiş Sınıflarda Görev Yapan Sınıf Öğretmenlerinin Çocuk Sayısı Gruplarına Göre Duygusal Tükenmişlik, Duyarsızlaşma ve Düşük Kişisel Başarı Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve t Değeri

	Çocuk sayısı grubu	n	$\bar{X}$	Ss	t	p
Duygusal tükenme	0	104	22.75	5.19	-2.667	.008
	1-3	58	24.71	3.47		
Duyarsızlaşma	0	104	13.77	3.43	-3.233	.001
	1-3	58	15.39	2.20		
Düşük kişisel başarı	0	104	12.69	3.93	-.831	.407
	1-3	58	13.24	4.18		

1–3 arası çocuğu olan sınıf öğretmenlerinin duygusal tükenme ($t_{160} = -2.667$, $p = .008$) ve duyarsızlaşma ($t_{160} = -3.233$, $p = .001$) puan ortalamaları çocuğu olmayan öğretmenlerin puanlarından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Ancak, düşük kişisel başarı ($t_{160} = -.831$, $p = .407$) puan ortalamaları açısından aralarında anlamlı farklılaşma olmadığı görülmüştür.

1–3 arası çocuğu olan sınıf öğretmenlerinin duygusal tükenme ve duyarsızlaşma puan ortalamaları çocuğu olmayan öğretmenlerin puanlarından anlamlı düzeyde yüksek bulunması, evli ve çocuğu olan öğretmenlerin okulda üstlendikleri görevler dışında bir de evli ve çocuk sahibi olmanın getirdiği ayrı bir sorumluluk, ev ve okul işlerinden kaynaklanan fiziksel yorgunluk, evlilik ve aile yaşantısında karşılaşılan sorunlar, bireyin kendine yeterince vakit ayıramaması gibi sorunlara bağlanabilir. Ayrıca çocuk sahibi olmaları, çocuğunun/çocuklarının her türlü ihtiyacını karşılayabilme isteği, çocuğunu/çocuklarını iyi bir şekilde yetiştirme ve onların iyi bir eğitim almalarını sağlama çabaları gibi nedenler çocuk sahibi öğretmenlerin taşıdıkları yükün birkaç katına çıkarmaktadır. Sürekli olarak akıllarını meşgul eden bu görev ve sorumlulukların; onları duygudan yoksun bırakması, yani insanlara karşı soğuk ve katı olmaları ve bu görevler, sorumluluklar dışındaki farklı konulara karşı ilgisiz kalmalarına neden olması ile açıklanabilir. 1–3 arası çocuğu olan sınıf öğretmenleri ile çocuğu olmayan sınıf öğretmenlerinin düşük kişisel başarı puan ortalamaları açısından aralarında anlamlı

farklılaşma olmaması ise, hem 1–3 arası çocuğu olan hem de çocuğu olmayan birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin karşılaştıkları sorunların üstesinden gelebilmek için çok çaba harcayıp çoğu sorunun üstesinden gelemeyip çaresizlik yaşamaları ve bu duruma karşı ilgisiz bir tavır içinde olmaları ile açıklanabilir.

4.5. Birleştirilmiş Sınıflarda Görev Yapan Sınıf Öğretmenlerinin Mezuniyet Alanlarına Göre Duygusal Tükenmişlik, Duyarsızlaşma ve Düşük Kişisel Başarı Puanlarına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Birleştirilmiş sınıflarda görev yapan sınıf öğretmenlerinin mezuniyet alanlarına göre duygusal tükenmişlik, duyarsızlaşma ve düşük kişisel başarı puan ortalamalarına ilişkin ortalama sıraları arasında anlamlı farklılaşma olup olmadığını saptamak için Mann Whitney U testi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 4.5.' de verilmiştir.

Tablo 4.5.

Birleştirilmiş Sınıflarda Görev Yapan Sınıf Öğretmenlerinin Mezuniyet Alanlarına Göre Duygusal Tükenmişlik, Duyarsızlaşma ve Düşük Kişisel Başarı Puanlarına İlişkin Ortalama Sıraları ve Mann Whitney U Testi Değerleri

Bağımlı Değişken	Mezuniyet alanı	N	Ortalama sıra	U	p
Duygusal tükenme	Sınıf öğretmenliği	147	78.40		
	Diğerleri	15	111.83	647.500	.008
	Toplam	162			
Duyarsızlaşma	Sınıf öğretmenliği	147	80.41		
	Diğerleri	15	92.20	942.000	.349
	Toplam	162			
Düşük kişisel başarı	Sınıf öğretmenliği	147	78.85		
	Diğerleri	15	107.47	713.000	.024
	Toplam	162			

Sınıf öğretmenliği dışında herhangi bir alandan mezun olup da sınıf öğretmenliği yapan öğretmenlerin duygusal tükenme ($U_{162} = 647.500$, $p = .008$) ve düşük kişisel

başarı (U162= 713.000, p=.024) puanları sınıf öğretmenliği alanından mezun olan öğretmenlerin puanlarından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Ayrıca, duyarsızlaşma puanlarına ait ortalama sıraları açısından ise aralarında anlamlı farklılaşma olmadığı görülmüştür (U162= 942.000, p=.349).

Sınıf öğretmenliği dışında herhangi bir alandan mezun olup da birleştirilmiş sınıf öğretmenliği yapan öğretmenlerin duygusal tükenme ve düşük kişisel başarı puanlarının sınıf öğretmenliği alanından mezun olan birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin puanlarından anlamlı düzeyde yüksek çıkması; sınıf öğretmenliği dışında herhangi bir alandan mezun olan kişilerin, lisans döneminde sınıf öğretmenliği eğitimi almamaları, bazılarının birleştirilmiş sınıf uygulamaları eğitimi almamış olmaları ve hatta bazılarının öğretmenlik eğitimi almamış olmaları gibi nedenler sonucunda sınıf öğretmenliği dışında herhangi bir alandan mezun olup da sınıf öğretmenliği yapan öğretmenlerin birleştirilmiş sınıf sistemini tanımiyor olmaları, uygulama içerisinde yapılması gerekenleri ve çocuk psikolojisini bilmiyor olmaları, birleştirilmiş sınıf öğretmenliğine başladıktan sonra da yeteri kadar meslek içi eğitim almamış olmaları; birleştirilmiş sınıfa alışma ve birleştirilmiş sınıf öğretmenliğini öğrenme sürecinde karşılaşılan problemleri çözememe ve üstesinden gelememe gibi nedenlere bağlanabilir. Sınıf öğretmenliği dışında herhangi bir alandan mezun olup da birleştirilmiş sınıf öğretmenliği yapan öğretmenlerin duyarsızlaşma puanları ile sınıf öğretmenliği alanından mezun olan birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin puanları arasında anlamlı düzeyde fark olmaması ise; hem sınıf öğretmenliğinden hem de farklı alanlardan mezun olan birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin mesleğe karşı olan olumlu duygularının, görevde geçen süre, karşılaşılan sorunlar, ekonomik problemler, evli veya çocuk sahibi olmanın getirdiği fazla sorumluluklar vb. nedenlerden eşdeğer şekilde etkilenmesi ile açıklanabilir.

4.6. Birleştirilmiş Sınıflarda Görev Yapan Sınıf Öğretmenlerinin Mesleki Kıdemlerine Göre Duygusal Tükenmişlik, Duyarsızlaşma ve Düşük Kişisel Başarı Puanlarına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Birleştirilmiş sınıflarda görev yapan sınıf öğretmenlerinin mesleki kıdemlerine göre duygusal tükenmişlik, duyarsızlaşma ve düşük kişisel başarı puanlarına ilişkin

ortalama sıraları arasında anlamlı farklılaşma olup olmadığını analiz etmek için Kruskal Wallis testi yapılmış ve sonuçlar Tablo 4.6.' da verilmiştir.

Tablo 4.6.

Birleştirilmiş Sınıflarda Görev Yapan Sınıf Öğretmenlerinin Mesleki Kıdemlerine Göre Duygusal Tükenmişlik, Duyarsızlaşma ve Düşük Kişisel Başarı Puanlarına İlişkin Ortalama Sıraları ve Kruskal Wallis Testi Değerleri

Bağımlı değişken	Mesleki kıdem	N	Ortalama sıra	χ^2	p
Duygusal tükenme	1 yıl	51	75.93	22.865	.000
	2 yıl	25	64.42		
	3 yıl	19	55.34		
	4 yıl	28	88.20		
	5 yıl	28	107.13		
	6 yıl	11	109.05		
	Toplam	162			
Duyarsızlaşma	1 yıl	51	82.76	20.881	.001
	2 yıl	25	58.22		
	3 yıl	19	61.53		
	4 yıl	28	80.04		
	5 yıl	28	109.18		
	6 yıl	11	96.32		
	Toplam	162			
Düşük kişisel başarı	1 yıl	51	86.84	4.076	.539
	2 yıl	25	75.88		
	3 yıl	19	67.71		
	4 yıl	28	86.79		
	5 yıl	28	85.80		
	6 yıl	11	68.91		
	Toplam	162			

Mesleki kıdemlerine göre sınıf öğretmenlerinin düşük kişisel başarı puanlarına ait ortalama sıraları açısından aralarında anlamlı farklılaşma olmadığı görülürken ($\chi^2(5)= 4.076$, $p=.539$); duygusal tükenme ($\chi^2(5)= 22.865$, $p=.000$) ve duyarsızlaşma ($\chi^2(5)= 20.881$, $p=.001$) puanlarına ait ortalama sıraları arasında anlamlı farklılaşma bulunmuştur.

Farklılaşmanın hangi gruplardan kaynaklandığını saptamak amacıyla Post Hoc (Dunnett's T3) testi ile çoklu karşılaştırmalar yapılmış ve Tablo 4.7. 'de verilmiştir.

Tablo 4.7.

Birleştirilmiş Sınıflarda Görev Yapan Sınıf Öğretmenlerinin Mesleki Kıdemlerine Göre Duygusal tükenme ve Duyarsızlaşma Puanlarının Çoklu Karşılaştırmaları (Dunnett's T3)

Bağımlı değişken	Mesleki kıdem (I)	Mesleki kıdem (J)	Ortalama fark (I-J)	p
Duygusal tükenme	5 yıl	1 yıl	2.71	.017
		2 yıl	4.16	.035
Duyarsızlaşma	5 yıl	2 yıl	2.92	.008
		3 yıl	4.01	.041

Yapılan çoklu karşılaştırma analizine (Dunnett's T3) göre 5 yıl mesleki kıdemi olan öğretmenlerin duygusal tükenme puanları 1 yıl ($p=.017$) ve 2 yıl ($p=.035$) mesleki kıdemi olan öğretmenlerin duygusal tükenme puanlarından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Ayrıca, 5 yıl mesleki kıdemi olan öğretmenlerin duyarsızlaşma puanlarının 2 yıl ($p=.008$) ve 3 yıl ($p=.041$) mesleki kıdemi olan öğretmenlerin duyarsızlaşma puanlarından anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür. Ayrıca; Gençer (2002), Özdemir (1999), Özmen (2001) ve Tümkaya (1996) yaptıkları çalışmalarda elde ettikleri bulgular, araştırmada elde edilen bulguları destekler niteliktedir. Mesleki kıdem ile tükenmişlik ilişkisi başka çalışmalarda da incelenmiş ve farklı sonuçlar oraya çıkmıştır. Örneğin, Başol ve Altay (2009), Çavuşoğlu (2005),

Kayabaşı (2008), Yıldız Kırılmaz ve ark. (2003) mesleki kıdem değişkeninin tükenmişliğin her üç alt boyutunu da anlamlı derecede farklılaştırdığını bulmuşlar. Deniz Kan (2008) ve Koçak (2009), duygusal tükenme ve duyarsızlaşma alt boyutlarında anlamlı farklılık bulunmadığı sonuçlarına ulaşmışlardır. Bunların yanında mesleki kıdem değişkeninin tükenmişlik üzerinde etkili olmadığı ile ilgili araştırma bulguları da bulunmaktadır. Mesleki kıdem değişkeninin tükenmişliği etkilemediği; Altay (2007), Arslan. Ö (2007), Ayaz-Sezgin (2006), Çavuşoğlu (2005), Dağlı (2006), Peker (2002), Tanrıverdi (2008) araştırma sonuçlarıyla ifade edilmektedir.

Mesleki kıdemlerine göre birleştirilmiş sınıflarda görev yapan öğretmenlerin düşük kişisel başarı puanları arasında anlamlı düzeyde farklılaşma olmaması, öğretmenlerin mesleki kıdemleri farklı olsa da okulda karşılaşılan sıkıntıların aynı veya benzer olması durumuna veya görevde geçen sürenin düşük kişisel başarı alt boyutunu etkilemediği veya az etkilediği kanısına bağlanılabilir. 5 yıl mesleki kıdemi olan öğretmenlerin duygusal tükenme puanlarının 1 yıl ve 2 yıl mesleki kıdemi olan öğretmenlerin duygusal tükenme puanlarından anlamlı düzeyde yüksek bulunması ve 5 yıl mesleki kıdemi olan öğretmenlerin duyarsızlaşma puanlarının 2 yıl ve 3 yıl mesleki kıdemi olan öğretmenlerin duyarsızlaşma puanlarından anlamlı düzeyde yüksek bulunması; görevde geçen uzun yılların verdiği yorgunluk, bıkkınlık ve öğrencilere karşı beslenen olumlu duyguların yerini soğukluk ve ilgisizliğe bırakması ile açıklanabilir.

4.7. Birleştirilmiş Sınıflarda Görev Yapan Sınıf Öğretmenlerinin Eşlerinin Çalışma Durumlarına Göre Duygusal Tükenmişlik, Duyarsızlaşma ve Düşük Kişisel Başarı Puanlarına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Eşlerinin çalışma durumlarına göre birleştirilmiş sınıflarda görev yapan sınıf öğretmenlerinin duygusal tükenmişlik, duyarsızlaşma ve düşük kişisel başarı puan ortalamaları açısından aralarında anlamlı farklılaşma olup olmadığını saptamak için t testi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 4.8. 'de verilmiştir.

Tablo 4.8.

Birleştirilmiş Sınıflarda Görev Yapan Sınıf Öğretmenlerinin Eşlerinin Çalışma Durumlarına Göre Duygusal Tükenmişlik, Duyarsızlaşma ve Düşük Kişisel Başarı Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve t Değeri

	Eşin çalışma durumu	n	$\bar{X}$	Ss	t	p
Duygusal tükenme	Eşi çalışanlar	105	24.18	3.92		
	Eşi çalışmayanlar	57	22.21	5.78	2.570	.011
Duyarsızlaşma	Eşi çalışanlar	105	14.72	2.73		
	Eşi çalışmayanlar	57	13.68	3.70	2.031	.044
Düşük kişisel başarı	Eşi çalışanlar	105	12.77	3.60		
	Eşi çalışmayanlar	57	13.10	4.72	-.503	.616

Eşi çalışan sınıf öğretmenlerinin duygusal tükenme ($t_{160}= 2.570$, $p=.011$) ve duyarsızlaşma ($t_{160}= 2.031$, $p=.044$) puan ortalamaları eşi çalışmayan öğretmenlerinin puanlarından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Ancak, düşük kişisel başarı ($t_{160}= -.503$, $p=.616$) puan ortalamaları açısından aralarında anlamlı farklılaşma olmadığı görülmüştür.

Eşi çalışan birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin duygusal tükenme ve duyarsızlaşma puan ortalamalarının eşi çalışmayan birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin puanlarından anlamlı düzeyde yüksek çıkması; okulda karşılaştıkları sorunlar, hem okul hem de aile yaşamındaki zorlukların üstesinden gelebilme çabası, okul içinde aynı anda birden fazla işi yapma durumu, evli olmanın getirdiği fazladan sorumlulukların yanı sıra birde eşi çalışan birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin evdeki iş ve sorumlulukları da paylaşması, eşinin çalışması nedeniyle eşinin iş yerinde yaşadığı problemleri paylaşmak durumunda olması, çocuğu olanların da, çocuklarının anne-baba dışında herhangi biri tarafından büyütülürken iyi bir şekilde yetiştirilmesini sağlamak istemesi gibi nedenlere

bağlanabilir. Düşük kişisel başarı puan ortalamaları açısından aralarında anlamlı farklılaşma olmaması ise, hem eşi çalışan hem de eşi çalışmayan birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin karşılaştıkları birçok problemin üstesinden gelememe ve kendilerini yetersiz görme durumlarından etkilenmiş olmaları ile açıklanabilir.

4.8. Birleştirilmiş Sınıflarda Görev Yapan Sınıf Öğretmenlerinin Aylık Gelir Düzeylerine Göre Duygusal Tükenmişlik, Duyarsızlaşma ve Düşük Kişisel Başarı Puanlarına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Birleştirilmiş sınıflarda görev yapan sınıf öğretmenlerinin aylık gelir düzeylerine göre duygusal tükenmişlik, duyarsızlaşma ve düşük kişisel başarı puanlarına ilişkin ortalama sıraları arasında anlamlı farklılaşma olup olmadığını analiz etmek için Kruskal Wallis testi yapılmış ve sonuçlar Tablo 4.9. 'da verilmiştir.

Tablo 4.9.

Birleştirilmiş Sınıflarda Görev Yapan Sınıf Öğretmenlerinin Aylık Gelir Düzeylerine Göre Duygusal Tükenmişlik, Duyarsızlaşma ve Düşük Kişisel Başarı Puanlarına İlişkin Ortalama Sıraları ve Kruskal Wallis Testi Değerleri

Bağımlı değişken	Aylık gelir düzeyi	N	Ortalama sıra	χ^2	p
Duygusal tükenme	1000–2000	69	75.38	2.390	.495
	2001–3000	9	80.56		
	3001–4000	54	88.29		
	4001 ve üstü	30	83.63		
	Toplam	162			
Duyarsızlaşma	1000–2000	69	75.38	2.560	.465
	2001–3000	9	80.56		
	3001–4000	54	88.29		
	4001 ve üstü	30	83.63		
	Toplam	162			

Tablo 4.9 (devamı)

Düşük kişisel başarı	1000–2000	69	83.54	2.328	.507
	2001–3000	9	94.67		
	3001–4000	54	74.40		
	4001 ve üstü	30	85.63		
	Toplam	162			

Birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin aylık gelir düzeylerine göre duygusal tükenme ($\chi^2(3)= 2.390$, $p=.495$), duyarsızlaşma ($\chi^2(3)= 2.560$, $p=.465$) ve düşük kişisel başarı ($\chi^2(5)= 2.328$, $p=.507$) puanlarına ait ortalama sıraları açısından aralarında anlamlı farklılaşma olmadığı görülmüştür. Bu durum, aylık gelir düzeyi 1000–2000, 2001–3000, 3001–4000, 4001 ve üstü olan birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin tükenmişliklerinin; başka nedenlerden olabildiği, aylık gelir düzeyinin farklılaşması tükenmişlik düzeyini etkilemediği söylenebilir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

5.1. Sonuçlar

Bu bölümde araştırma sonucunda elde edilen bulgulara dayalı olarak sonuçlara ve bu sonuçlar kapsamında uygulayıcılar ve araştırmacılar için önerilere yer verilmiştir.

Erzurum ili merkez ilçelerinde (Yakutiye, Palandöken ve Aziziye), birleştirilmiş sınıflarda görev yapan sınıf öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerinin; cinsiyet, yaş, medeni durum, çocuk sayısı, mezun oldukları bölüm, mesleki kıdem, eş çalışma durumu ve aylık gelir düzeyi değişkenleri açısından incelendiği bu çalışmada aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Cinsiyet değişkenine göre birleştirilmiş sınıf öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin üç alt boyutta da anlamlı ölçüde farklılaşmadığı saptanmıştır

Yaş değişkenine göre birleştirilmiş sınıf öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin sadece duygusal tükenme alt boyutunda anlamlı ölçüde farklılaşma olduğu, azalan kişisel başarı ve duyarsızlaşma alt boyutlarında farklılaşma olmadığı saptanmıştır. Buna göre 31–40 yaş grubu öğretmenlerin 18–31 yaş grubu öğretmenlere göre daha fazla tükenmişlik yaşadıkları bulunmuştur.

Medeni durum değişkenine göre birleştirilmiş sınıf öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin duygusal tükenme ve duyarsızlaşma alt boyutlarında anlamlı ölçüde farklılaşma olduğu, azalan kişisel başarı alt boyutunda ise farklılaşma olmadığı saptanmıştır. Buna göre evli öğretmenlerin bekâr öğretmenlere göre daha fazla duygusal tükenme yaşadıkları bulunmuştur. Evli öğretmenlerin bekâr öğretmenlere göre daha fazla duygusal tükenme yaşamalarının nedeni olarak; ev ve okul işlerinden kaynaklanan fiziksel yorgunluk, evlilik ve aile yaşantısında karşılaşılan sorunlar, çocuk sahibi olmaları nedeni ile sorumluluk yüklenme, bireyin kendine yeterince vakit ayıramaması

gibi sorunlar sıralanabilir. Medeni durum değişkeninin tükenmişlik alt boyutlarından sadece duygusal tükenmede farklılaşmalar oluşturduğu görülmüştür.

Çocuk sayısı değişkenine göre birleştirilmiş sınıf öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin duygusal tükenme ve duyarsızlaşma alt boyutlarını etkilediği, diğer taraftan düşük kişisel başarı alt boyutunda anlamlı bir farklılaşma oluşturmadığı saptanmıştır. Çocuğu olan sınıf öğretmenlerinin duygusal tükenme ve duyarsızlaşma puan ortalamaları çocuğu olmayan öğretmenlerin puanlarından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Ancak, düşük kişisel başarı puan ortalamaları açısından aralarında anlamlı farklılaşma olmadığı görülmüştür.

Mezun oldukları bölüm değişkenine göre birleştirilmiş sınıf öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin duygusal tükenme ve düşük kişisel başarı alt boyutlarında anlamlı farklılaşma oluşturduğu, duyarsızlaşma alt boyutunda anlamlı bir farklılaşma oluşturmadığı saptanmıştır. Buna göre, sınıf öğretmenliği dışında farklı alanlardan mezun olan birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin düşük kişisel başarı ve duyarsızlaşma alt boyutlarının puanları, sınıf öğretmenliği bölümünden mezun olan birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin puanlarından yüksek çıkmıştır.

Tükenmişliğin, benzer bir değişken olan branş değişkeni açısından incelendiği birçok çalışma vardır. Bunlardan; branş değişkeninin tükenmişlik alt boyutlarından sadece duygusal tükenmede farklılaşmalar oluşturduğu gözlenmiştir.

Mesleki kıdem değişkenine göre birleştirilmiş sınıf öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin duygusal tükenme ve duyarsızlaşma alt boyutlarını etkilediği, diğer taraftan düşük kişisel başarı alt boyutunda anlamlı bir farklılaşma oluşturmadığı saptanmıştır. Buna göre 5 yıl mesleki kıdemi olan öğretmenlerin duygusal tükenme puanları 1 yıl ve 2 yıl mesleki kıdemi olan öğretmenlerin duygusal tükenme puanlarından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Ayrıca, 5 yıl mesleki kıdemi olan öğretmenlerin duyarsızlaşma puanlarının 2 yıl ve 3 yıl mesleki kıdemi olan öğretmenlerin duyarsızlaşma puanlarından anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür.

Eş çalışma durumu değişkenine göre birleştirilmiş sınıf öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin duygusal tükenme ve duyarsızlaşma alt boyutlarını etkilediği

ve düşük kişisel başarı alt boyutunda anlamlı bir farklılaşma oluşturmadığı saptanmıştır. Bunun nedeni olarak; eşi çalışan öğretmenlerin okulda karşılaştıkları sorunlar, hem okul hem de aile yaşamındaki zorlukların üstesinden gelebilme çabası, okul içinde aynı anda birden fazla işi yapma durumu, evli olmanın getirdiği fazladan sorumlulukların yanı sıra birde eşi çalışan birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin evdeki iş ve sorumlulukları ve eşinin iş yerinde karşılaştığı problemleri de paylaşmak durumunda olması gösterilebilir.

Aylık toplam gelir düzeyinin birleştirilmiş sınıf öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin tükenmişliğin üç alt boyutunda da farklılaştırıcı etkisinin olmadığı görülmüştür.

5.2. Öneriler

5.2.1. Uygulayıcılar İçin Öneriler

1. İlerleyen yaşlarda birleştirilmiş sınıflarda görev yapan sınıf öğretmenlerine tükenmişlikle başa çıkma yolları hakkında hizmet içi eğitimi verilmelidir.
2. Uzun süre birleştirilmiş sınıflarda görev yapan sınıf öğretmenlerine boş zamanlarını verimli kullanmaları açısından sosyal-kültürel etkinlikler düzenlenmelidir.
3. Farklı bölümden mezun olup da birleştirilmiş sınıf öğretmenliği yapan sınıf öğretmenlerine, diğer sınıf öğretmenlerinden farklı olarak, hizmet içi eğitimi verilebilir.
4. Öğretmenlerin kişisel ve eğitime ilişkin gereksinimleri karşılanmalıdır.
5. Tükenmişlik sendromunu önlemeye ve azaltmaya yönelik Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinde (RAM) programlar hazırlanmalıdır. Bünyelerinde oluşturacakları ekiplerle bu programlar öğretmenlere tanıtılmalı ve tükenmişlikle ilgili önleyici bilgiler verilmelidir.
6. Öğretmen yetiştirme programlarında okuyan (Eğitim Fakültesi ve Tezsiz Yüksek Lisans, öğretmenlik sertifika programları) tüm öğrencilere Türkiye

koşullarında öğretmenlik mesleğinde karşılaşılabilecekleri güçlükler nesnel biçimde ortaya konarak (örneğin öğretmenlik deneyimi ve uygulaması dersleri kentlerin sosyo-ekonomik düzeyi düşük bölgelerine ve kırsal kesim okullarında yürütülmesi; yeni atanan öğretmenlerle yapılan söyleşi ve kayıtlar dinletilip izletilmesi) ve bununla ilgili baş etme stratejileri tanıtılabilir. Aynı bilgi bu programlarda görevli tüm öğretim elemanlarına eğitim bilimleri uzmanları tarafından verilebilir.

5.2.2. Araştırmacılar İçin Öneriler

1. Çalışmanın evren ve örnekleme genişletilerek, araştırmaya okul öncesi öğretmenleri, orta öğretim öğretmenleri, idareciler, müfettişler dahil edilebilir.
2. Araştırmada veri toplama aracı olarak farklı yöntem ve tekniklerden (gözlem, görüşme tekniği, vb.) yararlanılabilir.
3. Tükenmişlik üzerinde etkili olabilecek farklı bağımsız değişkenler (öğrenci mevcutları, sınıfta kaynaştırma öğrencisi bulunup bulunmama vb.) araştırmaya dahil edilebilir.
4. Türkiye’de görev yapan öğretmenlerin tükenmişlikleri ile yurt dışında görev yapan öğretmenlerin tükenmişlikleri karşılaştırılabilir.
5. Öğretmenlerin tükenmişlikle başa çıkma yöntemleri üzerinde araştırmalar yapılabilir.
6. Tükenmişliğin öğrenciler üzerindeki etkisi araştırılabilir.
7. 2012–2013 eğitim öğretim yılından itibaren 4+4+4 yıllık eğitime geçilmiştir. İleride bu yeni sistemde hizmet veren öğretmenlerde de tükenmişlikle ilgili araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Abu-Hilal, M., M. & Salameh, K., M., (1992), “Validity and Reliability of the Maslach Burnout Inventory for a Sample of Non Western Teachers”. *Educational and Psychological Measurement*, 52(1), 161-169.,
- Acun, M. (2010). *Bazı Değişkenlere Göre Biyoloji Öğretmenlerinin Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, *Fen Bilimleri Enstitüsü, Dicle Üniversitesi, Diyarbakır*.
- Akbaşlı, S., Pilten, Ö. (1999). *İlköğretim Birleştirilmiş Sınıflarda Öğretim*. (2). Konya: Mikro Yayınları.
- Akçamete, G., Kaner, S., Sucuoğlu, B. (2001). *Öğretmenlerde Tükenmişlik İş Doyumu ve Kişilik*. (1). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Aksoy Urfalı, Ş. (2007) *Eskişehir İli Özel Öğretim Kurumlarında Çalışan Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeylerinin Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, *Osmangazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir*.
- Alcorn ve Petrie, (1997, January) *Police Burnout and Attitudes to Women and Domestic Violence*. Second Australasian Women and Policing Conference.
- Arman, N. (2009). *Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Anne ve Babaların Algıladıkları Sosyal Destek Düzeyleri ile Tükenmişlik ve Kaygı Düzeylerinin İncelenmesi*”, Yüksek Lisans Tezi, *Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum*.
- Aslan, H., Ünal, M., Aslan, O. (1996), “Pratisyen Hekimlerde Tükenme Düzeyleri”. *Düşünen Adam*, 9(3):48-52.
- Avşaroğlu, S. (2005), “Teknik Öğretmenlerde Yaşam Doyumu, İş Doyumu ve Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi”. *S.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33, 45-47.
- Bandura, A. (1977). “Self-Efficacy: Toward a Unifying Theory Of Behavioral Change”. *Psychological Review*, 191-215.
- Başören, M. (2005). *Çeşitli Değişkenlere Göre Rehber Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Karaelmas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak*.
- Baysal, A. (1995). *Lise ve Dengi Okul Öğretmenlerinde Meslekte Tükenmişliğe Etki Eden Faktörler*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, *Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir*.

- Berksun, O. Palabıykoğlu, R. ve Sayıl, I., (2000). *Ankara Üniversitesi Kriz Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları*, 6, 199-214.
- Binbaşıoğlu, C. (1999). *Birleştirilmiş Sınıflarda Öğretim*. (3). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Burke, R. J. (1989). "Career Stages, Satisfaction and Well Being, Among Police Officers". *Psychological Reports*, (1):3-12.
- Byrne, B. M. (1991), "The Maslach Burnout Inventory: Validating Factorial Structure and Invariance Across Intercediate, Secondary and Universty Educators". *Multivariate Behaviroal Research*, 26 (4), 583-605.
- Cemaloğlu, N., Kayabaşı, Y. (2007), "Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeyi İle Sınıf Yönetiminde Kullandıkları Disiplin Modelleri Arasındaki İlişki". *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27 (2), 123-155.
- Ceyanes, J. (2004, December), An Analysis Between Teacher Trust in the Principle and Teacher Burnout as IdentifiedBy *Teachers in Selected Texas Public Schools*. http://66.102.9.104/search?q=cach:PD5oOsgs30YJ:txspace.tamu?edu/bitstream/1969.1/3104/1/etd-tamu-2004C-2-Edadceyanes_adresinden_13_Aralık_2011' de alınmıştır.
- Cherniss, C. (1980), Professional Burnout In Human Service Organizations. *Preger Pres*, 34-41.
- Cherniss, C. (1998), Social and Emotional Learning for Leaders. *Educational Leadership*, 26-28.
- Cihan Barış, B. (2003). *Farklı İllerde Çalışan İlköğretim Okullarında Görevli Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi ve Karşılaştırılması*, Yüksek Lisans Tezi, *Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gazi Üniversitesi, Ankara*.
- Croom, B. (2007), "Teacher Burnout in Agricultural Education". <http://209.85.129.104/search?q=cach:zjyOno3NyQAJ:pubs.agtamu.edu./jae/pdf.vol/44/44-02-> adresinden 13 Aralık 2011' de alınmıştır.
- Çam, O. (1989). *Hemşirelerde Tükenmişlik ve Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, Sağlık Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Çam, O. (1992), "Tükenmişlik Envanterinin Geçerlik ve Güvenirliliğinin Araştırılması" VII. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları. *Hacettepe Üniversitesi VII*.

- Ulusal Psikoloji Kongresi Düzenleme Kurulu ve Türk Psikologlar Derneği Yayını, 155–159.*
- Çam, M. O. (1995), Tükenmişlik. *Saray Medikal Dergisi*, 68-71.
- Çıtak, G. (1998). *Hemşirelik Yüksek Okulu Öğretim Elemanlarının Empati Beceri ve Tükenmişlik Düzeylerinin Belirlenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Demir, A. (1995). *Hemşirelerin Tükenmişlik Düzeyleri ve Bazı Tükenmişliği Etkileyen Bazı Faktörlerin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, Sağlık Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Dilsiz, B. (2006). *Konya İlindeki Ortaöğretim Okullarında Çalışan Öğretmenlerin Tükenmişlik ve İş Doyumu Düzeylerinin Bölgelere Göre Değerlendirilmesinin Çok Değişkenli İstatistiksel Analizi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Doğan, A., R. (2000). *Birleştirilmiş Sınıflarda Eğitim Öğretim*. (3). İzmir: Uzun Yayın Evi.
- Düzyürek, S. ve Ünlüoğlu, G., (1992). Hekimde Tükenmişlik Sendromu. *Psikiyatri Bülteni*. (1), 108-112.
- Edelwich, J. (1980). Burnout: Stages of disillusionment in the helping professions. *Human Sciences Press*, 49-55.
- Erdem, A., R. (2004). *Birleştirilmiş Sınıflarda Eğitim Öğretim*. (3). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Erdemoğlu-Şahin, D. (2007). *Öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeyleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ergin, C. (1992). *Doktor ve Hemşirelerde Tükenmişlik ve Maslach Tükenmişlik Ölçeğinin Uyarlanması, VII. Ulusal Psikoloji Kongresi*, Ankara.
- Erikson, P., S. Wallin, L., (2004). Functional Consequences of stressrelated suppressions of adult hippocampal neurogenesis-a novel hypothesis on the neurobiology of Burnout. *Acta Neurol Scand*, 110: 275–280.
- Ersoy, F., Yıldırım C., Edirne, T. (1999), Tükenmişlik Sendromu. *Sürekli Tıp Eğitim Dergisi*, (2), 11-17.

- Etzion, D. & Pines, A., (1986), "Sex and Culture In Burnout and Coping Among Human Service Professionals". *Journal of Cross-Cultural Psychology*, (17), 191-209.
- Euwema, M., Kop, N. and Bakker, A., B. (2004), "*The Behavior of Police Officers in Conflict Situations: How Burnout and Reduced Dominance Contribute to Better Outcomes*", Taylor and Francis, 18(1), 23-38. (<http://tdkterim.gov.tr/bts/>). 5 Aralık 2011'de alınmıştır.
- Evans, B. K. and Fischer, D. G. (1993). The Nature of Burnout: A Study of The Three-Factor Model of Burnout in Human and non-Human Service Samles. *J Occup Organizational Psychol*, 66:29-38.
- Fennick, R. (1992), "Combating New Teacher Burnout. *Providing Support Networks for Personel and Professional Growth*", 67-87.
- Fidan, N. (1988). *Birleştirilmiş Sınıflarda Öğretim*. (6). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Freudenberger, N., J. (1974), Staff Burnout. *Journal of Social Issues*; (30),159-155.
- Friedman, I., A. (1991), "Teacher Burnout In Elementary Education". *Henrietta Szold Institute*.
- Gaines, J., Jermier, J. (1983), "Emotional Exhaustion in a High Stress Organization". *Academy of Menegement Journal*, (26), 567-586.
- Geller, P., A., & Hobfol, S., E. (1994), Gender Differences In Job Stress". *Tedium and Social Support in The Workplace, Journal of Social and Personel Relationships*, (11), 555-572.
- Girgin, G. (1995). *İlkokul Öğretmenlerinde Meslekten Tükenmişliğin Gelişimini Etkileyen Değişkenlerin Analizi ve Bir Model Önerisi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Girgin, G. (2005). Tükenmişlik Sendromuna Bir Örnek: Zihinsel Engelli Öğrencilere Eğitim Veren Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişlik Düzeyi. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 13-15.
- Gökçakan, Z., Özer, R. (1999), Rehber Öğretmenlerde Tükenmişlik. *Rize Rehberlik ve Araştırma Merkezi Müdürlüğü Yayınları*, (9),1-7.

- Grayson, J., L. (2006, May). *An Assessment of Teacher Burnout Levels As Associated with Contextual and Diversity Factors in Rural Appalachian School Districts*, Master of Science, Ohio Universty.
- Gümüş, H. (2006). *Farklı Mesleklerde Çalışanların İş ve Yaşam Doyumlarının Tükenmişlik Düzeyleri Açısından Karşılaştırılması*, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Gündüz, B. (2000). *Hemşirelerde Stresle Başa Çıkma Biçimleri ile Tükenmişlik Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Hamann and Gordon Music Educators Journal, (2000). Burnout An Occupational Hazard. *Many Elements of a Music Teacher's Life Can Contribut*, (87) 34–39.
- Haran, S. (1998), “Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastaneleri ve Ankara Numune Hastanesi’nde Çalışan Doktor ve Hemşirelerde Tükenmişlik Düzeyleri”. *Kriz Dergisi*, (6), 75–84.
- Hipss, E., S., & Holpin, G. (1991), “Jop Stress Related to Performance Based Accreditation, Locus Of Control, Age and Gender As Related To Jop Satisfaction and Burnout In Teachers and Principals”, *Speeches or Meeting Papers 150*, Report Reserch 143 U.S.
- Izgar, H. (2001). *Okul Yöneticilerinde Tükenmişlik*. (4). İstanbul: Nobel Yayıncılık.
- Kaçmaz, N. (2005), Tükenmişlik Sendromu. *İstanbul Tıp Fakültesi Dergisi*, (68), 29-32.
- Karahüseyin, A. (2010). *Dinlenme ve Bakımevinde Çalışan Hemşirelerin Tükenmişlik Düzeylerini Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Karakuş, G. (2008). *Özel İlköğretim ve Ortaöğretim Kurumlarında Çalışan Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Kavla, İ. (1998). *Hemşirelerde İş Doyumu ile Tükenmişlik İlişkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sağlık Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Kaya, S. (2009). *Tarımsal Eğitimde Öğretmenlerin Tükenmişliği*. Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.

- Kaya, S. (2009). *Müdür Yetkili Öğretmen Olarak Görev Yapan Okul Yöneticilerinin Tükenmişlik Düzeyleri*. Yüksek Lisans Tezi, *Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla*.
- Kaya, O. Ş. (2010). *Ankara İlinde Çalışan Polislerin Tükenmişlik Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından Tükenmişlik Düzeyleri*. Yüksek Lisans Tezi. *Çukurova Üniversitesi, Adana*.
- Kelly, B., F. (1994), "A Model of Stress and Burnout in Collegiate Coaches: Effects Of Gender And Time Of Season". *Research Quarterly For Exercise And Sport*, (65), 45-48.
- Kemaloğlu, B. (2009). *Çalışan Hemşirelerde Tükenmişlik İle Stresle Başa Çıkma Tarzları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, *Atatürk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Erzurum*.
- Kırılmaz, A. Y., Çelen Ü. ve Sarp, N. (2003). *İlköğretimde Çalışan Bir Öğretmen Grubunda Tükenmişlik Durumu Araştırması*. Ankara Üniversitesi, Eğitim Fakültesi. <http://www.ilkogretim-online.org.tr> adresinden 11 Aralık 2011'de alınmıştır.
- Kop, N., Euwema, M. and Schaufeli, W. (1999), "Burnout, job stress and violent behavior among Dutch police officers". *Taylor and Francis*,(4), 326-340.
- Koşan, Z. (2010). *Erzurum'da Çalışan Hekimlerde Tükenmişlik Düzeyi ve Sosyodemografik Değişkenlerle İlişkisi*. Yüksek Lisans Tezi, *Atatürk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Erzurum*.
- Köklü, M. (2000). *Birleştirilmiş Sınıfların Yönetimi ve Öğretim*. (4) İzmir: Beta Basım Yayım.
- Köksal K. (2003a). *Birleştirilmiş Sınıflarda Öğretim*. (2). Ankara: Cantekin Matbaacılık Yayınevi.
- Köksal, K. (2003). *Birleştirilmiş Sınıflarda Öğretim*. (2). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Leiter, M., P. (1988), The Impact of Interpersonal Environment on Burnout and Organizational Commitment.
- Maslach, C., Jackson, S., E. (1981), The measurement of experienced Burnout. *J. Occupational Behavior*, (2), 99-113.

- Maslach, C., Jackson, S., E. (1986). Maslach Burnout Inventory Manual. 2nd ed. Palo Alto, Ca: *Consulting Psychologist Press*.
- Meier, S., T. (1983). "Toward a Theory Of Burnout". *Human Reltions*, 899-910.
- Murat, M. (2000). *Sınıf Öğretmenlerinde Son 10 Yıllık Meslek Sürecinde Tükenmişliğin Gelişiminin Haritalanması ve Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Karadeniz teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Oğuzkan, F. (1991). *Eğitim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK
- Ok, S. (1995). *Banka İş Görenlerinin İş Doyumunun Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Öktem, E. (2009). *İlköğretimde Görev Yapan Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özer, R. (1998). *Rehber Öğretmenlerde Tükenmişlik Düzeyi, Nedenleri ve Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Özkaya, H. (2006). *Yatılı ilköğretim Bölge Okulu ve İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeylerinin Öğretmen Görüşleri Açısından Karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Özyurt, A. (2004). *İstanbul Hekimlerinin İş Doyum ve Tükenmişlik Düzeyleri*. Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Perlman and Hartman Human Relations, (1982). Burnout. *Summary and Future Research Human Relations*, (35), 283-305.
- Piko, B., F. (2005), Burnout Role Conflict, Jop Satisfaction and Psychosocial Health Among Hungarian Health Care Staff: A Questionnaire Survey. *International Journal of Nursing Studies*, Article in Press.
- Pines, A. M., Aranson, E. and Kaffry, D. (1981). Burnout. "From Tedium To Pesonal Growth", Free Press,
- Pines, A. M. (1993). "Burnout: An existensial perspective. In Professional Burnout". *Recent Developments in theory and reserch*, 33-51.

- Schaufeli, W. B. and Daamen, J. (1994). Burnout Among Dutch Teachers. *An MBI Validity Study. Educational & Psychological Measurement*, (54), 803-813.
- Schorn, N., K., Buchwald, P. (2007). "Burnout in Student Teachers". *Electronic Proceedings of the 27th Conference of the Stars Society, 13-15 July 2006*, University of Crete, Rethymnon (150-159).
- Seğmenli, S. (2001). *Rehber Öğretmenlerde Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Selman, Ç. (2011). *Spor İşletmelerinde Mesleki Tükenmişlik ve Örgütsel Bağlılık İlişkisi*", Yüksek Lisans Tezi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir*.
- Sılığ, A. (2003). *Banka Çalışanlarının Tükenmişlik Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Sturgess, J. and Poulsen, A. (1983), The Prevalence of burnout in occupational therapists. *Occup. Ther. Ment. Health*, (4), 47-60.
- Sucuoğlu, B. ve Kuloğlu, N. (1996), "Özürlü Çocuklarla Çalışan Öğretmenlerde Tükenmişliğin Değerlendirilmesi". *Türk Psikoloji Dergisi*, 19-22.
- Sultana, G. (1996, June). *Special Education Teachers Attrition in Kentucky and Its Report Research (143), Test For Questionnaires (160), Speeches or Meeting Papers (150)*, U.S. Kentucky.
- Suran, B., G. and Sheridan, E., P. (1984). "Management of Burnout: Training Psychologists in Professional Life Span Perspectives". *Professional Psychology: Research and Practice*, (15), 741-752.
- Şahin, Ç. (2010). *Birleştirilmiş Sınıflarda Öğretim*. (2). Ankara: Pegem Akademi.
- Şanslı, S. (2006). *Adana İlinde Çalışan Polislerin İş Doyumu ve Tükenmişlik Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Taormina, R. J. (2000). Approaches to Preventing Burnout. *The Effects of Personal Stress Management and Organizational Socialization*, (8), 89-99.

- Taşgın, N. (2004). *Gençlik ve Spor Müdürlüğü Merkez ve Taşra Örgüt Yöneticilerinin Tükenmişlik Düzeylerinin İş Doyumu Düzeylerine Etkisi*. Konya Selçuk Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya.
- Tekışık, H., H. (1989). *Birleştirilmiş Sınıflı Köy Okullarında Öğretim*. (5). Ankara: Rehber Yayınevi.
- Terry, P., M. (1997), "Teacher Burnout: Is It Real? Can We Prevent It?", Reports Research 143, *Sepeeches or Meeting Papers*. (15). Indiana, ABD.
- Tulunay, Ö. (2010). *Sınıf Öğretmenlerinin Tükenmişlik Düzeyleri ve Örgütsel Bağlılık ve Örgütsel İletişim İle İlişkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Sosyal ilimler Enstitüsü, Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale.
- Tuna, M. (2010). *Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Tükenmişlik Düzeyleri*. Yüksek Lisans Tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Tümkaya, S. (1996). *Öğretmenlerdeki Tükenmişlik, Görülen Psikolojik Belirtiler ve Başa Çıkma Yolları*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler enstitüsü.
- Tümkaya, S. (1997). "Çukurova Üniversitesinin Öğretim Elemanlarının Akademik Tükenmişlik Düzeyleri", 4. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi, 10-12 Eylül, Eskişehir.
- Torun, P. (1995). *Tükenmişlik, Aile Yapısı ve Sosyal Destek İlişkileri Üzerine Bir İnceleme*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Torun, P. (1996), "Stres ve Tükenmişlik". *Endüstri ve Örgüt Psikolojisi*, 56-58.
- Üstün, B. (1995). *Hemşirelerin Atılgnlık ve Tükenmişlik Düzeyleri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Vızlı, C. (2005). *Görme Engelliler İlköğretim Okullarında Çalışan Öğretmenlere Normal İlköğretim Okullarında Çalışan Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeylerinin Karşılaştırılması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Vural, M. (2002). *İlköğretim Okulu Programı (Yılın Tamamı ve Bütün Dersler)*. (4). Ankara: Nobel Yayımcılık.
- Yerlikaya, A. (2000). *Köy ve Şehirde Çalışan Sınıf Öğretmenlerinde Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi*, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Yıldırım, F. (1997). *Banka Çalışanlarında İş Doyumu ve Algılanılan Rol Çatışması ile Tükenmişlik Arasındaki İlişki*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yücel, F., G. (2006). *Öğretmenlerde Mesleki Tükenmişlik ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışı*. Yüksek Lisans Tezi. *Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon*.
- Weisberg, J., & Sagie, A. (1999), “ Teachers’ Physical, Mental and Emotional Burnout: Impact on Intention to Quit”. *The Journal of Psychology*, (3), 333-339.

EKLER

Ek 1

Kişisel Bilgi Formu ve Maslach Tükenmişlik Ölçeği

ANKET FORMU

Değerli Meslektaşım,

Bu anket “Birleştirilmiş Sınıf Öğretmenlerinin Tükenmişlik Düzeyleri” konulu araştırmanın bilgi toplama aracı olarak hazırlanmıştır. Anket iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde kişisel bilgileri içeren sorular, ikinci bölümde ise “Tükenmişlikle” ilgili 22 ifadenin yer aldığı Maslach Tükenmişlik Ölçeği bulunmaktadır.

Bu anket ile elde edilecek bilgiler sadece bilimsel amaçla kullanılacak ve kesinlikle gizli kalacaktır. Toplanılacak bilgiler sadece araştırma amaçlı olduğundan, ankete kimlik bilgileri yazılması gerekli değildir. Araştırmanın amacına ulaşabilmesi, sizlerin anket sorularına vereceğiniz eksiksiz, objektif ve samimi cevaplara bağlıdır. Anketi içtenlikle cevaplayacağınıza olan inancımı belirtir, değerli katkılarınızdan dolayı teşekkür ederim.

Alper ÇAĞLAYAN

Gülpınar ilköğretim Okulu Müdür Yetkili Sınıf Öğretmeni

BÖLÜM 1

1. Yaşınız ( ) 18-30 ( ) 31-40 ( ) 41-50 ( ) 51-yukarısı

2. Cinsiyetiniz ( ) Bayan ( ) Erkek

3. Medeni Durumunuz ( ) Evli ( ) Bekar

4. Çocuk sayısı ( ) 0 ( ) 1-3 ( ) 4-6 ( ) 7 ve yukarısı

5. Mezun Olduğunuz Bölüm

( ) Sınıf Öğretmenliği ( ) Sosyal Bilgiler ( ) Resim- Heykel

( ) Türkçe ( ) Yabancı Dil ( ) Müzik

( ) Matematik ( ) Psikolojik Dan. Ve Rehberlik ( ) Beden Eğitimi

( ) Fen Bilgisi ( ) Din Kült. Ve Ahlak Bil.

( ) Diğer (Lütfen Belirtiniz).....

6. Mesleki Kıdeminiz .....

7. En Uzun Görev Yaptığınız Yer

( ) İl Merkezi ( ) İlçe Merkezi ( ) Belde ( ) Köy

8. Eşinin çalışıp çalışmama durumu

( ) Çalışıyor ( ) Çalışmıyor

9. Ailenin aylık toplam gelir düzeyi (bütün gelirler dahil)

( ) 1000-2000 ( ) 2001-3000 ( ) 3001-4000 ( ) 4001-yukarısı

BÖLÜM 2**MASLACH TÜKENMİŞLİK ÖLÇEĞİ**

Sizden istenen, her bir ifadenin örneklendiği durumu ne kadar sıklıkla yaşadığınızı uygun yanıt aralığına çarpı (X) işareti koyarak belirtmenizdir.	Tamamen Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Hiç Katılmıyorum
1. Okuldan soğuduğumu hissediyorum.					
2. Okul dönüşü kendimi ruhen tükenmiş hissediyorum					
3. Sabah kalktığımda bir gün daha bu işi kaldıramayacağımı hissediyorum.					
4. İşim gereği karşılaştığım insanların ne hissettiğini hemen anlarım.					
5. İşim gereği karşılaştığım bazı kimselere sanki insan değillermiş gibi davrandığımı fark ediyorum.					
6. Bütün öğrencilerle uğraşmak benim için gerçekten yıpratıcı.					
7. İşim gereği karşılaştığım öğrencilerin sorunlarına en uygun çözüm yolları bulurum					
8. Öğretmenlikten yıldığımı hissediyorum.					
9. Öğretmenlik sayesinde insanların yaşamına katkıda bulunduğuma inanıyorum.					
10. Bu okulda çalışmaya başladığımdan beri insanlara karşı sertleştim.					
11. Bu işin beni giderek katılaştırmasından korkuyorum.					
12. Çok şeyler yapabilecek güçteyim.					
13. Bu işin beni kısıtladığımı düşünüyorum.					
14. İşimde çok fazla çalıştığımı hissediyorum.					
15. İşim gereği karşılaştığım insanlara ne olduğu umurumda değil.					
16. Doğrudan doğruya insanlarla çalışmak bende çok fazla stres yapıyor.					
17. İşim gereği karşılaştığım insanlarla aramda rahat bir hava yaratırım.					
18. İnsanlarla yakın bir çalışmadan sonra kendimi canlanmış hissedirim					
19. Bu işte pek çok kayda değer başarı elde ettim.					
20. Yolun sonuna geldiğimi hissediyorum.					
21. İşimdeki duygusal sorunlara serinkanlılıkla yaklaşıyorum.					
22. İşim gereği karşılaştığım insanların bazı problemlerini sanki ben yaratmışım gibi davrandıklarını hissediyorum.					

Ek 2.

Maslach Tükenmişlik Ölçeği Kullanım İzni

T.C.
ERZURUM VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : B.08.4.MEM.0.25.20.02-605

Konu: Tez Çalışması.

27.01.2012 * 2622

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİNE
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)

- İlgi: a) Millî Eğitim Bakanlığına bağlı Okul ve Kurumlarda yapılacak araştırma desteğine
Yönelik izin ve uygulama yönergesi.
b) 13.01.2012 tarihli ve 1015 sayılı yazınız.

Üniversiteniz Eğitim Bilimleri Enstitüsü yüksek lisans öğrencisi Alper ÇAĞLAYAN'ın
"Birleştirilmiş Sınıf Öğretmenlerinin Tükenmişlik Düzeyleri" konulu tez çalışmasına esas teşkil
edecek anket uygulamasına ilişkin valilik onayı ekte gönderilmiştir.

Bilgilerinizi ve ilgilinin çalışmasını ilgi (a) yönerge çerçevesinde yaparak araştırmanın iki
örneğinin CD'ye kayıt yapılarak ekte gönderilen EK-1 taahhütname ile birlikte çalışma bitiminde
müdürlüğümüze gönderilmesini rica ederim.

Abdullah BİLGE
Vali a
Millî Eğitim Müdürü V.

EKLER :
Onay (1 Sayfa)
Taahhütname Tutanağı (1 Sayfa)
Anket Dökümanı

Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı		
KAYIT	Tarih	02.02.2012
	Sayı	251
HAVALE	Görevli	Ç. BİLGE
	İmza	

T.C.
ERZURUM VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : B.08.4.MEM.0.25.20.02-605

Konu : Anket Çalışması

25.01.2012 * 2454

VALİLİK MAKAMINA

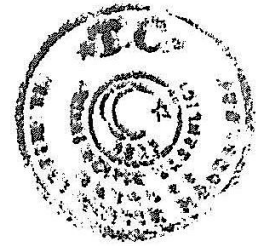
İlgi : Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma Desteğine Yönelik İzin ve Uygulama Yönergesi.

Atatürk Üniversitesi Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı 09.12.2011 tarihli ve 022314 sayılı yazıları ile Eğitim Bilimler Enstitüsü doktora öğrencisi Alper ÇAĞLAYAN'ın "Birleştirilmiş Sınıf Öğretmenlerinin Tükenmişlik Düzeyleri" konulu tez çalışmasına esas teşkil edecek anket çalışmasını, başvuru ekinde yer alan 89 ilköğretim okulunda yapma isteği, ilgi yönerge çerçevesinde Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarımızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarımıza arz ederim.

Abdullah BİLGE
Millî Eğitim Müdürü V.

OLUR
25/01/2012

Melihmet GÖK
Vali a.
Vali Yardımcısı

Y.Mumcu Mah. Atatürkevi Cad. Proje Koordinasyon Merkezi Yakutiye
ERZURUM

Ayrıntılı bilgi için irtibat : Y.DELİBAŞOĞLU ŞEF

Telefon : (0442) 234 48 06 Faks : (0442) 2344805

e-posta : erzurummem@meh.gov.tr Elektronik Ađ : http://erzurum.meb.gov.tr

FORM:2

T.C.
MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI
Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı

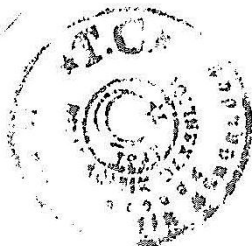
ARAŞTIRMA DEĞERLENDİRME FORMU	
ARAŞTIRMA SAHİBİNİN	
Adı Soyadı	Alper ÇAĞLAYAN
Kurumu / Üniversitesi	Atatürk Üniversitesi
Araştırma yapılacak iller	Erzurum
Araştırma yapılacak eğitim kurumu ve kademesi.	Aziziye, Palandöken ve Yakutiye İlçelerinin 89 İlköğretim Okulu
Araştırmanın konusu	Birleştirilmiş Sınıf Öğretmenlerinin Tükenmişlik Düzeyleri
Üniversite / Kurum onayı	Var
Araştırma / Proje /ödev / Tez önerisi	Yüksek Lisans Tez Çalışması
Veri toplama araçları	Kişisel Bilgi Formu, Maslach Tükenmişlik Ölçeği
Görüş İstenilecek Birim / Birimler.	
KOMİSYON GÖRÜŞÜ	
Milli Eğitim Bakanlığına Bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma Desteğine Yönelik İzin ve Uygulama Yönergesi " doğrultusunda yapılan incelemede araştırmanın adı geçen okullarda uygulanabileceğine oybirliği ile karar verildi.	
Komisyon Kararı	Oybirliği ile Kabulüne
Muhalef Üyenin Adı ve Soyadı	

KOMİSYON

24.01.2021
Komisyon Başkanı
Bayram KARABIYIK
Şube Müdürü

Üye
Erbil FİDAN

Üye
Abdullah TOKSOY

ÖZ GEÇMİŞ

Alper ÇAĞLAYAN, 1987 yılı Erzurum doğumludur. İlköğretim ve ortaöğretimini Erzurum'da tamamladıktan sonra, 2009 yılında Atatürk Üniversitesi Sınıf Öğretmenliği Bölümünden mezun olmuştur.

2009 yılında Erzurum ili Horasan ilçesinde sınıf öğretmeni olarak göreve başlamıştır ve görevine Yakutiye ilçesinde devam etmektedir.